

दिवाळेची परबी

सगळ्यांच्या काळजांत

बरेपणाचे दिवे

पेटत रावों

— संपादक

☞ संपादक :

तुकाराम शेट

☞ संपादन पालव :

प्रकाश द. नायक

महादेव भोसले

☞ उजवाडावपी :

हिरा शेट

☞ छापपी :

रवि मुद्रणालय,

बेळगांव. फोन : २३०७९

☞ ☞ ☞ ☞ ☞ ☞

कोंकण टायम्स पब्लिकेशन

बेती, बार्देश, गोंय-४०३१०१.

कोंकण दिवाळी अंक टायम्स १९८७

गोंय भांगराचें करूं या

गों

य राज्य जालें आनी गोंयकार स्वतंत्र भारताचे नागरीक म्हण उंच माथ्यान आनी मानान वावुरतात. गोंयकारांक स्वतंत्र भारताचे नागरीक म्हण पुराय हक्क आनी अधिकार फावा जाल्यात. आतां गोंयकारांनी आपले मायभूंयेखातीर आपली जापसालकी सांबाळची पडटली, खासा करून गोंय उभारपाक, समृद्ध करपाक वावुरचें पडटलें.

गोंयांत शेताचें उत्पन्न बरेंच उणे आसा. हेर राज्यांतल्या शेताच्या उतऱ्याचेर आमकां गरज भागोवची पडटा. आतां साळावले धरण आनी हेर उदका पुरवणेच्या प्रकल्पांतल्यान गोंयांतल्या शेतांत दोन दोन पिको काडल्यार गोंयकारांक जाय तितलो वोरोवगोटो पिकोव येता आनी अन्न धान्याच्या बाबतींत कांय प्रमाणांत स्वयंपूर्ण जांव येता. याखातीर पंजाबची देख घेवप भौव बरें. आमी आमच्या घामाकश्टान शेतांभाटां फुलोंवया. दोंगरार काजीमळे, कुळागरां धोलोंवया. खाजनानी चडांतचड नुस्ते पिकोवया आनी दर्यांत पिकलेलें नुस्ते उदका, वाऱ्या, वोताची पर्वा न करतां ते जाळ्यांनी ओडून हाडूंया.

आमकां गोंयकारांक लागता त्यो चडांत चड वस्ती आमच्या उद्देगांतल्यान निर्माण जांवक जाय. गोंयकारांक आनी हांगाच्या सैमाक मानवता अशे उद्देग बसोवन चड उत्पन्न जांवचे. हें उत्पन्न जगाच्या बाजारांत तग धरतलें अश्या दर्जाचें जांवचें. या खातीर जपानची देख बरी आसा.

शेतांभाटां, कुळागरां, खाजनां, न्हयो, दर्या हांतुतलें उत्पन्न गोरवां कुकडां या जोडधंद्यातले उत्पन्न आनी उद्देगांनी निर्माण केल्ले उत्पन्न हांतुतल्यान गोंय समृद्ध जातलें. हें समृद्धपण कश्टांतल्यान आनी बरे येवजणेतल्यान घडो येता. आनी कश्ट न करपाक दुबळे न्हय वो बरी येवजण न आंखपाक अबुद्ध न्हय.

आमी चडांत चड वरां बुद्धीच्या तेजार खर कश्ट करूं या. चडांत चड उत्पन्न करूं या. सगळे गोंयकार गिरेस्त जांवदी. अकूय गोंयकार गरीब, दुबळो उरोंक जायना. तशेंच आमच्या गिरेस्तकायेक नितीची, न्यायाची आनी संस्कृतायेची तासां दिवयां मागीर तिका भांगरावरी लकलकूंदी.

— संपादक

बरपावळ

- 🕯 महात्मा गांधीचो मानवतावाद
- रवींद्र केळेकार
- 🕯 मारांजेलक
- चंद्रकांत केणी
- 🕯 स्वतंत्रताय आनी गांधी
- पद्मश्री डॉ. र. वि. पंडित
- 🕯 म्हज्या संवकळीची गिरेस्त कोंकणी
- शीला नायक कोळंबकार
- 🕯 काळ रेल्वेच्यो कविता
- प्रकाश पाडगांवकार
- 🕯 गोंयकारांनी आपलें राज्य
आनी शिक्षण कोंकणी भाशेतल्यान
करूंक जाय.
- सुरेश ज. बोरकार
- 🕯 चार कविता
- प्रताप नायक
कोंकणी बांदावळी विशीं इल्लें
- प्रो. लु. आ. रोद्रिगिश
- 🕯 संकृतीच्या मुळांत
- डॉ. तानाजी हळर्णकार
- 🕯 ख्यास्त
- महाबळेश्वर दत्ता सैल

- 🕯 मिनी टायगर आनी ग्रनपा
- गजानन जोग
- 🕯 गोंयांत गोंयकार अल्पसंख्य
जांवचे न्हय म्हण उपाय
- श्रीकांत जे. पालसकार
- 🕯 पर्यटनाचे गोंयचेर वायट परिणाम
- प्रकाश वि. तळवणेकार
- 🕯 म्हाका आवडलेल्यो कोंकणी कथा
- उल्हास यशवंत नायक
- 🕯 गोंयचे शिक्षण
- चंद्रकान्त कृष्णा नायक

कविता

- शंकर रामाणी/मिगेल तोर्गे
- अशोक भोंसले/केदारनाथ अगरवाल
- निलवा खांडेकार
- शांती सदानंद प्रभू तेंडुलकार
- शाणू ये. गावडे
- वनिता प्रभू
- रोहिदास ह. कोरगांवकार
- धाकटू दा. परवार
- मनोराय नायक
- सतीश प. नायक
- अशोक शिल्कार
- आरमांद एल. फेर्नादीश
- सुनिता बोर्डेकार
- तुकाराम शेट

आठवे निबंध सर्तींतली कोंकण टायम्स इनामां
श्रीकांत जे. पालसकार, प्रकाश वि. तळवणेकार, उल्हास यशवंत नायक, चंद्रकान्त कृष्णा नायक

कोंकण टायम्सकडल्यान सगळ्यांक दिवाळेची परबी ! सगल्यांच्या कष्टान तयार जाल्लो

कोंकण टायम्स दिवाळी अंक भेटयताना आमकां खोस भोगता !

- उजवाडावपी.

महात्मा गांधींचो मानवतावाद

— रवीन्द्र केळेकार

विचारां परस खंय आचार व्हड. आमगेलें भारतीय तत्त्व-ज्ञान सदांच अशें सांगित आयलां. गांधीजी हेच परंपरेंतले. तेवूय सदां विचारां परस आचारांकूच म्हत्व दीत आयिल्ले.

एक खेपे कोणे अकल्यान तांकां विचाल्लें, 'तुमी पावला कणकणी आश्वराचें नांव घेतात; आश्वराचेर श्रद्धा आसले बगर मनीस खरो सत्याग्रही जावंक पावचो ना, अशें म्हणटात. कोण हो आश्वर, जाचो तुमी हो जप चलयला. म्हाका दाखयशात न्हय.' तेन्ना गांधीजींनीं ताका जाप दिल्ली, 'बाबा रे, तुका आश्वर जर म्हज्या जिवितांत दिश्टी पडलो ना जाल्यार तो म्हाका तोंडान तुका सांगूंक येवपाचो ना.'

'आमार जीवन आ आमार बानी'— म्हज्या जिवितांतूच म्हजें तत्त्वज्ञान तुमकां दिश्टी पडूंक जाय, अशें मानपी आशिल्ले गांधीजी.

देखून, तांगेलो मानवतावाद लेगीत तांगेल्या तत्त्वज्ञाना परस तांगेल्या जिवितांतूच सोदिल्लो बरो.

एक प्रसंग आयकल्लो —

पुण्यांत प्रो. जयशंकर त्रिवेदी नांवाचे एक प्रोफेसर रावताले. गुजरातेतले. पुण्याच्या कृषी-विद्यालयांत शिकयताले. एक गांधी-भक्त. गांधी-युगांत तांगेलें घर म्हळ्यार अके तरेचें गेस्ट हाअुस जाल्लें, पुण्यांत येतल्या-वेतल्या सगळ्या गांधी-भक्तांचें म्हणुया, एक धर्मशाळा. आश्रमांतले सगळे पुण्यांत पावले म्हटकूच तांगेरूच रावताले.

ते भायर पडले तेन्ना तांगेलें एक यादस्तीक पुण्यांत अुबें करपाचें तांगेल्या अश्टां-मित्रांनी येवजिले. आनी एक गेस्ट हाअुसच बांदचें अशें थारायलें.

पुण्यांत येतल्या-वेतल्या गुजरात्यांखातीर.

ते गांधीजींचो आशीर्वाद घेवपाक गेले. गांधीजींनी म्हळें, 'पुणे हे भारतांतलें एक व्हडलें विद्याधाम. गुजराथेंतल्यान जे कोण हांगा येतले तांकां रावपा खातीर एक गेस्ट हाअुस — एक अतिथि-गृह— हांगा अुबें केलें जाल्यार त्रिवेदी सायबांक सोबा सारकेंच यादस्तीक अुबें केल्लेवरी जातले. पुणून एक गजाल लक्षांत दवरात : गुजराती म्हळो म्हणटकूच आमच्या दोळ्यां मुखार गुजराथेंतलो हिन्दूच अुबो रावता. गुजराथांत पारशी आसात, क्रिस्तांव आसात, खोजा, बाहेरी बी मुसलमान आसात. तांचोय आसपाव आमी 'गुजराती' ह्या अुतरांत करतात हें पयलींच सांगिल्लें बरे.'

सांगपाची गरज ना : सगळ्यांनी गांधीजींचें हें म्हणणे मान्य केलें.

आतां आमी आमकांच प्रस्न विचारूंया : गुजराती समाजांत फकत गुजराती हिन्दू न्हय, किरिस्तांव, मुसलमान, पारशी हांचोय

आसपाव जावंक जाय अशें जे गांधीजींनी त्रिवेदी सायबांच्या भक्तांक सांगलें तें खंयचे नदरेन सांगलें. मानवतावादी नदरेन म्हणूं येत व्हय ? म्हणूंक जाय.

दुसरो एक प्रसंग—

हिन्दुस्तान अजून स्वतंत्र जावंक नाशिल्लें. पुणून स्वराज्य लागीं पाविल्लें. अश्या वेळार कांय अमेरिकन दानशूर हांगा पावले. म्हणपाक लागले, 'हिन्दुस्तान स्वतंत्र जावपाक जिस्त खूब कडेन दुकळ पडला. हो दुकळ पयस करपाक आमचे कडेन अन्न आसा. आमच्यांनी तें तुमकां दिवं येता. पुणून जपानांतूय हेच तरेचो दुकळ पडला. दोनूय देशांक आमकां आधार दिवंक येवपाचो ना. दों भितल्ल्या अेका खंयच्याय देशाक दिवचो पडलो जाल्यार आमी तो खंयच्या देशाक दिवचो ?'

'जपानाकूच दिवचो' गांधीजींनी खिणाचोय कळाव लाय नासतना जाप दिली आनी म्हळें, 'हिन्दुस्तानाक आधार दिलो जाल्यार तो परोपकार जातलो. जपानाचेर तुमी अन्याय केला. हिरोशिया नागासाकीचेर बॉम्ब अुडोवन तुमी जपानी लोकांचो अपराधूय केला. तांकां आधार दिशात जाल्यार प्रायश्चित घेतिल्ले वरी जातलें. परोपकारा खातीर मागीर कितेंय करात... पयलीं प्रायश्चित...'

हीय नदर मानवतावादी न्हय व्हय.

गांधीजींच्या जिवितांतल्यो सगळ्योच ल्हान व्हड करण्यो मानवतावादी नदरेनूच चलिल्ल्यो. तांगेल्या रगतांतूच मानवतावाद आशिल्लो. दक्षिण आफ्रिकेंत तांगेली अेका बोटलेराकडेन वळख जाल्ली. ताणे एक दीस तांकां म्हळें, 'कितें सांगूं सायबांनो, म्हाका अिंग्लीश आयिल्ली जाल्यार बोटलेराच्या कामांतूच हांव आयज जोडटां ताच्याकूय चड जोडूंक पावतलों आशिल्लों.'

गांधीजींनी ताका म्हळें, 'तुका अिंग्लीश हांव शिकयतां.'

बोटलेर म्हणपाक लागलो, 'हांव खंय रावतां, तुमतां खबर आसा मू ? हांगाच्यान चार मैलांचे वाटेर...'

'तांतूंत कितें, हांव सदां आठ मैल चलतां. हांव तुज्या घरा येतां. शिकपीच जा...'

ताका अिंग्लीश शिकोवपाक गांधीजी सदां चार मैल चलत वताले. चार मैल चलत येताले. आनी तांकां तांचें कांयच दिसना—शिल्ले.

तांगेल्या सभावांतूच मानवतावाद आशिल्लो,

जाका आमी गांधीवाद म्हणटात तें तांगेल्या मानवतावादाचेंच दुसरें नांव.

सत्य आनी अहिंसा ही तांगेल्या मानवतावादाचीं दोन वर—कुलां — वा म्हणुया, कसवटणेचे दोन फातर.

मनीस आपणाल्या संस्कारांक लागून अक कितें मानता आनी जें मानता ताका तो सत्य लेखता, 'तें सत्य न्हय.' म्हळें जाल्यार तो तापता. गांधीजी म्हणटाले, सत्य परमेश्वरासारकें. तें पूर्ण रूपान कोणाक कळना. मनीस खंयच्या तरी अका अँगलांतल्यान सत्या कडेन पळेता. म्हण त्या अँगलांतल्यान ताका जें दिश्टी पडटा ताका तो सत्य मानता. ताका सांगूंक जाय : 'भावा, 'तूं ज्या अँगलांतल्यान सत्याकडेन पळेता तोच अक अँगल ताचे कडेन पळोवपाचो आसा अशें मानूं नाका. दुसऱ्याय अँगलांतल्यान ताचे कडेच पळोवं येता. हो पळे, हांव जंय अुबो रावलां थंयच्यान ताचे कडेन पळे. तुका सत्याचें दुसरें रूप दिश्टी पडटलें...'

गांधीजी जाका हृदय परिवर्तन म्हणटाले तें हें - दुसऱ्याक सत्याचो जो दिश्टावो जाला ताका दुसऱ्या अँगलांतल्यान पळे म्हण सांगप आनी ताका सत्याचो दुसरो दिश्टावो करून दिवप, हे प्रक्रियेक ते हृदयपरिवर्तनाची प्रक्रिया म्हणटाले.

मनीस केन्ना केन्ना अभिमानाक लागून, जावं हटाक लागून दुसऱ्या अँगलांतल्यान पळेना. 'पळोवचोच ना' म्हणटा. तेन्ना, ताका दुखयनासतना ताचें हृदयपरिवर्तन जायसर आपणें सोसप हे प्रक्रियेक ते सत्याग्रह म्हणटाले.

दोतोर जेन्ना ऑपरेशन करता तेन्ना रोगा विशीं तो कठोरच जाता. रोगी मनशाविशीं मात ताच्या मनांत अंतगार नाशिल्ली करुणाच आसता. सत्याग्रह ही रोग्या विशीं करुणा बाळगून रोग ना करपाची प्रक्रिया. अन्याय ना करपाची, संघर्ष चुकोवपाची मानवतावादीच नदर न्हय व्हय ही ?

गांधीजींचे अर्थनितिचीं खूब जाणांनी फकाणां माल्ल्यांत. तिका बुलॉक कार्ट मॅन्टालिटींतल्यान आयिल्ली अर्थनीत अशें म्हळां. पुणून गांधीजी म्हणटाले, 'सैमा कडल्यान आमी जें घेतात तें सैमाक परतें दिवंक येवंक जाय आमकां ना जाल्यार, सैमाची लूट करतले आमी. सैमाचेर बलात्कार करतले. सैमान जें निर्माण केलां- लावांनी वरसांच्या यत्नान निर्माण केलां- तें आमकां लुट-पाचो अधिकार ना.

अका प्रसंगाची याद जाता -

आश्रम साबरमतीक सुरू जाल्लो. सकाळचें तोंड धुवपाक बाभळीची अक ताळी काडची आनी ताचे अका-अका अिचाचे कुडके करचे. हे कुडके चाबून आश्रमवासी तांचे ब्रश करताले आनी तांणी दांत घासताले.

अक दिस अकाल्यान बरीच व्हडली ताळी कातरून हाडली.

गांधीजींक वायट दिसलें. ते म्हणपाक लागले, आमकां गरज आसा ताचे परस चड तुंवें बाभळी कडल्यान घेतलां. तुका तो अधिकार नाशिल्लो हांव आतां म्हयनोभर बोटांनीच दांत घासतलों.

गांधीजी म्हणटाले : अीश्वरान ही धर्तरी फकत मनशांक रावपा खातीर निर्माण करूंक ना. मनशां वांगडा हेर जीव जियेतात. किडी-मुयां पसून हती गेंड्यां मेरेनची प्राणिसृष्टी आनी तणा पासून वडा मेरेनची वनस्पतिसृष्टी हांचे कडेन संतुला सांबाळूनच मनशान आपणाले अर्थनितिची आंखणी करूंक जाय.

आयज हे नदरेक लोक ecology ची नदर म्हणटात.

गांधीजी तिका मनीसपणाची नदर म्हणटाले.

तांमेल्या अकल्या सांगात्यान, स्व. नरहरिभाभी परीख हांणीं, गांधीयीन अकोनोमिक्सचेर अक ग्रंथ बरयला आनी ताका नांव दिलां : 'मानवी अर्थशास्त्र'.

म्हळ्यार, गांधीजींचे अर्थनितिचे बुन्यादींतूच मानवतावाद आशिल्लो.

कित्यांत मानवतावाद नाशिल्लो ? तांगेली राजनीत मानवतावादी. अर्थनीत मानवतावादी. समाजशास्त्र मानवतावादी. संघर्ष मानवतावादी.

मानवतावादाक अका मनशाचें-अका युगपुरूषाचें रूप घेवचें-शें दिसलें. आनी तो महात्मा गांधींच्या रूपांत अवतल्लो अशेंच म्हणचें-शें दिसता.

गांधींचे आमी फकत फोटे पळेल्यात- जावं, तेच मात्शे बारकायेन पळोवचे. येदें व्हडलें नाक, येदे व्हडले कान- सरोजिनी नायडू तांकां 'मिकी माअुस' म्हणटाली. पुणून- तुमी तांचे दोळे पळेशात जाल्यार. प्रेम, करुणा, दया, अुदारता- मानवतावादाच्यो ह्यो सगळ्यो झरी त्या दोळ्यांतल्यान व्हांविल्ल्यो तुमकां दिश्टी पडटल्यो. आनी मागीर तुमीय म्हजे भाशेंन म्हणटले. 'मानवता-वादाची असली जिवी म्हूर्त फाटल्या अडेच हजार वरसांत- बुद्धा अपुरांतच्या काळांत- ख्रिस्त सोडून दुसरी जालीच ना ह्या संवसारांत.

-५६-

समेस्तांक
दिवाळीची परबी

मावजो
फोटो स्टुडिओ

नव्या टेक्नाॅलॉजीचेर बऱ्यो
क्षेराॅक्स कापीय काडून मेळटात.

नगरपालिकेलागी,
मडगांव-गोंय

मारांजेलक

— चंद्रकांत केणी

‘मा’रीया आंजेलिका तुका मेळूंक सोदता.’ एका अनोळखी तरनाटयान येवन म्हाका सांगलें.

हांव येवजूंक लागलों. नांव आयकल्याचो उगडास जालो ना. ती कोण, खंयची आनी म्हाका कित्याक मेळूंक सोदता हेंच हांव नकळं आसलों. पुण सदाच अनोळखी मनश्यांक हांव मेळत आसतां. देखून रकाद घेवन आयिल्ल्या तरनाट्याक हांवें तिका आपोवंक सांगलें.

‘तिच्यान सोपणां चडूंक जावचें ना. तूच मात्सो सकल येता?’ ताणें विचाल्लें.

हांव कदेलावयलो उठलों आनी सोपणां देंवन सकल गेलों. रस्त्याचेर एक मोटार उबी आसली आनी मोटारीच्या फाटल्या सिटाचेर धव्या फुल्ल केसांची एक बायल बशिल्ली. हांव मोटारीसरी गेलों तेन्ना तिगेलें तोंडय म्हाका दिश्टी पडलें. पुण तो तोंडावळो केन्ना पळयिल्ल्याचो उगडास जालो ना.

म्हज्या तोंडाचेर जितली तटस्थताय आसली तितलेच तिगेलें तोंडय निर्विकार आसलें पळोवन कितेंय तरी गोंदळ जाला अशें म्हाका दिसलें. त्या तरनाटयान, जो मोटार चलयतालो, तिका म्हजें नांव सांगले.

मिरयेल्ले दोन कडकडटे हात फुडें काडून तिणे म्हणेलो हात आपल्या हातांत घेतलो आनी मायेन तो सांसपीत म्हळें, ‘आतां केदो व्हडलो जालो तूं! हाणे नांव सांगूंक नाशिल्लें जाल्यार हांव वळखुपाचीच न्हय.’

अडेचो हांसो तोंडार हाडून हांवें उगडासाचें गांठवल सोडो-वपाचो यत्न केलो. पुण ते बायलेची खूणगांठ मेळ्ळी ना.

‘हांव मारांजेलक, वळखलो?’ आपली वळख दीत तिणें म्हळें.

हय, नांव वळखीचें दिसलें. मागीर तिणे आदल्या काळावयल्यो कांय गजाली सांगल्यो तेन्ना विसरायेचीं कुपां ल्हवू ल्हवू कुशीक सरूंक लागलीं आनी सुमार चाळीस वर्सां आदली मारांजेलकाची मूर्त नदरेमुखार उबी रावली.

ती मारांजेलक जुवान आसली. कांसावलेच्या रेल्वे स्टेशनाचेर भाडेलपण करताली. त्या काळावयलो तिगेलो तरतर म्हाका कळचे-परस आयकून चड खबर आसलो. हांव तेन्ना निकतोच मुळावे शाळेंत बचूंक लागिल्लों. सांजवेळच्या वेळार स्टेशनाभायलेवटच्यान पणसाचे सांवळेंत चार भाडेलीं बशिल्लीं आसतालीं तातूंत मारांजेलकाचो आसपाव आसतालो.

‘हय. हांवच तें मारांजेलक भाडेल.’ म्हज्या मनांतल्या दुबावाचो थाव लागिल्लेवरी तिणें म्हळें.

मारांजेलकाले जिणेंतलें दळिद्र आतां सोंपिल्लेवरी दिसलें. तिचो भेस बदलिल्लो आनी भासय बदलिल्ली. इतल्या वर्सांउप्रांत तिका पळोवन म्हाका खोस जाली. पुण ती म्हाका कित्याखातीर मेळूंक आयिल्ली?

तिणे एक पॅकेट म्हज्या हातांत दिलें आनी म्हळें, ‘तुका म्हज्या पुतान दुबायसावन धाडलां. तो थंयच आसा. मदींमदीं चिटींत तुजो उगडास काडटा.’

म्हजो गोंदळ वाडलो. मारांजेलकाक चलो आसा हें लेगीत जंय म्हाका खबर नासलें थंय तो दुबाय आसता हें कशें कळपाचें? आनी ताणे म्हजो उगडास कित्याक काडलो? म्हाका भेट कित्याक धाडली? साबार प्रस्न म्हाका पडले. थोड्या संकोचानच हांवें तें पॅकेट हातांत घेतलें. पुण तुज्या पुताक हांव वळखनां अशें तिका सांगूंक म्हज्या जिवार आयलें.

‘तुवें तेन्ना ताका पासपोर्ट काडून दिलो देखून ताचें नशीब उगतें जालें... ना जाल्यार गांवांत रावन तो आपल्या जिविताची वाट लावन घेतलो आसलो.’ मारांजेलकान म्हळें.

हांवें पासपोर्ट काडून दिल्लो? म्हाका कसलोच उगडास जायना आसलो. तरी आसतना तें पॅकेट हांवें घेतलें. तिका देव बरें करूं म्हळें आनी तिगेल्या पुताक म्हज्यो शुभेच्छा कळीत करूंक सांगलें.

निरोप घेवन ती गेली आनी पॅकेट घेवन हांव ऑफिसांत परतलों.

प्लॅस्टीकांत गुठलायिल्ली ती पोटली हांवें उगती केली. भीतर पारकर पेनाचो एक सेट आसलो. एक सेंटाची बाटली आनी ब्लेडीची पांच-स पाकिटां. सकल एक चीट.

लाखाटयावयलें नांव नामो सारको आसलो. हांवें पत्र उगतें केलें. अशुद्ध इंग्लीश भाशेंत बरयिल्लें तें पत्र वाचतकच म्हाका कुवाडे सुटूंक लागलें.

सात-आठ वर्सांआदीं कांसावलेचो एक तरनाटो पासपोर्ट काडपाखातीर आदार मागूंक आयिल्लो. अर्जाचेर एकाद्र्या आम-दाराची सय ताका जाय आसली आनी आडखळी येना आसतना बेगीन पासपोर्ट मेळ्ळो जाल्यार गल्फांत ताका नोकरी मेळपासारको आसलो.

‘गांवच्या आमदाराची सय घे मरे.’ हावे ताका सुचयिल्लें.
‘आमदाराची सय मेळटली. पुण पासपोर्ट मेळूंक म्हयनो-दोन
ने लागतात. तुजे वळखीन बेगीन मेळ्ळो जाल्यार उपकार
ले.’

तेन्ना ताणे म्हणिल्ल्याचो उगडास जाता कि आपले आवयन
म्हजेसरीं धाडिल्लो. भुरगेपणांतले हुस्क्यामेकळे खोशयेचे दीस
तावले सारिल्ले देखून कोणेंय तरी वळखीच्या मनशान ताका
मेसरीं धाडिल्लो आसूये अशें म्हाका दिशिल्लें. तेन्ना हावे म्हज्या
वळखीच्या एका मंत्र्याक फोन केल्लो आनी म्हजी चीट घेवन तो
मंत्र्यासरीं गेल्लो.

त्या उपरांत तो म्हाका केन्नाच मेळूंक नासलो वा ताचेविशीं
काय एक आयकूंक नासलें. आतां चिठयेंत ताणे बरयिल्लें कि
पासपोर्ट हातांत पडटकच दुसऱ्याच दिसा ताका दुबाय वचचें पडिल्लें
न तो म्हाका मेळूंक पावलो ना. मदीं एके फावटी तो गोंयांत
यिल्लो तेन्ना म्हाका मेळूंक आमच्या ऑफिसांत आयिल्लो. पुण
मायल्या गांवांत गेल्लें देखून आमची भेट जावंक पावली ना.
टाचतकच सगळी याद जाली. पुण आज तो तरनाटो रस्त्यार
पळो जाल्यार हांव ताका वळखुचो ना, हेय तितलेंच खरें.

पत्रांत ताणे बरयिल्लें : म्हजी आवय घरा एकलीच आसता.
माय कसलीय अडचण आयली जाल्यार तिका आदार दिवचो.

X X X

तिगेले नांव मारीया आंजेलिका आसत हो विचार लेगीत
गपणांत केन्ना म्हज्या मनाक आफडूंक नासलो. किरिस्तांव
जांत मनशाक दोन-तीन नांवां आसतात आनी वेव्हारांत तीं
डून एक नवें नांव घोळयतात हें हांव जाणं. पुण त्या नांवांची
डिगिशी हावे केन्नाच केली ना.

दुबायसावन मुजरत धाडिल्ल्यो भेटीच्यो वस्तू पळेता आसतना
गपणांतल्यो कितल्योशोच यादी मनांत दाटून आयल्यो. तेन्नाचें
सावली गांव केदेंशें ! आमी गांवच्या दर एका मनशाक वळखताले.
वे लेशन हें मुख्य केंद्र. गाडी येवपाच्या वेळार थंय इल्लो बोवाळ.
डी वचनाफुडें शुक्रशुक्राट. स्टेशनाभायर बाजार. चडमो न्हिदसुरो.
जच्या वेळार थंय मात्शी जीवसाण येताली. स्टेशनाचे एके कुशीक
मडीचें झाड. पिकिल्लीं रूमडां पुंजावंक आमी भुरगे थंय वताले.
जीरासारकीं रूमडां खूबच गोड आसतात. फळ मेळटकच तें फोडून
तर कीड ना म्हणपाची खात्री करून घेवप आनी मागीरच तें
वप. कीड नाशिल्लें फळ मेळपय सोपें नासलें. थंयच कुशीक दोन
पासाचीं झाडां. त्या झाडांचे सावळेक चार पांच भाडेलीं गाडयेची
ट पळयत रावतालीं. तांतूंत मारांजेलक एक.

त्या बायलांची जीण कश्टांची. दीसभर शेतांत आनी शेतां
सतना निरवल्यांनी कामां करप आनी गाडी येवपाच्या वेळार
शेताचेर हाजीर रावप. त्या दिसांनी एका खेड्यांत भाडें जडशें
ठना आसलें आनी मेळ्ळेंय जाल्यार व्हडलीशी जोड जायना
सली. पुण मदींच एकाद्रो मुंबयकार ना जाल्यार तारवटी येतालो
वा हीं भाडेलीं सप्तकाची जोड जोडटालीं. गांवचे जे लोक मुंबय

ना जाल्यार बोटीचेर चाकरेक आसताले ते तीनचार वर्सांनी एके
फावटी घरा येताले आनी येतना खूबशें सामान हाडटाले.

हे लोक रजा घेवन गांवांत आयले म्हणटकच चार दीस
सूटबूट घालून भोंवताले. चरचरीत इंग्लीश भास कातरताले.
आपल्या घराच्या लोकाक भायलें काम करूंक दिना आसले. पुण
कांय दिसांनी बोल्सां ल्हव जावंक लागतकच तांगेलो झेत मोव पड-
टाले आनी परतुपाच्या वेळार ते हाडिल्ल्यो वस्ती लेगीत विकून
उडयताले. तरीकय गांवच्या बेकार थवयांमदीं असल्या लोकाक खूब
मान आसतालो. हे लोक मदल्या वेळार च्याच्या दुकानांनी बसून
आपल्या अणभवांच्यो खऱ्यो-फट मुरस कथा सांगताले आनी जाण्टे,
भुरगे अजापभरीत जावन त्यो आयकताले.

मारांजेलक ही खऱ्यांनीच वेगळी बायल. तेन्ना ती जुवान
आसली. एका रेंदेराकडे तिगेले लग्न जाल्लें. घोव-बायल दोगांय
जोडटालीं. मारांजेलकाले सोबितकायेच्यो आनी फटकळपणाच्यो
गजाली तेन्ना आमी आयकताले. पुण बायलेचें सौंदर्य पारखुपाचें वा
फटकळपण वळखुपाचें आमचें तें वय नासलें.

लग्न जातकच घोवान तिका भाडेलपण सोडूंक लायिल्लें. तेन्ना
गांवांत तो चर्चोचो विशय जाल्लो. तिचेविशीं गांवचे तरनाटे त्रोसांनी
उलयतात हें तिगेल्या घोवाक सोंसना आसलें आनी केन्ना केन्नाय
पियेवन येवन तो तिका मारतालो. पुण घोवाली जोड सोऱ्याच्या
कोपांत बुडून सोंपता हें पळयतकच मारांजेलक पर्थून कामाक वचूंक
लागिल्ली.

‘रेंदेर आनी गादयेकार पियेवंक लागले जाल्यार संवसार
बुडटलो.’ अशी ओपार त्या काळार लोक मारताले.

हावे कांसावली सोडल्यार इतलीं वर्सां जाली ! तरी मदीं
केन्नाय त्या गांवांत पावलों जाल्यार कांय वळखीचीं तोंडां दिश्टी
पडटात आनी पोरने उगडास जागे जातात. पुण कांसावले आतां
आदली उरूंक ना. वस्ती वाडल्या आनी नवे पिळगे सांगातान नव्यो
रुढी आयल्यात. ल्हानपणांत खंयच्याय भाटकारालो पाडो जाता थंय
पावले जाल्यार आमकां एक आडसर मेळटालें. जून आंबे काडटना
थंय गेले जाल्यार चार फळां आमच्या वांट्याक येतालीं आनी
गिमांत तळीं मारता थंय मौज पळोवंक गेले तरी येतना चार नग
हाडूंक मेळटाले.

मारांजेलकाकडेन संबंद पावता असो एक आगळो अगडास
आसा. दनपारच्या वेळार आमी हेडत हेडत वेळेर पाविल्ले. थंय
रांपण ओडटाले. आमी ती पळोवंक रावले. रांपण वेळेर पावली
आनी जाळांत मांपडिल्ले रुप्याचे बांगडे उडचो मारतना दिश्टी पडूंक
लागले. खारवी लेगीत आमकां वळखताले. एकल्यान आमकां आपयले
आनी जाय तितले बांगडे व्हरूंक सांगले.

आमचेकडेन पोती नासली. आमी धांवत वयर वचून एका
कवाथ्याचें चुडीत बुडिल्लें आनी चुट्यांनी बांगडे गुंथून आठ-धा
गांथनी केल्यो. एका कवाथ्याच्या विल्ल्याचो एक कोंडो हुमटावन
हाडलो आनी गांथनीच्यो माळो त्या कोंड्याचेर घाल्यो. मागीर
भोयानीं माचूल उखलचें तशो त्यो माळो उखलून आमी घरा वचूंक
भायर सल्ले.

दनपराचो वेळ जाल्ल्यान रेंव तापिल्ली आनी आमचे कंवळे उगते पांय हुलपूंक लागले. खांद्यावयल्या कोंड्याच्या वजनान खांद्ये चुरचुरूंक लागले. भुसभुशीत रेंवेतल्यान आमच्यांनी पावलां उखलूंक जायना जालीं. म्हज्या इश्टान एक माण्णी सांगली. आमी मात्शे वयर आयले आनी सगळे बांगडे रेंवेत पुल्ले. खणेखातीर ताचेर एक नाल्लाचो बोंडो दवल्लो आनी लागींच लिंगड्याची एक ताळी पुल्ली.

गांवांत पावनाफुडें आमकां सगळ्या आदीं मारांजेलक मेळ्ळी. तिगेल्या माथ्यार रिकामें वजें आसलेंच. तिका घेवन आमी परत दर्याचेर आयले. पळय जाल्यार जळामळाक बोंडेच बोंडे आनी लिंगड्याची ताळी खंयच दिसना. बोंडो दिसलो थंय आमी रेंव उपशिली. पुण बांगडे मेळ्ळेच नात.

त्यावेळार मारांजेलक आपले दोनूय हात कमराचेर दवरून आमच्या पिशेपणाक हांशिल्ली.

त्या दिसा दनपार सोंपतकच घरा पावले म्हणून आमकां उलोवणीं आयकुचीं पडलीं. आमीय भयपरस लजेक लागून घडिल्ली खबर कोणाक सांगली ना. पुण सांजवेळा मारांजेलकान घराकडेन येवन जेन्ना सगळी खबर सांगली तेन्ना आमचे लजेक अंतपार उल्लो ना. बांगडे मेळ्ळे नात हाचे आमकां वायट दिसूंक नाशिल्लें. पुण आमच्या धाडसाची कोणेच लक्ष्मबाय केली ना, उरफाटी आमच्या वांट्याक लज आनी उलोवणीं आयलीं हाची आमकां खंत दिसताली. तातूंतय मारांजेलकान चावळुकेपणा केली हे खातीर तिचेविशीं मनांत एक तिडक आयिल्ली. पुण ती चड दीस उल्ली ना.

X X X

कांसावली सोडल्यार साबार वर्सां जालीं. नव्या जाग्यार नव्या नव्या मनशांकडेन आनी वातावरणाकडेन संपर्क येत रावलो तशीं भुरगेपणांतलीं थळां आनी मनशां विसरायेच्या पडद्या फाटल्यान लिपूंक लागलीं. मारांजेलकाकय असोच हांव विसरून गेल्लों. आनी त्या दिसा ती म्हाका मेळूंक येवंक नाशिल्ली जाल्यार ह्या जल्मांत तिचो म्हाका केन्नाच उगडास लेगीत जावपाचो न्हय.

एके फावटी कांसावलेच्यान वता आसतना मारांजेलकाक मेळपाचें मनांत आयलें. पुण गांवांत पावलों तेन्ना पावस पडूंक लागलो. मोटार आलतडीन थांबोवन रेल्वेचे रुळ हुपून पलतडीन पायवाटेन तिगेल्या घराकडेन वचचें पडटलें आसलें. येवजिलें, इतलें करूनय ती आदल्याच घरांत रावता काय कोण जाणा ! दुसरे खेपे सारकी वासपूस करून वचचें. त्या दिसा कांसावले वचूनय मारांजेलकागेर वचूंक पावलों ना.

मदीं केन्नाय कांसावलेची कोणय मेळ्ळो जाल्यार हांव मारांजेलकाची खबर घेतालों. एक दीस एका वळखीच्या मनशाकडच्यान तिगेली खबर कळ्ळी आनी ओगीच वायट दिसलें.

मारांजेलकालो पूत ल्हान आसतनाच खंय तिगेलो बेबदो घोव भायर पडलो. दुःखाचे कांय दीस घरांत सारल्या उप्रांत मारांजेलकान एक नवेंच रूप घेवन ती घरांतल्यान भायर सल्ली. एक गंभीर कश्टाळू बायल, तिच्या तोंडावयलो हांसो परतो केन्नाच फुल्लो ना आनी आदलें फटकळपण वचून एकदम जाण्टी जाल्लेवरी ती वागूंक

लागली. जिणेच्या संघर्षाक तोंड दिवचेखातीर तिणे मनाची तयारी केल्ली. पुताक शाळेंत धाडलो. पुण तांगेलें लक्ष अभ्यासाचेर नासलें. तो गांवांत वाळेसपर्णा करीत हेडटालो आनी आयिल्ल्याक दिसा तांगेल्यो कागाळी घेवन लोक मारांजेलकाल्या दारांत येतालो. पुण आवय तांगेले सगळे गुन्यांव पोटांत घालताली. तो शिकना आसलो आनी काम लेगीत करी नासलो.

एक दीस तांगेलो शेजारी दुबय सावन आयलो आनी परत वतना मारांजेलकाल्या पुताक घेवन गेलो. तेन्नाच्यान पुताचें नशीब फळफळ्ळें. थंय तो बरें जोडटा. आवयक नेमान पैसे धाडटालो.

आतां आपले दीस सोंपले अशें मारांजेलकाक दिसलें. सुनेच्या हातांत सोंपोवपाचीं सपनां ती पळोवंक लागली. तिणे एक चली पळोवन घेतली आनी एक दीस पुताक आपोवन हाडून तांचें लग्न लावन दिलें.

लग्नाउप्रांतचे चार दीस मौजमजेचे आनी सुखाचे. तेन्नाच्या पानावयल्या उदकावरी झडून गेले. नवे सुनेची अर्तअपुर्बाय खूब जाली. रजा सोंपतकच पूत दुबय गेलो आनी मारांजेलकाक कटकटी सुरू जाल्यो.

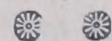
सुनेन मायंक त्रास दिवंक आरंभ केलो. तिचेविशीं फटींच्यो कागाळी घोवाकडेन पत्रांनीं करूंक लागली. घोवालो बायलेल्या म्हणण्याचेर विस्वास बसला अशी खात्री जायनाफुडें तिणें आपणाले नाच सुरू केले. मायंक ती वावराडी कशी वागोवंक लागली. चांटये पावलाक तिका कडकडावंक लागली. गांवांत लोकांकडेन तिगेलें उलोवणें लेगीत बंद करून उडयलें. आपुण दीसभर देह सजोवन नटून थटून भोंवताली. सकाळीं उठून शारांत वताली ती बद्द सांजची परतताली. केन्ना केन्नाय रात अपरात जाताली. मांयन कितेंय विचाल्ल्यार तिका पिसुडटाली. घोव धाडटालो तितलेय पैसे ती वादाविसूळ करताली. ल्हवू ल्हवू तिगेलें निर्लज्जपण वाडलें आनी एक दीस कोणाचो तरी हात धरून पळून गेली.

मारांजेलकान पुताक आपोवन हाडीसर ते बायलेन नवो संसार थाटिल्लो...

आतां मारांजेलक एकलीच रावता. पूत अजून दुबय आसता. थंयच्यान पैसे धाडटा. जाण्टेपण जाल्ल्यान मारांजेलकाच्यान आतां आदलेवरी काम जायना. भयणील्या पुताक हाडून घरा दवल्ला. नवें घर आसा. घरांत सगळीं साधनां आसात. पुण मायेचो पूत लागीं नाशिल्ल्यान तिगेली जीण रिती उल्ल्या.

ही खबर आयतकच हांवें थागयलें कि आतां वेळ वगडाय नासतना मारांजेलकाक मेळून येवचें. पुण वेळ आनी संकल्प हांचो मेळ बसता तर म्हयने उलयले.

...जेन्ना हांव तिगेल्या घराकडेन पावलों तेन्ना व्हारांदांत रस्त्यावयलीं सुणीं जमिल्लीं आनी घराच्या दाराक कुलूप आशिल्लें... चार म्हयन्यांआदीं मारांजेलकाक मर्ण आयलें अशें शेजारचे एके बायलेन सांगलें.

भारत छोडो

१९४२ ची 'भारत छोडो' ही चळवळ ही गांधींची निमाणी आनी मोटी चळवळ. १९३९ त सुरू जाल्लें दुसरें संव-सारिक झूज चालूच आसलें. हिटलरान युरोपांतले व्हड व्हड देस तेचप्रमाण फ्रांस जिखून तो आतां ब्रिटनाक हात घालता काय कितें? सगळ्या संवसारांतली लोकशाय आनी मनिसपण काबार करून उडयता काय कितें? अशें भिरांकूळ दुबावाचें सांवट संवसारांचेर पडिल्लें. ह्या राकेसाक आदार दिवन इटालीचो मुसोलिनी, जपान हांणी संवसारभर राकेसी करण्यो चलयिल्लो. हिटलर तर जिखून घेतलेल्या देसांनी वचत थंय कॉन्सिट्रेशन कॅम्प घेवन लाखांनी निर-पराध बायलां भुरग्यांक गॅस चेंबरांनी फुगार करून मारपाक लागिल्लो. इंग्लंड वचत थंय झुजाच्या मळार एका फाटल्यान एक 'रिट्रीट' घेवन फाटीं सरपाक लागिल्लें. अपेशी थारपाक लागिल्लो.

गांधीची ब्रिटिशाक शिटकावणी

ज्या खिणाक अशेतरेन सगलो संसार आकांतग्रस्त जावन पडिल्लो, आनी हिटलर झुजांत जैतवंत जाल्यार सगलो संवसारूच गुलाम जावन पडटलो म्हणपाची भिरांत निर्माण जाल्ली, अशा वेळार गांधीन ब्रिटिशांक आपली निमाणी आनी सामकी गंभीर सुचोवणी केली. ताणे सांगले. 'तू (ब्रिटिश) आमच्या लष्करांतल्या भारती शिपायांक जळीमळीं झुजांच्या मळार धाडून त्या बाबड्या निरपराधी लाखांनी शिपायांक बोकड्यांवरी मारून बळी दिता हें बरें न्हय ! तांच्यांत, स्वतंत्रतायेचे वीर आपले प्राण शर्तेक लावन झुजतात ते तरेन झुजपाची शक्त ना. ते पोटाभरीचे rice soldiers. तुवें चलयल्लें झूज तांकां आपल्याय स्वतंत्रतायेचें झूज अशें जोंवेर दिसचेंना, तोंवेर तुका अपेशूच मेळटलें. तूं हिटलराचे जैत लागीं हाडपाक अप्रत्यक्ष तरेन मदतूच करता. हे तुजे करणेन तुजे नकळत तूं संवसाराक गुलामपणांत लोटपाक कारण तर जात-लोच, पुण आमच्या भारताकूय हिटलराचे गुलाम करून उडयतलो. देखून अजून शितिदार यो. आनी अशेतरेच्या दारुण संकश्टावेळार तरी हें झूज सोपतांच आपुण भारताक स्वतंत्रताय दितलों अशें रोकड्यारोकाडें जाहीर करून उडय. ताचो परिणाम कितें जाता तो पळय हेच तुजेबराबर झुजपी आमचे भारतीय सैनिक, हें झूज आपल्या स्वतंत्रतायेचें झुजूय जावन आसा म्हणपाचें कळतांक्षणीं कर्दनकाळकशे हिटलराशी झुजून तुका वचत थंय येस मेळोवन दितात वो ना तें पळय ! तशें तुवें करपाकूच जाय. कित्याक तुच्या अपेशांत भारताचें अपेशूय गुरफटिल्लें आसा. ही म्हजी तुका मोगाची तेच बराबर सामकी गंभीर अशी शिटकावणी. तीय तूं

मानून घेना जाल्यार आमच्या लस्करांतल्या भारतीय भावांक बेस्टचाबेस्टे मोनजाती प्रमाण संवसारभर फंटांचेर हिटलराशीं, मुसोलिनीशीं झुजपाक आनी मारून उडोवपाक भारत देस तुका कशेचतरेन मान्यताय दिवपाची ना. जाता ते तरेन वचत थंय ... देशभर तुजेशीं असहकार्याचें झूज मांडून हांव आनी म्हजो भारत मरमेरेन झुजतलो. गरज पडल्यार तशें करताना काबार जावन वेतलो. हिटलरशायेच्या निठूर आनी राकेसी गुलामींत कुसत पडपा बदला, आमचो देश काबार जाल्लो बरो' अशी शिटकावणी दिवनूय ब्रिटिश सरकार आपली सांगणी मानून घेना अशी पुरायेन खात्री जाली ते खिणाक गांधीन ब्रिटिशांक तुमी 'भारत सोडून वचात' आनी भारतीय समस्त जनतेक 'Do or die' असो संदेश दिवन भारतीय स्वतंत्रतायेचें निमणे झूज सुरू केलें. ९ ऑगस्ट १९४२ हे दिसा.

हे दिसा फांतोडेच्या ४ वरांचेर ब्रिटिशांन भारतांतल्या सगल्या, गांधी धरून ल्हान व्हड फुडान्याक बंदखणेन उडयलें आनी फुडारी नाशिल्लो भारतुच, भारतभर ब्रिटिशांकडे 'जिखूं वा मरूं' अशा निर्धारान १९४२ चें स्वतंत्रतायेचें झूज झुजलो.

भारताक गुलाम दवरप जमपाचें ना !

फुडारी नाशिल्लो आमचो ४० कोटी लोकांचो देस गांवा-गांवांतल्यान, शाराशारांतल्यान अहिंसक तेच प्रमाण गरज पडटा थंय हिंसा करूनूय ब्रिटिशांकडे झुजलो. स्वातंत्र्य सैनिकांनी लोकांक माल्ले ना. ब्रिटिशांक माल्ले ना. पुण गुडस गाडयो, पूल उध्वस्त केले. सरकारी कचेऱ्यो ल्हासल्यो. बँको लुटल्यो. बसी, ट्रॅमी परदेशी लुगट ल्हासलें. लस्कराक वोरोव, गंव, गाझोलीन पुरोवपी गुदांव ना केले. लुटले. उध्वस्त केले. परार्धांनी रुपयांचें लुकसान केलें. तशें करताना हजारांनी बायलो, दादले, शिकपी भुरगे, हिंदू, मुस्लीम सगले जातींचे धर्माचे लोक बंदखणींनी गेले. शेंकड्यांनी गोळीबारांत मेले. हुतात्मे जाले. दुजींनी गोळार चडले. भारतभर आकांत जालो. लोकांचे तरेक तरेचे हाल जाले. चिंतिनासलेल्यो घडणुको घडल्यो. जनता बंकांम जाल्ली. पुण तिणे हे सगले हाल हांसत हांसत झेलले. हे पळोवन संवसार दिपून गेलो आनी आतां मात ब्रिटिश सरकाराक आनी लोकांक पुरायेन कळून आयलें कि भारताक गुलामपणांत दवरपाक ब्रिटिशांक कशेच तरेन ह्याफुडें जमपाचें ना ! 'जी जनता आपले प्राण मोलून लेगीत कसलेच तरेची अन्याय, अनिती, फटकिरे कायदेकानू मानून घेवपाक राजी जायना, तिका संवसारांतली केदीय व्हड शक्त गुलामपणांत दवरूंक शकना' हे गांधीची शिकवण जैतवंत जाल्ली. आनी अशेतरेन गांधीचे शिकवणेचें अजेंय सामर्थ्य संवसाराक पुरायेन कळून चुकिल्लें !

चर्चिलाक ब्रिटीशांनीच निखळायलो

१९४५ वर्सा हिरोशिमाचेर अमेरिकन अणुबॉम्ब फोडलो. लाखांनी जपानी मेले. संवसाराचेर आकांत आयलो. वचत थंय संवसारभर उत्पात जाले. करोडांनी जखमी जाले. करोडांनी कुड्डे, निकामी जाले. लाखांनी बायलांक विधवापण आयलें. संवसाराचीं करोडांनी वाचनालयां ना जाली. संस्कृतिक संस्था ल्हासल्यो. अब्जांनी अबज, परार्धांनी परार्ध रुपयांची संवसारांतली धन दौलत काबार जावन गेली. तेन्नाच दुसरें म्हायुद्ध निमणें सोंपलें. आनी ब्रिटन, अमेरिका, रशिया जैतवंत जालें. पुण हें जैत संवसाराक खुबूच म्हारग पडिल्लें. संवसारभर अब्जांनी घराबे वाऱ्यार पडिल्ले. संवसारभर असहायतेची निशेवणी फांकारिल्ली दुखांच्यो रगतांच्यो न्हंयो हुंवार येवन व्हांविल्ल्यो. आपल्या काळ्याकिट्ट फुडाराचे तशेंच लोकांचे काळजां चिरपी दुखेस्त उत्फर्क मळवामेरेन पाविल्ले. संवसारभर लोकांचो मनिसपणावेलो इतलेंच न्हय तर खुद्द देवावेलो विस्वास लेगीत काळजांतल्यान हुमटून पडिल्लो. अशे तरेचें हें विपरित, विकृत आनी पराकोटीचें विध्वंसक जैत आशिल्लें !

ब्रिटीश, तिसऱ्या पांवड्याचें राश्ट्र

ह्या संवसारिक झुजांत ब्रिटन जैतवंत जालें. हिटलरशाय काबार जाली खरी. पुण ब्रिटन मात संवसारांत सामकें खिळखिळें जावन पडिल्लें. एक तिसऱ्या पांवड्याचें राश्ट्र जावन पडिल्लें. 'Brittania rules the waves' ही म्हण्णीय काबार जावन गेल्ली.

झूज सोंपतांच ब्रिटनांत नव्यो वेंचणुको जाल्यो. ब्रिटीश लोकांनी हे वेंचणुकेंत आपल्या मोगाच्या आनी झुजांत जैत मेळोवन दिवपी चर्चिल ह्या पंतप्रधानाक निखळायलो. वेंचणुकेंत Democratic Socialist पंगडाच्या ब्लॅमॅट अँटलीक वेंचून हाडलो. तांकां ह्याफुडें झुजारी फुडारी नाका आशिल्लो. तर देसांत शांतताय हाडपी एक शांततायेचो दूत प्रधानमंत्री कसो जाय आशिल्लो.

पयल्यांत पयली गजाल, गांधीची सोडणूक

अँटली वेंचून येतांच ताणें जी पयल्यांत पयली गजाल केली ती म्हणजे गांधीक सोडोवन घालपाची. तें करून ताणें भारताक स्वतंत्रताय दिवपाचें मनांत हाडलें. आपले पेशिक लॉरेंस, सर क्रिप्स सारके व्हडांत व्हड विचारवंत भारतात धाडले. गांधी मार्फत भारताच्या स्वतंत्रतायेचीं उलोवणीं करपा निमतान सिमला परिषद आपयली.

स्वतंत्रतायेची सुलूस

सिमलाक १९४२ उपरांत पयलेच खेप काँग्रेसचे नेहरू, पटेल, अबूल कलाम आझाद, राजेंद्र प्रसाद, सारके भारताचे सगले व्हड व्हड विचारवंत आनी त्यागी फुडारी सोडून घातिल्ले. ते जमले, सगले जीना धरून हेर मस्लीम नेते जमले. त्या आदीं गांधी जीना भेट घडून आयिल्ली. गांधीन जीनाक भारत फोडूया नाका अशें तरेतरेन समजावन जाल्लें. पुण तो कशेच रितीन आयकना, अशें

ध्यानांत येतांच, 'पाकिस्तान आनी भारत' अशा दोन वांट्यानी भारत वांटून दोन स्वतंत्र राष्ट्रां कशीं करून उडोवची हें थारलें. दुसरो उपाय ना हें निश्चित जातांच, अखंड-भारत अखंड-भारत असो जप करीत सगलो देस गुलामेंत दवरचे परस तो ब्रिटीशांच्या चपक्यांतल्यान मेकळो करपाकूच जाय अशा निर्धारान नेहरू आनी हेर भारताच्या फुडाऱ्यांनी, भारत दोन वांट्यानी वांटून घालपाक बॅ. जीनांक आपली मान्यताय दिली. गांधी आनी गफारखान हे दोनूच फुडारी अखेरेमेरेन ह्या वांटपाक कबूल नासले. आनी तरीय ही कबलात मोट्या कष्टान नेहरूक करची पडली. देस वांटून घालचो न्हय अशे शिकस्तीचे येत आनी विचारांची घासघिस करचे निमतान सिमला परिषद म्हयनोभर लांबली. आनी मागोरूच नाइलाजान वांटप करपाक सगले तयार जाले. गांधी हे परिषदेंत निरास जालो. पुण ताकाय दुसरो मारगूच नाशिल्लो.

पाकिस्तान, भारत, दोन देसांचो जल्म

अशे तरेन अखेर शेवटाक १५ ऑगस्ट १९४७ हे दिसा भारताच्या जाग्यार, भारत आनी पाकिस्तान अशे दोन देस पयलेच खेप स्वतंत्र देस म्हण जल्माक आयले ह्याच पवित्र दिसा ४० वर्सांफाटी ब्रिटीशांच्या १५० वर्सांच्या गुलामापणांतल्यान सुटून, भारताची स्वतंत्रताय संवसाराक पुकारपी आमचो पवित्र तिनरंगी झेंडो दिल्लीच्या रेडफोर्टाचेर नेहरूच्या हस्तुकीं अभिमानान हुबत चडलो. आमचो सगलो देस, सगलो लोक, आमचे दोंगर, न्हंयो मळवातलीं सुकणीं, रानावनां, मळां, शेतां, फुलां फळां आनी सगलें सगलें ह्या खिणाक स्वतंत्र जावन पडिल्लें. घराबेंचे घराबे दादले बायलो कुटुंबां आनी भुरगी बाळां ह्या स्वतंत्रतायेच्या उल्हासाच्या उत्फर्क्यांनी उल्हासून गेल्ली. बेहोष जावन गेल्लीं. गांवा गांवातल्यान. शारा शारांतल्यान; आनी गांधीच्या शिकवणे प्रमाण चलिल्ल्यान, ताणें सांगितल्याप्रमाण भारत ब्रिटीशांच्या चपक्यांतल्यान मेकळो जाल्या खिणाकूच, ब्रिटीशांचे येदें व्हड साम्राज्य एकतरेन संवसारांतल्यान उध्वस्त जावन पडिल्ले. कायमचें. कित्याक १४ आगस्ट जो सूर्य दिल्लीच्या इंडिया गेटांतल्यान ६॥ वरांचे सुमाराक अस्तमाना आमी पळेलो, तो सूर्य ब्रिटीशांच्या साम्राज्याचेर अस्तंपी निमणो सूर्य आसलो आपल्या साम्राज्याचेर सूर्य केन्नाच अस्तमानना म्हण उन्मत्त ब्रिटीश लोक संवसारांक फुशारकी मारताले. ती गजाल ते दिसापासून सामकी फट थारिल्ली. १५ ऑगस्टाचो जो स्वतंत्रतायेचो सूर्य भारताचेर उदेलो तो ब्रिटीशांची फुशारकी पोकी थारायत, अस्तमानलो. अस्तमानाक वेताना; ताणे आपल्या बराबर ब्रिटिशांच्या साम्राज्यावेलो सूर्य आयजपासून कायमचो म्हजे बराबर, ब्रिटीशांच्या दुखेस्त करीत तो मावळटा, हें संवसारांक सिद्ध करीत तो मावळलो ! स्वतंत्र भारताच्या 'इन्किलाब शिदावाद, राष्ट्रपिता महात्मा गांधीकी जय' चो जयजयकार गावपी तो स्वतंत्र भारतावेलो पयलो दीप्तिमान, तेजस्वी, झगमगीत आनी लखलखीत सूर्य !

रगताच्यो न्हंयो आनी हाहाकार !

भारत स्वतंत्र जालो खरो पुण ताचो हो उल्हास आनी

मानंद खिणभरच तिगलो. कित्याक स्वतंत्र जातांच भारताचेर
 सभर दुःखाचे आनी काळजां चिरून उडोवनी निठूरतायेतें सांवट
 घडले. रोकडेंच सगल्या देसाक गोरवांच्या कसाय खान्याचें दुदैवी
 रूप आयले. पाकिस्तानांतल्या जुलमी गुंडानी, मारेकऱ्यांनी आपल्या
 काय भागांतल्यान हिंदू प्रजेचेर अनन्वित अत्याचार केले. अस्तेन्त
 बंगालांतुय तेंच घडले. पुर्तुगेजान इकिझिसावांच्या तेंपार गोंयच्या
 निरपरादी प्रजेचेर केल्ल्या निठूरतायेचो, मनिसपणाच्या भायऱ्या
 करण्यांचो परतोय उगडास करून दिवपी अशे तेरेचे अत्याचार !
 लाहोर, सिंध, नोआखाली आनी जायत्या हेर शारांनी हिंदू
 बायलांक दादल्यांक नागडीं तरून रस्त्यांतल्यान तांच्यो मिरवणुका
 काडल्यो. हजारांनी, लाखांनी हिंदू दादल्यां मुखार तांच्या
 तन्याताठ्या बायलांचेर, आंकवार चल्यांचेर बलात्कार केले.
 निर्दयपणान गोरवां कातरतात ते प्रमाण दादल्यांक आनी भुरग्यांक
 बायलां सामकारा तरसादिनीं सुऱ्यांनी भाल्यांनी भोसकून आनी
 कातरूत मुसलमानांनी रगताच्यो न्हंयो व्हांवयल्यो स्वतंत्रताये
 कारणान निर्माण जाल्लो लाखांनी मनशांच्या काळजांतलो उल्हास
 तांच्या अंतरांत आशिल्ल्या खिणाकूच, लाखांनी असहाय मनशांच्यो
 हांबेड्यो पाकिस्तानाच्या भुंयेर मळबामेरेन पावपाक लागल्यो.
 घराब्यांचे घराबे, कुटुंबांची कुटुंबां ल्हासून ना केली. जिवेशी
 हुलपायली. घरादारां मातयेक मेळयलीं. लाखांनी संस्कृतीक संस्था,
 धार्मिक संस्था उध्वस्त केल्यो. मातयेभर्वण केल्यो. लोकांच्यो
 जमनी, इस्टेटी, पैसो आडको लुटलो. वेपार उद्योग लोजां, भांगर

शिगर इतलेंच न्हय तर तांचे कपडे, फर्निचर आनी आयदन
 लेगीत लोकांनी लुटून घेतली. स्त्रीत्वाची लाजलज्ज्या मर्यादा काबार
 केली. जमनींतलीं तांचीं पाळांमुळांचे उस्तून काडून ना करून
 लाखांनी हिंदूंक खरे अर्थान दळदिरे करून सोडले. आनी एका
 आंगावेल्या बोंदऱ्या लुगटानिशीं सहस्त्रावधी लोकांक निरादार आनी
 असुरक्षित करून, लाखांनी लोकांचे तांडेच्या तांडे भारतांत
 धांवडायले. हजारांनी सोवित सुंदर बायलांक वचत थंय आपल्यो
 नायकिणी, करून घेवन हेरांक मारून वा हरेतरेन विकळापत
 आमडून घाली. फाटलो फुटलो कसलोच विचार लेगीत करिनास्तना
 लोक पळत सुटलो. गाड्यांच्या टपार बसून, हाताक मेळत त्या
 धांवतऱ्याचो आदार घेवन आकांतान लोक धांवलो. भारताच्या
 दिशेन. थंडी, पावसाक न जुमानतां वचत ते वटेन चलत, मरत,
 जखमी जाल्ले अवस्थेंत, घायाळ जाल्ले परिस्थितींत जाण्टे नेण्टे
 भुरगीं माळां रानां माडुयेत लिपत, न्हंयो पार करीत. आनी
 तशे करताना मुखार येयत तें सोशीत लोक धांवले. किले वाटेंत
 जखमी जाले, कितले मेले, कितले बुडले, कितले घायाळ जाले,
 कितले कुड्डे, थोंडे लंगडे जाले, हाचें कोंता ना हिशेब ना अशेतरेन
 एक दोन न्हय ६०-७० लाख लोक मुठींत जीव घेवन भारतांत
 पावले.

जें पाकिस्तानांत घडलें ताची प्रतिक्रिया

जे दुष्टावे पाकिस्तानांत घडले ताची थोडीशी प्रतिक्रिया

GOA MARCHES AHEAD Programmes under the NEW EDUCATION POLICY

- 1) Universalisation of Elementary Education
- 2) "Operation Blackboard" movement
- 3) Revitalising Adult Education Programmes
- 4) Emphasis on vocational and Technical Education
- 5) Establishment of a Cell for Text Book Production
- 6) Emphasis on Teacher Training Programmes at different levels
- 7) Upgradation of State Institute of Education into State Council of Educational Research and Training

Directorats of Education
PANAJI

हांगा भारतांतूय घडलीच. जमनी लुटपाचें, लोकांक नागडे करपाचें, सारक्यो तेचो वायट गजाली हांगा भारतांत घडपाक नेहरू सरकारान दिलें ना. गांधीन दिले ना. पुण हेर कापाकापी बी गजाली जाल्योच.

हांगा भारतांत हिंदू महासभा, आनी हेर अशेच तरेचे हिंदुत्ववादी लोक खुबळले. निरक्षर हिंदू गुंड चवताळले. ताणींय कायदो हातांत घेवन आपल्याक जमत तितलें केले. भारतभर ज्या ज्या सुवातांचेर शारांनी वा गांवांनी हिंदू मुस्लिम एकाठांय रावताले थंय थंय सगलेकडेन दंगे, खून, कापाकापी जाली. हे कारणाक लागून आमचे जायते निरपराधी मुस्लिम भाव भियेले. जे अर्थी नाका आशिल्लें, विपरीत, पाकिस्तानी मुस्लिम लोकांनी हिंदू जमातीचेर केल्लें, ते अर्थी तशेंच सगले भारतांतूय सगलेकडेन भियेवन गेल्ल्या मुस्लिम लोकांनी हांगा घडटलें असो खोटो समज करून घेवन, तेय पाकिस्तानाकडे पळपाक लागले. लाखांनी भारत सोडून गेले. सगलेकडेन भारतभर सगले तरेची उलथापालथ जाली. न्याय कायदो जाग्यार घालचे पासत निर्वासित लोकांचें जेवणखाण, नोकऱ्यो, पोटापाण्याची वेवस्था करपा निमित्तान भारत सरकाराक खूब त्रास पडले. जाळपोळ, दंगे आनी हेर मानव निर्मित उत्पातां कारणात अतोनात वित्तहानी जाली. स्वतंत्र भारतीय समाजाची घडी सगले तरेन विस्कटून पडली. पयलें स्वतंत्रायेचें वर्स देड वर्स तरी भारतीय सरकाराक व्हडांत व्हड संकटांचें गेलें. आनी ह्या कारणान भारताचेर सगळेकडेन ह्या कारणांपासत फांकरिल्ल्या काळ्याकिट्ट काळोखाक लागून पयली कांय स्वतंत्रायेचो वरसां, भारतीयांक पुरायेन चिता-

ग्रस्त करिसारकी गेली. केन्ना चिंतुंक नाशिल्लीं अशे तरेचीं दुर्घार आनी हालअपेश्टांचीं गेली. ही भारताच्या स्वतंत्रतायेच्या जल्माची भिरांकूल आनी दारुण अशी काणी !

पांच वर्सुकी येवजण्यांचें चुकींचें मुळावण

पुरायेन विस्कटून पडिल्ल्या भारताक पर्तीय सुस्थिर करून जाग्यार घालचे निमतान, नेहरू सरकारान पंचवर्सुकी येवजण्यो सुरू केल्यो. पुण ह्या येवजणुकांक जे तरेच्या प्लॅनिगाचें मुळावण नेहरून घातलें, तें मात मुळापसून पुरायेन चुकिचें घातलें. आनी ताचेच वायट परिणाम आयच्या ७५ कोटी जनतेक भारतांत आयज भोगचे पडटात, अशें कश्टान म्हणचें पडटा.

गांधीचीच शिकवण बरोबर आशिल्ली

गांधीचें म्हणणें आसलें स्वतंत्र भारतांत आमी आमची पयली नदर भारतांतल्या ८० टक्के गरिब जनतेचेर दवरुंक फाव. अख्खो भारत खरे अर्थान ताच्या लाखांनी खेड्यांनी वसला. त्या गावां-गावांची बलायकी, मुळावें शिकप, नितळमाण, उदकाची पुरवण, संस्कृती, सगली ब्रिटीशांच्या काळावेली सरकारी, न्याय कायद्याची, राजेरजवाड्याची जनतेवेली पिळणूक करपी ही कोलोनियल सिस्टीम पुरायेन बदलून, आमी पर्तीय नवे तरेची समाज रचना करुंक फावो. ब्रिटीशांची सगलेतरेची राज्यवेवस्था लोकांक गुलाम करून दवरपाचेर आधारिल्ली आशिल्ली. शिक्षण दोन कडेन दोन

Help, Project & Preserve the Cultural Heritage

- ❏ Goa Archives preserves for prosperity the documentary heritage of Goa's past.
- ❏ Collections in Portuguese date back to the 15th century.
- ❏ It also has Marathi (Modi) - Halkannada and a few persian documents throwing light on the relations of the portuguese with Marathas, Hyder, Tipu, Sundas and Bhonsles of Sawantwadi etc.
- ❏ The collection also contains a few documents in Chines and Vietnamese scripts.
- ❏ Goa Archives has its own well-equipped preservation Unit for the scientific preservation of documents.
- ❏ It also has a modern microfilming, photocopying and xeroxing equipment.
- ❏ This is your Archives and you can enrich it by donating your valuable collection of private papers.

VISIT GOA ARCHIVES ALWAYS

Issued by :-

Directorate of Archives Archaeology & Museum

Government of Goa

• Phone : 3232

तरेचें, पोलीस कायदे दोन तरेन दोन तरेचे, पिळणूक दोन तरेन दोन तरेची. इंग्लंडांत, लोकांच्या शिक्षणाची पद्धत, पुलीसांची शिस्त राज्य, कायदे सगलें सगले तरेन एका स्वतंत्र देसाच्या स्वतंत्र लोक-शायेक सोबसारकें आशिल्लें. तर हेंच शिक्षण भारतांत जनतेक कारकून करपाचें, हीच पुलीस अत्यंत दुष्ट आनी जुलमी तरेची, न्याय खातेंय लोकांक चेपून चेपून तांका मृतप्राय करून उडोवपी अशे तरेचे. ही लोकांक गुलाम करपी सरकारी पद्धत पयल्यान पयली पुरायन बदलून उडय मेरेन भारत देस वयर कशेच रितीन सरपाचो ना. ही जबर्दस्त पद्धत बदलून आदीं उडयल्या शिवाय, भारताच्या उज्वल फुडाराचीं सपनां बाळगप म्हणजेच भारताची बुन्याद घट्ट करची सोडून, ती रेंवेर आसतना जशातशी सोडून, ताचेर भारताच्या स्वतंत्रतायेची हिमालयायेदी व्हड इमारत उबारप. तशें केल्यार गांव म्हणचेच गांवांत वशिल्लो ८० टक्के भारतीय समाज गुलामींतूच कुसत रावतलो. स्वतंत्रतायेचो विशाल वडारूख किडेल्ल्या मुळांचेरूच उबो रावतलो. तो केन्नाच बळीस्ट जावंक पांवचोना. स्वतंत्रतायेचे इमारतीक ती उबारतां उबारतांच तडे पडूंक लागतले ! हें गांधीचें म्हणणें आसलें. तें आयज भारताच्या स्वतंत्रतायेच्या ४० वर्सां भितर सगळ्यांक केन्ना प्रचितीचें आसलें म्हणपाचें पटूंक लागलां. गांधीन म्हणिल्ले इमारत मुळापसून घट्ट बुन्यादचेर बांदून हाडपाक जाय. तशें केल्यार तिचो शेंडो आनी ताळ, आपशींच घडत वेतले. घट्ट आनी बळीस्ट जायत रावतले.

गांव सुदारले कि राज्यां सुदारतलीं. राज्यां सुदारली कि केन्द्र सरकारूय आपशींच सुदारतलें. आनी देखून काँग्रेसीन पयल्यांत पयली गजाल करपाक जाय ती म्हणजे काँग्रेस विसर्जित करून उडोवपाक जाय. ज्यांणी स्वतंत्रताय हाडचे पासत अनन्वित छळ सोसले, त्याग केलो, जनतेच्या सेवेचें असिधारा व्रत पत्करलें, आपली जीण भांगराची करून उडयली, ताणींच भारत स्वतंत्र जाल्या उप्रांत स्वतंत्रतायेची बुन्याद घालपाची. भोगी जावंचें न्हय ! अधिकारांचे जागे घेवंचे न्हय. सादेपणान जियेवनूच जिणेचे आदर्श लोकांमुखार दवर्पाचें काम करचें. तेच जर अधिकारार बसपाक आंवडेलें जाल्यार स्वतंत्रतायेचो नैतिक, आनी तेजस्वी तपश्चर्येचो आदारूच कोसळून पडटलो. सगलें फसत वेतलें. पण नेहरून हे गजालीकडे फाट केली. जुलमी पुलीस तीच दवल्ली. कारकुनांचे शिक्षण-संस्थारूपी कारखाने तशेच चलपाक दिले. आनी भारताचें प्लॅनींग विदेशी प्लॅनींगाच्या उज्वाडाचेर आदारिल्लें करून सोडलें. आयज देसभर अनिती, फटकिरेपण, लोकांची पिळणूक, देशद्रोही वृत्ती, आपसुबाधपण, अराजक, देशबुडवेपण जें सगळेकडेन वेल्यान सकलामेरेन, सरकारांत ब्रिटीशांच्या शिकवणेखाला तयार जाल्ल्या व्युरोक्रासींत, आनी पर्यायान भारताच्या नमानसांतल्यान सामकें गांवांगावांनी पावून भारताक पोखरपाक लागलां, ताचें मूळ कारण म्हणजे गांधीचे शिकवणेकडेन जाल्ली पुरायन फाट. दुसरें कांय न्हय !

पयल्या भारत सरकारच्यो व्हड चुको

आनिक एक व्हडांत चूक सांगपाची उल्ली ती म्हणजे ब्रिटीशांच्या काळावेळी भारतीय जनतेक पिडापिड करचे निमित्तान

जी तिख्या जाळ्यांची अभेद्य व्युरोक्रासी ब्रिटीशांनी केल्ली, ती भारत स्वतंत्र जातांच माड्डोन नवी करपाची. ही गजाल जाली ना ताका लागून आयजमेरेन ह्या दुष्टा चक्राच्या चालीर चलपी व्युरोक्रासी थोडो फेर बदल सोडून पयलेच सारकी उल्ली. ज्या व्युरोक्रासीचें पोशण वाड, आनीं संवग्रासी धोरण ८० टक्कें गरीब जनतेच्या रक्ताघामाचेर आदारिल्लें आसता, तिची दलित जनतेकडेन सदांची फाट ! जनतेच्या माथ्यार तिचे पाय. आनी नदर तर सामकी उफराटी ! वरशी केल्ली. उद्योगपती, भ्रष्टाचारी, स्मगलर्स हांचे वसल्यान सामकी आशाळभूतपणान केल्ली. आपलो आनी आपल्या सर्व निर्दय वृत्तीच्या भारतभर पसरिल्ल्या आश्रिताचो सुवार्थ सादोवन घेवचे पासत. ही व्युरोक्रासीच आयज भारतीय स्वातंत्र्याच्या मुळार उठल्या. भारताच्या सगळ्या भ्रष्टाचाराच्या, अनितीच्या अन्यायाच्या मुळांक ती पोसवण दियत आयल्या. सदां दियत उरतली. गांधीचे न आयकल्ल्या कारणान भारतीय फुडाऱ्याक, आनी चड करून भारताच्या कोटचावधी गरीब दुर्बळ जनतेक फाव जाल्लो हो एक सासणाचो मेळिल्लो सराप !

वेंचणुकांनी हळुहळू निर्मिल्लें वीख !

ह्याच सुमाराक भारतांत वेंचणुको आयल्यो. स्वतंत्र भारतांत लोकशायी समाजवाद प्रस्थापित करपाचो व्हड हावेस दोळ्यांमुखार बाळगून. पयल्यो दोन वेंचणुको आदर्श रितीन जाल्यो. तिसरी अशी तशीच जाली. पुण मागीर मात तांचो पांवडो जो घसरपाक लागिल्लो तो आयज मेरेन एकासारको घसरत आसा. कारण ! पयल्या तीन वेंचणूकामेरेन गांधीच्या हाताखाल तयार जाल्ले स्वतंत्रतायेचे व्हड व्हड झुजारी आनी देशसेवक जिवे आशिल्ले. ते जाण्टे जावन हळुहळू मरून गेले. ते मरत गेले तसतशे व्हड व्हड उद्योगपती, सुवाथी, लोक पैशांक आशेल्ले देशबुडवे, चारित्र्यहीन लोक अत्याचारी पुलीस आनी पाताळयंत्री व्युरोक्रासीच्या आधारेन वेंचणुके मळार काँग्रेसीत भितर सल्ले. व्हड व्हड फुडाऱ्यांची वेल्यावेर मर्जी संपादन करून, मागील दारयां भितर सरत रावले. ह्या सुवार्थी लोकांनी फुडाऱ्यांक दोळ्यांआड आपल्याक उपेगी पडपी स्मगलर्स, गुंडांचो उपेगी करून घेयत लोकशायेच्या मूलभूत तत्वांकूच हात घालो. वेंचणुकांकूच भितले भितर हात घालो. आनी अशेतरेन मजल दरमजल फुडें फुडें सरत, गांधी प्रणित तत्वां सामकीं मारून, चिड्डून उडयलीं. जी लोकशाय जनतेच्या प्रामाणिक आनी उगत्या मतदानाचेर आधारिल्ली आसता, ती मतदान पद्दत पुरायन विकृत करून इबाडून उडयली. ना नपश्चात करून उडयली. वेंचणुकांच्या मळार मतांचो उक्तेपणी काळो बाजार जावपाक लागलो. जनतेच्या गरीबेचो फायदो घेवन, पैशे दिवन मतां विकतीं घेवपाचे वेव्हार चालू जाले. लोकांच्या कुडुया धर्म श्रद्धांचो उपेग, पैशांच्या बळार धर्मा धर्मा भितर, जाती जातीं भितर झुजां मातोवपांत आनी मतां फोडपाखातीर जावपाक लागलो. इतलेंच न्हय तर आक्रमक वृत्तीच्या गुंडांच्या आदारान दुर्बळ अशा लाखांनी, कोट्यांनी मतदारांचेर आपल्याक नाका आशिल्ल्या लोकांक वेंचून दिवचे पासत भितल्ले भितर, गुपचूप

आनी भिरांकूल अशे तरेचें चेपण येवपाक लागलें. पैशे आनी धमकावणी हांच्या आदारान वेंचणुको जावपाक लागल्यो. हळहळू वेंचणुको म्हणजे पैशांचे दोंगर ओतोवपाचे, दोळ्यांक न दिसपी कारखानेच जावपाक लागले. आनी ह्या सगल्या गजालीचो परिणाम म्हण वेंचणुको म्हणजेच कोट्यांनी रुपयांचो आंतबट्टो वेव्हार. एम. पी. वेचून येवपाचें मोल ५० लाख. आमदाराचें मोल दोन ते पांच लाख. आनी सरकारां वेंचून येवप म्हणचे स्मगलर्स, काळो पैशेवाले, उद्योगपती, हाणीं, जायते कडेन, जायते तरेच्यो बऱ्यो वायट हिकमती लडोवन हाडिल्लें लोकशायेचें एकेतरेचें विद्रूप नाटक जावपाक लागलें. आयज राज्यांपसून केंद्रा मेरेन जे मंत्री, एम. एल. एस आसात तातुंतले खंयचे लांकांचे खरे सेवक, खंयचे नाटकी बहु-रूपी, आनी कितले जनतेचे खरे तळमळीचे प्रतिनिधी हें कळपूच कठीण जावन बसलां. त्या कारणान भारतांतली लोकशाय म्हणजेच एक खऱ्या लोकशायेचो विकृत फार्स जावन पडला कांय कितें, असो दुबाव मारता.

लोकशायेचो भारतांतलो फार्स !

आयज भारताची जनता काकुट करी सारक्या लोकशायेच्या विद्रूप नांवाखाला दळदिराच्या सकल्ल्या टोकांकडेन झुकत चल्या. एकसारखी झुकत रावल्या. गिरेस्त, चड गिरेस्त जायत रावल्यात तर गरीब, चड गरीब. गेल्ल्या चाळीस वर्सांचो काळ लोटल्या उप्रांत भारताचो विकास जायत्या मळांचेर घडून आयला हातूंत दुबाव ना. अन्नधान्याचें उत्पादन वाडलां. उद्योगधंदे जोरांत चल्यात. शिक्षण संस्था, संस्कृतिक संस्था वाडीक लागल्यात, वेपार उदीम फुलत आसा. पुलीस, व्यूरोक्रॅट्स, उद्योगपती खोश्येंत आसात. राजकीय फुडारी, व्हड व्हड अधिकारी धुंदीत आसात पुण आपल्या घामान आनी रगतान रातदीस वावरून भारताची धनदौलत वाडयत आशिल्ली ८० टक्के जनता मात ह्या सगल्या ८० टक्के राष्ट्रीय दौलती पासून वंचित आशिल्ल्यान भिकेक पावल्या. दळदिराच्या खोल खोल काळोखांत आजूनय ब्रिटीशांच्या काळाइतलीच एका तरेच्या असहाय अवस्थेंत सांपडून पिचत आसा. तळमळत आसा. तिने आपल्या कश्टांनी निर्माण केल्ले चडांत चड राष्ट्रीय धन कोणाच्या पोटांत कशें कशें आनी कितलें पावता हेंच कळनाशें जालां.

उत्पादनाचीं त्रैराशिकां, प्रगतीचे कागदी घोडे

राष्ट्रीय उत्पादन वाडिल्ल्याचीं त्रैराशिकां, राष्ट्रीय धनाचे हिशेब, प्रगतीचीं मन भुलोवपी चित्रां, आनी भारतान केल्ल्या विकासाचे भरधांव घोडे, व्यूरोक्रासीच्या स्टेटिस्टीक्सांनी केल्ल्या मुलायम कागदांच्या गठ्यांनी वाचप्यांक भेस बरे पळोवपाक मेळटात. T. V. चेर A. I. R. चेर आयकुपाक मेळटात. हें सगलें खरें आसलें तरीय, देशांतल्यो शिक्षण संस्था अजुनूय कारकुनूच निर्मुपी कारखाने कशे चलयतात. ५० टक्के भारतीय जनता निरक्षरूच उरिल्ली दिश्टी पडटा. कोट्यांनी लोक मुंबय, कलकत्ता, मद्रास शारांच्या फुटपायऱ्यांचेर वा झोपडपट्ट्यांनी पिळग्यांच्यो पिळग्यो घालयताना मेळटात, आनी भारतीय जनतेतलो एकचार

पुरायेन ना जावन वचत थंय कोट्यांनी लोकांची मानसिक, नैतिक, अवनती निर्माण जाल्ली सगळेकडेन दिसता. कोट्यांनी लोक एका जेवणार दीस घालयत आशिल्ल्याचें आयकूक येता. हेंय तितलेंच खरें !

एकेवटेन न्हंयांक दर वर्सा पूर येतात. तर भारतभर सगळे कडेन, चोरयो, खून, मारामाऱ्यो, रक्तपात, अड्यांनी रुपयांचे स्मगलींग चलिल्ल्याचेंय दिश्टी पडटा. दिशींदिशीं हांकां आनी असल्या देशविघातक गजालींकूय सगळे कडेन हुंवार येयत आशिल्ल्याचें जाणवता.

हें सगलें पळेलें, आयकलें कि भारत देश स्वतंत्र जाताच अवघ्या कांय वर्सांभितर भारताच्या कोट्यावधी गांवांनी रामराज्य येतलें म्हण लोक आंवडेंताले. तें रामराज्य खंय पावलें अशी खंत मनाक लागले बगर रावना. तेच प्रमाण गांधी मरून गेल्या उप्रांत भारताच्या स्वतंत्रतायेच्या अवघ्या ४० वर्सांभितर जें आयज सगळे कडेन आमकां पळोवपाक मेळटा तेंच चित्र भारताच्या स्वतंत्रतायेचें गांधी प्रणित चित्र, नेहरू प्रणित खरेलें चित्र काय कितें ? अशी भ्रांत मनाक पडून जीव सामको कासाविस जोता. फुगार जावपाक लागता. आनी अशा खिणाक दिसता कि हें स्वातंत्र्य खात्रीन, तें स्वातंत्र्य आसूं नज. निखालूस आसूं नज. तें परतेंय भारतांत येतलें जाल्यार आमकां गांधींच्या मार्गानूच वचचें पडटलें. गांधीन दाखयल्ल्या देखदिण्या उजवाडानूच चलचें पडटलें. पडटलेंच. दुसरो मार्ग ना. दुसरो उजवाड ना !

सगळ्यांक दिवाळेची परबी !

कोंकणीतल्या सगळ्या तरांच्या

पुस्तकांखातीर

बरयात वा मेळात

कोंकणी पुस्तक कोठी

नगर, प्रियोळ, पो. म्हाडोळ,

गोंय ४०३४०४

IRRIGATION DEPARTMENT

of the
GOVERNMENT OF GOA,
PARTICIPATES IN THE DEVELOPMENT
OF THE STATE BY EXECUTING
THE DEVELOPMENTAL WORK UNDER
WATER RESOURCES

through construction of :

- 1. Salauli Irrigation Project**
- 2. Tillari Irrigation Project**
- 3. Anjunem Irrigation Project**
- 4. Command Area Development work**

in both

Anjunem & Salaulim Irrigation Projects

and

many other schemes under
WATER RESOURCES DEVELOPMENT

Issued by :-

Irrigation Department.

म्हज्या संवकळीची गिरेस्त कोंकणी

— शीला नायक कोळंबकार

‘सुनापरांत’ चेर वाचलें कि कारवारचो अकलो मनीस ‘आमचीच कोंकणी खरी’ म्हण्टा. केरळचो मनीस म्हण्टा आमची कोंकणी खरी. आमी गोंयकार म्हण्टात आमची कोंकणी खरी. आतां प्रस्न अपरासता : खऱ्यांनीच खंयची कोंकणी खरी ? कोंकणी सगळ्यांचीच खरी. पुण साहित्याच्या मळार जी कोंकणी चड फुल-तली ती आपशींच प्रमाण कोंकणी जातली. आतां कारवारच्या, मंगळूरच्या नाजाल्यार केरळाच्या मनशाक जर आपली कोंकणी खरी अशें दिसता, जाल्यार ताणी कोंकणीच्या त्या त्या रूपांत चडांत चड साहित्य निर्माण करचें. हें साहित्य सगळ्यांनी वाचलें कांय तांचीं भुतरां, म्हणी जीं लोकांक आवडटात तीं लोक आपशींच घेतले. आनी कोंकणी साहित्यांत भर तर पडटलीच, पुण कोंकणी भाशाय समृद्ध जातली.

अक खेपे पु. ल. देशपांडे गोंयांत आयिल्ले. तांका गोंयकारालें ‘चल रे च्या मारूंया’ हें उतर भोव मानवले. ताणी च्या मारप हो शब्दप्रयोग मराठीत मुरु केलो. आनी मराठी लोकांकूय तो इतलो आवडलो कि कितल्याशाच बरोवप्यानी ताका आपणायलो. सांगचें तात्पर्य : क्रियेविण वाचालता व्यर्थ आहे.’

तशें पळोवपाक गेल्यार दर अका मैलाचेर भाशा बदलता. आनी भाशेंत स्वतःचें खाशेलें सौंदर्य भरिल्लें आसता. तें भाशा सौंदर्य सोदून काडपीच जाय.

म्हज्या घोवालें घर कोडिबाग – कारवारा. कोडिबागची कोंकणी गोंयचे कोंकणीपरस मात्शी वेगळी. आमी जेवपाक यो, न्हावपाक वचा अशीं भुतरां वापरतात. थंय हे लोक जेवच्या यो, न्हावच्या वच अशीं उतरां वापरतात. म्हाकां मुदलांतूच भाशेची आवड. ताका लागून जाल्यार खबर ना, पुण तांचे भाशेतलीं सौंदर्य-स्थळां रोकडींच म्हजे नदरेंत भल्ली; जीं म्हाकां दिसलीं तींच हांव हांगा दवरतां.

म्हजी माय म्हगेर रावक आयिल्ली. तिका हांवें च्या आनी खांवक कितें तरी दिल्ले. ती पयलीं च्या घेंवक लागली, तेन्ना हांवें तिका म्हळें, पयलीं तें खांवचें खा, मागीर चा पिये. तेन्ना तिणे म्हाकां म्हळें, ‘हांव पयलीं चा खातां. आनी मागीर खावचें खातां.’ म्हाकां अजाप जालें. कित्याक तिणे च्या खातां म्हळें म्हण. हांवें हाचे-विशीं म्हज्या घोवाक विचाल्लें. तेन्ना ताणे सांगलें बा च्या (म्हजे मांयच्या) तेंपावेलें सगळे लोक चा खाता, उदक खाता अशें म्हण्टालें हालीं हालीं चा पियेता म्हण्टात. इतलेंच कित्याक अजून आमचो लोक सोरो खाता म्हण्टात. हांवें ही गजाल रवीन्द्रबाबांक सांगली. तेन्ना ताणी म्हळें, ‘म्हणजे कारवारांत कोणूच सोरो पीना तर...’ हांवेंय म्हळें, ‘हय. थंय लोक सोरो खातात.’ म्हाकां दिसता बंगाली भाशेंत उदक, चा खातात. आमचे कोंकणीतूय तें खावपी लोक आसात हे म्हाका खबर नासलें.

अक खेपे आमगेर अक बायल मनीस आयिल्ली. ती बरी लागोळी आशिल्ली. गोड गोड उलोवन हांगच्यो थंच्यो गजाली सांगून म्हजे कडल्यान तिका जाय आशिल्ली ती खबर काडून ती गेली. ती गेल्या उपरांत म्हजे मायन म्हाका सांगलें. ‘हें पळे, हे बायलेकडेन तूं चड संबंद दवरूं नाका आं’ हांवें विचाल्लें, कित्याक ? तर ती म्हण्टा, ‘पळेलें ना तुवें ती गोड उलयताली ती ? असलीं हीं बायलां तेल लायनासतना पोळे काडटत. तांचेकडेन जितल्याक तितलो संबंद दवरूंक जाय.’

‘तेल नासतना पोळे काडप!’ कितलो सुंदर भाव ह्या उतरांनी परगाटायला ?

अक खेपे गांवाचो अक मनीस आमगेर आयिल्लो. ताका आपलीं व्हडपणा सांगची खूब उमेद. म्हाकां हें खबर नाशिल्लें. सहज उलयतां उलयतां ताणे सांगलें, ‘मुंबय म्हजो व्हडलो फलेंट आसा, गांवांत जमीन घेतल्या. घर बांदलां. अशें केलां आनी तशें केलां’ तो वतकीच हांवें मायक विचाल्लें, ‘तो सांगता तें खरें गे ? म्हजे मायन म्हळें, ‘तो मेलो ! अश्योच फटाशी मारता तो. आतां तूं सांग. हो अकलो नोकरी करून जोडटलो कितें, खातलो कितें आनी मुंबय घर घेवचें घेवन गावांन घर बांदतले कितें ? बोकडी हागतली कितली आनी शेणी थापतली कितली ? कितली सोबीत बोपार तिणे म्हाकां सांगली ! अमल्यो अर्थपूर्ण म्हणी खंय सोदून लेगीत मेळच्यो कठीण ! गोंयांतूय ही ओमार चलता.

अकदीस आमगेर अक मनीस आयिल्लो, दनपार जाल्ली. हांवें ताका जेवन वच म्हळें. नुस्तें बारीकशें कितें आशिल्लें. तें पळोवन ताणे म्हळें, ‘तुमी असलें नुस्तें खातात ? आमी असल्या नुस्त्याक बोट लेगीत लायनात. व्हड नुस्तें आसल्यारूच आमी हाडटात. तें जर नासत जाल्यार सरळ मटण जाल्यार चिकन हाडटां.’ ही गजाल हांवें म्हजे मायक सांगली. तेन्ना तिने म्हळें बाये, आतांच तो कुंड्यावेल्यान उडचार गेला. आजून कितें जालां. आनी मात्शें राव. मागीर पळे. ताका चान्न्यांत लेगीत सत्री लागतली. मायचीं हीं उतरां आयकून हांव अजापून गेलें. चान्न्यांत सत्री लागप ! कितलें काव्य भरिल्लें ह्या उतरांनी !

म्हजे नण्डेल्या घोवाक कोणे मात्शें वांकडें उलयल्लें वा वागिल्लें आवडना. ताका संताप येता. ताचें वर्णन करतना नण्डेन म्हळें, ‘कोणेंय मात्शें कितें वांकडें केले, हांका आयलीच ताची दरपटसाण !’ आतां दरपटसाण येता ती मिरसांगाची. आनी दरपटसाण आयली काय खोकले बगर राव नज जाता. दरपटसाणेचो उपयोग कितले सुंदर तरेन ताणी केल्लो !

अक मनीस आशिल्लो. म्हातारो. सभावान मात्सो कुचेइटी. ताका लागून तागेले पूत ताचेर नदर घाली नाशिल्ले. ताका अक चली आशिल्ली. तिणे बापायक आपणागेर रावक आफयलो. पुण तो गेलो ना. तेन्ना चली ताका जेवणाचो डबो धाडून दिवक लागली. पुण केन्नाय जर दनपारचें हुमण ताका रातचें परतून दीत जाल्यार

तो डबो जशाक तसो परतितालो. आनी उपाशी न्हिदताली. तें पळोवन म्हजे नणदेन म्हळें, 'हाची मिजास पळे कितली? शेंड्याची कुड वेंतभर आनी कस मात हातभर ! 'कुड वेंतभर आनी कस हातभर' मनशाली घमंड कितल्या सुंदर उतरानी बांदून काडिल्ली ?

अकलो चलो अकेल्यागेर वेल्यावयर येतालो. ताचें वांगडा त्या घरची चली पळून गेली. तेन्ना चलयेले आवयक दुशाण दित म्हजे जावेन म्हळें, 'हे बायलेन सादुर रांवक नाकां आसले ? हो बाये आपल्यागेर कित्याक येता ? हो धाग्याचो न्ही पाग्याचो.' 'धाग्याचो न्ही पाग्याचो' म्हळ्यार फामिल हें वस्त्र कशें. तें खूब आडव्या उव्या रक्ताच्या धाग्यांनी विणिल्लें आसता. तेन्ना कसलोच संबंद नाशिल्लो मनीस तो कसलो ? जाल्यार 'धाग्याचो न्ही पाग्याचो.'

अक खेपे हांव आनी म्हजो घोव कोणागेर तरी गेल्ली. थंय वचून पळेता जाल्यार तो मनीस अके कुडींत चलयेली गणितां सोडयतालो. आनी चली आनी बायल दुसरे कुडींत बसून टी. व्ही. चेर छायामीत पळेताली. तेन्ना हाणी ल्हवूच म्हाकां म्हळें, 'पळे. आवय मरता धुवे खातीर. आनी धू मरता गांवच्या मिणाखातीर !'

अक फावट आमी पिकचराक वचपाचीं आसली. तिकिटां काडूंक म्हजो भाचो गेलो. तिकिटां काडून हाडून आमकां परथून व्हरच्या बोवाळांत तो बाबडो जेंवक पावलो ना. उपाशीच उल्लो. ही गजाल जेन्ना म्हज्या घोवाक कळ्ळी तेन्ना ताणे म्हळें, 'सुखाचे आशेक बकें उपाशी.' हांवें म्हळें, म्हणजे कितें ? म्हळ्यार, 'बकें उदकांत उबें रावन नुस्त्याची वाट पळेता. अकेक खेप बरें वारें लागलें काय तें थंयच उव्यानीच न्हिदता. ताका लागून नुस्ते खांवक मेळना. तेन्ना सुखाचे आशेक बकें उपाशी अशें म्हण्टात.

'ती पळे ती थंयची सुताळी काड.' अक फावट घोवान म्हाकां सांगलें. हांवें म्हळें, 'कितें ?' 'सुताळी.' हांवें ती वोट दाखयता थंय पळेलें. थंय घयरांव आशिल्लो. मागीर म्हाकां कळ्ळें हे लोक घयरावांक आनी कोळचाकबिन सुताळी म्हण्टात. सुताळी हें अुतर म्हाकां खूब आवडलें. म्हाका अुगडास जालो. हांव आगशी शिक-यतालें. तेन्ना थंचे लोक कोळचाक कितली अुतरां आसात ! सुताळी, कापडयो, मावली...

अक खेपे कोडीवाग गेल्लें तेन्ना थंय माकड आयले. घोवान म्हाकां म्हळें, 'चिडबिल हाड पळोवया.' हांव आयकत उल्लें. म्हाकां कांय कळ्ळेंच ना. तेन्ना ताणे म्हळें 'तूं मात्सो केंपें.' हांवें मनांत म्हळें हांव केंपें न्हय काणकोण. हांवें ताका विचाल्लें. केंपें म्हळ्यार कितें ? केंपें म्हळ्यार ज्या मनशाक आयकूंक येना ताका केंपें आनी चल्याक केंपो म्हण्टात. मागीर म्हाकां कळ्ळें केंपें म्हळ्यार भेड्डें. तो भितर गेलो आनी बुरांस घेवन आयलो. म्हणजे बुरांशीन फातर मारून माकडांक तो धांवडायतालो. आनी बुरांशीक तो चिडबिल म्हण्टालो. हांवें आनीक दोन उतरां पुंजयली.

सांजवेळां शेजारच्या घरांतल्यो चलयो वेळेर भोवपाक वचूंक लागल्यो. तांकां पळोवन म्हजे मायन म्हळे, 'पळे, चल्लीं हीं गांवार कांटे वेंचपाक.' तें आयकून म्हज्या देरान घरांतल्या चल्यांक सांगलें, 'तुमी जर अशीं फिल्क वचून तुमचेविशीं म्हज्या कानार कमलें बांकडे उत्तर येत, जाल्यार, अकेकल्याची आवती मारतां.' 'आवती मारतां' हांव चितूंक पडलें. मागीर म्हाका कळ्ळें यज्ञांत आहुती

दितांत ताचो तो अपभ्रंश आशिल्लो. हांगा आवती मारतां म्हळ्यार जिवेंच मारून उडयतां असो अर्थ आशिल्लो.

अकलो चलो मात्सो आलमपेड्यार आशिल्लो. तो मेळ्ळे तेन्ना म्हजो घोव ताका उपदेश करूंक लागलो. तें पळोवन म्हजे मांयन म्हळें, 'आरे, तूं ताका कांय सांगू नाकां. ताचो कांयच उपेग ना. तो मनीस पयली 'कोडांगी.' मागीर म्हाकां कोडांगी शब्दाचो अर्थ कळ्ळो. कोडांगी म्हळ्यार कोड जाल्ल्या आंगाचो. कोड जाल्ल्या मनशाक स्पर्श कळना. म्हणजे ज्या मनशाचेर बरे सांगणेचो मातूय परिणाम जायना, वा जाका आमी आळवावेलें उदक म्हण्टात, तसो हो शब्द 'कोडांगी.'

आमी जेन्ना तो मेलो दळडिरो हें उतर वापरतां, ताका हे लोक दुसरें सुंदर उतर वापरतात. तें म्हळ्यार, 'तो मेलो, तीन दोळ्यांचे नाल्ले तुकडो.' आतां नाल्लाच्यो दोन नाल्ल्यो जातात. अक कट्टी बरी आसता आनी दुसरेक तीन दोळे आसतात. आतां हे दोळे वचून ते नाल्लेक बोते पडटात. तेन्ना दळडिऱ्यांतलो दळडिरो हें सांगपा खातिर उतर आयलें तें 'नाल्ले तुकडो' तिवूय बिन कट्टी सादी न्हय. तीन दोळे आशिल्ली.

आमच्या बिल्डींगेंतल्या दोन फामिलीमदीं अकस्मात दाट मैत्री जाली इतली दाट कि दोनूय फामिली अकमेकाल्या गांवांत लेगीत वचून रांवन आयल्यो. अक दीस अकस्मात् तांचेमदीं झगडीं जाली. ही गजाल आयकून म्हज्या घोवान म्हळें, हें अशें जावपाचेंच. चड साखर जाली म्हणटकच मुयो येवपाच्योच.

हे कोडीवागचे कोंकणीत नुस्त्याचीं नांवां लेगीत वेगळीं. वेल्ल्यांक हे लोक बेळुंजे, कापसाळ्यांक पाची, मुडदशांक नगळे म्हण्टात. बाकीचीं उतरां गोंयचें सारकीं आसात.

अक खेपे म्हजे मांयन म्हाकां विचाल्लें, 'धनावाल ना तुगेर?' धनावाल ती आनी कसली ? हांवें तिका विचाल्लें. तेन्ना तिणे आमच्या शेजारीगेर आशिल्लें मनीप्लांट दाखयलें म्हणजे मनी-प्लांटक कोंकणीत उतर आशिल्लें धनावाल. धनाची म्हळ्यार पैशांची वाल ती धनावाल.

टी. व्ही. पळेताना अक खेपे तिणे म्हाकां विचाल्लें, 'ती बायल खरी बायल काय दादलो बायल जाला ?' हांवें म्हळें बाय-लूच ती. केंसावेल्यान कळना ? त्या उतराक तिणे म्हळें, आता ती माथोणी घालता न्ही ? माथोणी म्हळ्यार टोप. व्हीग. म्हणजे टोप घालता ताका अस्सल कोंकणी अुतर आशिल्लें. माथोणी.

अक खेपे अका सोयऱ्याला लग्नाक वचपाचें अशिल्लें. आता लग्न म्हळें कि आहेर आयलो. हांवें सहज म्हळें कितें दिवपाचें आसा तें न्हवऱ्याक विचारून दिवया. कित्याक न्हवरो घरचोच. हातूंत न्हवऱ्याक कितें विचारपाचें ? हाणीं म्हळें आमकां जाय तें आमी दिवया. 'बोकड्याक विचारून मटणाचो मसालो काडू येता तर ?

अशी ही आमची कोंकणी. सुंदर सुंदर म्हणींनी समृद्ध. पुण म्हणींचीं हीं रत्नां हे भाशेंत खंय खंय जळीमळीं शिंपडून पडिल्ली. आसात. गरज आसा ती हीं पुंजावपाची आनी सगळ्यां मुखार दवरपाची. म्हणेचो हो लेख वाचून कोणेंय असली अुतरां आनी म्हणी पुंजायल्यो जाल्यार हो लेख बरयल्ल्याचें सार्थक जाकें-शें दिमतलें म्हाकां.

-□-

१

झुकू झुम झुकू झुम रेल्वे धांवता
कुडींत काळीज जशें धडधडटा
जिणेचो असो मत्र पुर्विल्लो
चलता-चलताना काळ व्हांवता

२

घर म्हजें हांव बसोवंक सोदता
धड धड धांवोवपी रेल्वे रूळार
घर जाय थंय व्हरूंक मेळटलें
करीत जाय ते दिकेन दार

३

धांवत्या रेल्वेंत फळां खावन
शेवटून दितां तांच्यो बियो
ह्या बिया जावन रूख अंक दीस
फळां तांची भोवडेकारांक
म्हण्टली आपणाक चाखूंक यो

४

काळखाच्या बोगदयांत रेल्वे
जशी दोंगर पोखरीत रिगता
खिणभर रेल्वे दोळे धांपून
पुरा जिवाक थाकाय हाडटा

५

वाळवंटांतल्यान रेल्वे वतना
मनात लुसलुशीत सपन ल्हारेलें
हिमालयाचें कंवळे आंगलट
भर वाळवंटांत हांवें अणभवलें

६

वोता रखरखाटांत रेल्वे
धडधडत वाळवंटांत थारली
पयस म्हाका अंक बोकडी
भुकेन वळवळताना दिसली
रेल्वे बाँयन ऑडरी प्रमाण
जेवणा ताट हाडून दिलें
ताटातले रुचिक मटण हांवें
मुखायले बोकडेक पळत खालें

७

चलता मुखार रेल्वे यंत्र
ओडीत डब्यांची पोरा बाळां
झुकू झुम झुकू झुम आवाज काडीत
यंत्राक जागयतात पोरां बाळां

८

थारली रेल्वे जंगशनार
आनी तुटले म्हजे विचार
रूळ नवो आपणायत रेल्वे
आरंबतली फुडलो प्रवास
तशें म्हजें विचार चक्र
घुंवतघुंवत रावतले फांस

९

धांवता रेल्वे गांव हुपीत
चिडी चिप्प काळखांतल्यान
खंयच्यान खंय धांवता ?
फुडल्यान कांय फाटल्यान ?

१०

धांवते रेल्वेक पळोवन शेतकार
बुजगावणेशे अुबे रावलें
म्हणत ' रेल्वे काळ व्हांवयता
आमी मातयेंत कुसत अुल्ले '

११

सिग्नलाक अचकित रेल्वे थारली
घायाळ जाल्ल्या सोरपावरी
सिग्नल मेळटकच पतुन धांवता
जशी सुडाची पेटल्या फुरफुरी

१२

दाखोवन बावटो सिग्नलमेन
हजार मनशा रेल्वेक थारयता
सिग्नलमेनाच्या अिशाऱ्यात अंका
सत्ताधीशाकय नमचें पडटा

१३

नवी स्टेशनां करीत रेल्वे
नवे प्रवाशी घेत धांवता
आपलें स्टेशन येतच रेल्वे प्रवासी
ताकतिकेन देंवून धादोसता

१४

रेल्वे शिटी अंक सपन कशे
भांवतण जागोवन विरगळटा
म्हजें अस्तित्वय अंक सपन
विरगळटलें म्हाका नकळटा

१५

रेल्वे रूळा शेजराक कोणाचो
जल्म मर्ण घर-संवसार
रेल्वेय कोणाकोणांक जाता
पिळग्या पिळग्यांचो आदार

१६

कोणेंय चडचें कोणेंय देंवचें
ताळ तंत्र ना हे रेल्वेक
वडपा देंवपाची म्हाकाय संवय
तत्पर रेल्वे आसता सेवेक

१७

पिवन सोरो कोण लकत वता
पिवनय कोण मातूय लकना
धांवती रेल्वे मात बेबदद्यां भशेन
कोणाक लकयल्या बगर रावना

१८

रेल्वे शिटी कानार पडटकच
आंगार लजे फुट्टा शिरशिर
तरणे जिणेच्यो गुपीत यादी
शोळ्यामुखार तांची भिरभिर

१९

संदर्भ जिणेचे रावतात बदलत
बदलता तशी मनशा-पिराय
धांवती रेल्वे ही चिर-तर्णाटी
तिचेर दाटना काळा-साय

२०

अनंतकाळा रुळावेल्यान
चलता रेल्वे चिरंतनाची
हांव प्रवासी चार दिसांचो
तरीय जीण लाख मोलाची

२१

लांबचे सांब रुळावेल्यान
प्रवास म्हजो सोपनाशिल्लो
रुतूरुतूंचे वाटेर महोत्सव
खीण खीण असो जिणे सुवाळो

२२

रेल्वेंत पाद्री, शिखगुरूचे
आयकतां मुळां, स्वामीचे विचार
रेल्वे जशी स्टेशनार थारता
तशे थारतात हे अेकाच तत्वार

२३

धर्मां संमेलन, जाती संमेलन
रेल्वे डब्यांनी भरत रावची
संवसार जावन हो रुळ रेल्वेचो
जाती-धर्मांक हुलपायत वचची

२४

झुकू झुम झुकू झुम रेल्वे धांवता
जशी कितें ती म्हणत वता
पुनरपी जननम् पुनरपी मरणम्
झुकू झुम झुकू झुम, झुकू झुम झुकू झुम

Wishing
a happy Diwali and
prosperous New Year !

Mandovi Traders and Mandovi Ice Plant

Panjim, Goa.
Phone : 5171

The Goa Urban Cooperative Bank Ltd.

Head Office : Panaji-Goa

W I S H E S

Its Share-holders, Depositors & Constituents
A

Very Happy Diwali

We offer maximum interest on Deposits at
11% p. a for two year and above.

AND

Grant all types of loans and Advances at
maximum rate of 16 1/2% p. a.

: B R A N C H E S :

PANAJI-MARGAO-POND A-CURCHOREM
VASCO DA GAMA-ASSOLNA-ST.ESTEVAM
CAVELOSSIM-MARKET (ST. INEZ) PANAJI
MALA (FONTAINH A S) PANAJI-PORVORIM
NAGORCEM (CANACONA-BAINA (VASCO
DA GAMA) - HEAD OFFICE BRANCH
(PANAJI) & MAPUSA.

'We take pride in being partners in your progress
and prosperity.'

गोंयकारांनी आपलें राज्य आनी शिक्षण कोंकणी भाशेतल्यान करूंक जाय

खास मुलाखत घेवपी : तुकाराम शेट

— सुरेश ज बोरकार

— ‘कोंकणी व्याकरण’ या पुस्तकांतल्या मनोगतांत राज्य, शिक्षण, आनी साहित्य या तीन सुत्रांत तुमी शिक्षणाविशीं सिद्धान्त मांडला. ते विशीं तुमी चड मुलेस्तार करून सांगशात ?

— पयलीं गजाल म्हळ्यार, आपणे राज्य करप. गोंयकारांनी गोंय सुटकेमेरेन राज्य करूं ना. जो इतिहास आमकां खबर आसा तेप्रमाण गोंयकारांनी आदल्या तेंपार गोंयांत राज्य करूं ना. सदांच दुसऱ्यांनीं केलां. तें राज्य आतां गोंयकार पयलेच फावट करता. राज्य करप म्हळ्यार आपणे धनीपण गाजोवप, तूं तर तुजे राज्य चलयतलो जायत, धनीपणान जर ते चलयतलो जायत, जाल्यार ते तुजे भाशेन जावचे पडटलें. हांगसर आपणे खंयचीच तडजोड करूंक फावना, कारण आपण धनी. आपण जर धनी आसा तर तें राज्य आपलेच भाशेतल्यान करपाक जाय. हो विशय गोंयकाराक पटोवंक बरोच कळाव लागतलो. कळना तांकां. पटचेंय ना तांकां. हाचे कारण अशें, आजमेरेन आमी राज्य चलोवना या कारणान हे धनीपण म्हळ्यार किदें आनी राज्य करप म्हणजे किदें हाचो आमकां कुस्कूट लेगीत अदमास ना. पुण आमी जर इतिहास पळयलो, चडशे करून युरो-पियन लोकांचा इतिहास पळयलो जाल्यार आमकां अशें दिसतलें, ते लोक आपलीं राज्यां आपलेच भाशेन चलयतात, चलयत आयल्यात. देखीक पुर्तुगेज पुर्तुगेजीत चलयतात. स्पेन स्पॅनीश भाशेंत चलयतात. फ्रान्स फ्रेंच भाशेंत चलयतात. जर्मन जर्मनीत चलयतात. इंग्लंड इंग्लीशीत चलयतात हेर आपापल्या भाशांनी चलयतात.

— मदींच अंक आड प्रस्न करतां. इंग्लेज लोकांनी जांचेर राज्य केलां, त्या लोकांनी, इंग्लेजांची भास दवल्ल्या कांय किदें ?

— थोड्यांनी दवरूंना आसतली. थोड्यांनी दवल्ल्या आसतली. पुण ही परक्यांची भास दवरप म्हळ्यार जें पयलेसाकून वसणूकेची गुलामगिरी आमी घेवन आयल्या तीच फुडें व्हरप असोच ताचो अर्थ जालो. ताका मागीर आमी वेगवेगळ्या तरांनी कशें ते थंय ते सांगू. पुण जे अर्थी जे परके भाशेतल्यान, जे भाशेन वसणूके काळांत राज्य केलें, तेच भाशेतल्यान राज्य मुखार व्हरप, हाका अर्थ ना.

— म्हणजेच परत वसणूकूच आमी चलोवप जाली.

— हय. हय परत वसणूकूच चलोवप जाली पुण दुसरे तरेन आमी जर खरे अर्थान स्वतंत्र जाले- अशे जर आमकां दिसता जाल्यार- आमचीं राज्यां आमकां आमचेच भाशेतल्यान चलोवची पडटली. आमचें राज्य. म्हण्टां तें ल्हान न्हय. आमचे राज्य खूब व्हड. कोटी कोटी लोकांचे राज्य तांतून गोंय ल्हान आसत पुण भारतांतलीं राज्यां

आसात तीं कोटी कोटी लोकांचीं आसात. तांच्या भाशांक परंपरा आसात. इंग्लीशीपरसूय पोन्नी. अश्यो परंपरेच्यो आमच्यो भासो आसतानां तीं राज्यां इंग्लीशीतल्यान कित्याक चलोचीं ? चलोवंक फावना. आनी तेच पद्धतीन गोंयचें राज्य हेर खंयचेच भाशेतल्यान चलोवंक फावना. तें आमचेच भाशेतल्यान चलोवंक जाय. आतां आमची भास खंयची हे तूं म्हाका विचारशीत. पुण मुद्देवान ह्याय प्रस्नाचो निर्णय लागलो. पंचवीस वर्सांनी आयज कोंकणी राज्यभास जाली. मुद्देवान हो जो निर्णय लागलो ताचो आमी चडांत चड फायदो घेवप. आतां आमी आमचें राज्य आमचे भाशेतल्यान चलो-वकूच जाय. कारण तांतूतच आमचें धनीपण आसा. आमचे राज्य आमी आमचे भाशेतल्यान चलोवपाचो हो सिद्धान्त अंकदां मान्य केलो, तर आमचें राज्य आमी आमचे भाशेतल्यानूच चलोवंक जाय. भारत देश हो अनेक राज्यांचो आनी अनेक भाशांचो देश जाल्ल्यान आनी हीं राज्यां खूब व्हड जाल्ल्यान तें तें राज्य ते ते भाशेतल्यान चलयप हें योग्य आनी भाशावार प्रांतरचना जाली हें ताकाच लागोन.

— आमी राज्य चलोवप हातूंत शिक्षण खंय बसता ? राज्य चलो-वपाक आमी शिक्षण बी घेवंक जाय ?

— अंकदा आमी थारायलें, आमचे राज्य आमचे भाशेतल्यान चलोवंक जाय म्हण्टकच शिक्षण आमचें कशें जावचें ? शिक्षणाचे माध्यम किदें आसचें हे सगळे प्रस्न आमकां समजूपाक बरे जातले. शिक्षण हे राज्य, राज्याच्या प्रशामनाक पुरक शिक्षण हे राज्यापरस वेगळे कांय न्हय. जे जें किदें राज्याक जाय. जे जें किदें राज्याच्या प्रशासनाक जाय तें तें सगळें शिक्षणातल्यान ताका मेळूक जाय.

— हय हय. तुमी म्हण्टा ते बरोबर. जशें इंग्लेजांनी भारतांत सत्ता हातासली मागीर शिक्षण सुरू केलें कारण आपली सत्ता आपल्या हातांत उरची आनी मागीर राज्य चलोवचें या खातीर.

— म्हण्टकच खंयचे भाशेतल्यान हे शिक्षण जावचें पडटलें ?

— आमचे भाशेतल्यान.

— हय स्वभाविक. गोंयांत हें शिक्षण कोंकणीतूच जावचें पडलें.

— गोंयांत कोंकणी भाशेतल्यान शिक्षण- मूळाव्या शाळासाकून जावचे कांय फकत विद्यापीठ पांवड्यारूच आसचें ?

— गोंयांत शिक्षण विद्यापीठ पांवड्यांमेरेन आसा म्हण्टकच थंय मेरेन हें कोंकणी माध्यमांतल्यान शिक्षण आमचें पडलें. हाका दुबावूचना. जितलें चडांत चड शिक्षण तुज्या राज्यांत तूं दिवपाक शकता तितलें मेरेन हे कोंकणी माध्यमांतल्यान शिक्षण आसूंक जाय. म्हण्टकच गोंय विद्यापीठाचें माध्यम इंग्लीश कित्याक आसूंक

जाय ? हे म्हाका कळना. ताचे माध्यम कोंकणीच आसूंक जाय. ताचे माध्यम जर कोंकणी आसले तर गोंय विद्यापीठाक संलग्न जी कॉलेजां आसात तांचे माध्यम कोंकणीच जावचें पडलें. तांचे माध्यम कोंकणी जाले जाल्यार हायरसेकंडरीचें माध्यम किदें जावचें पडलें ? कोंकणीच जावचें पडलें. हायर सेकंडरीचे माध्यम कोंकणी जाल्यार सेकंडरी शाळांचे माध्यम कोंकणीच जावचें पडलें. ते जर कोंकणी जाले तर मुळाव्या शाळांचें माध्यम किदें जावचें पडले ? - कोंकणीच जावचें पडलें. तर ही खरी प्रक्रीया आतां चल्या ती उरफाटी. गोंय विद्यापीठाचें माध्यम इंग्लीश म्हणून हायर सेकंडरीचें माध्यम इंग्लीश, हायर सेकंडरीचें माध्यम इंग्लीश म्हणून हायस्कूलाचें माध्यम इंग्लीश. हायस्कूलाचें माध्यम इंग्लीश म्हणून मुळाव्या शाळांचे माध्यम इंग्लीश म्हणून केजीचें माध्यम इंग्लीश. आनी केजीन आपल्या भुरग्यांक वरें पडूंक जाय म्हणून आवयबापायचें माध्यम इंग्लीश. - कारण फुडें इंग्लीशीत शिकोवचे पडलें म्हणून. - म्हण्टकूच व्हडल जो सिद्धान्त आमी मांडलो, गोंयकारानी आपलें राज्य आपले भाशेतल्यान करूंक जाय. या सिद्धांतात ही प्रक्रीया खंय बसता ? बसना. जर ही प्रक्रीया या सिद्धांतात बसना तर ती कुशीक काडून उडोवंक जाय. आमच्यो तात्काळीक गरजो किदेय आमूं. तांचो आमी मागीर विचार करपाचो. पुण अकदां हो सिद्धांत आमी मान्य केलो म्हण्टकूच जी प्रक्रीया चालू आसा ती कुशीक काडून उडोवपाची.

- सध्या इंग्लीशीतल्यान शिकपाची पद्धत जी चल्या ती आमी कुशीक उडोवंक शकता कांय किदे ?

- ती आमी कुशीक काडूंक शकनात. हाचे कारण गोंयकारांक शिक्षण म्हळ्यार किदें आनी ते आमी किदद्याखातीर शिकोवंक जाय हांचे आजून बरें ज्ञान ना. गोंयकाराक शिकप म्हळ्यार पोट भरपाखातीर अक साधन जोडप. हांव गोंयकारांचो अन्याय करीना, जर ताचो असो समज आसा तर. कारण आयज इतली वर्मा परकी सत्तेखाला तांका जियेवचें पडिल्ल्यान ताचे मुखार अकूच प्रस्न पडलो आनी तो म्हळ्यार पोट कशें भरचें. म्हणून सरकाराचो जी भास ते भाशेतल्यान आपणे शिक्षण घेतल्यार आपणाक नोकरी मेळटली या हेतान तो सदाच सरकारी भाशेतल्यान शिकला. गोंयांत पुर्तुगेजांचे मुस्तीन दोन माध्यमातल्यान गोंयकार शिकताले अक पुर्तुगेज-गोंयांत रावपाक आनी नोकऱ्यो करपाक आनी दुसरी इंग्लेज, हिन्दुस्थानात वचून नोकऱ्यो करपाक. गोंयकारांचो सदांच हांविस नोकरी करप. हाचे पयल्यान गोंयकार केन्नाच गेलो ना. गोंयकार संवसारभर पातळला पुण तो नोकर म्हण पातळला, तो धनी म्हण वचना. मोठे मोठे पदांचेर गोंयकार पावला. पुण ही मोठो मोठो पदां जाली तरी गोंयकार सदाच नोकरूच रावला. अक ल्हानशी देख दितां. घोड्याक कितलीय जरी सजयलो तरी ताका आपले फाटीर ते धनयाक, तो मागीर किदेय न्हेसू वो कसोय आसूं, ताका फाटीर वसोवचोच पडटा. अशे रितीन गोंयकार जंय जंय गेला थंय प्रामाणिकपणान आपल्या धनयाचें काम केलां. मागीर जो धनी कसोय आसू आनी कोणीय आसू. म्हणून गोंयकारांची अकंदर चाल अशी जाल्या, नोकरेखातीर शिक्षण. आतां नोकरेखातीर शिक्षण

आमी म्हळ्ळे जर जायत तर आमी परत आमची शिक्षणाकडे पळोवपाची नदर तपासून घेवची पडटली. कांय गजाली म्हाका हांगा सांगन दिसता त्यो अश्यो,- जी शंभर भुरगी पयलीत आसली ती १९८५ त एस. एस. सी. चे परीक्षेत १० टक्के पास जाली. अशेच पद्धतीन ही भुरगी १९८६ त १० टक्के पास जाली आनी अशेच तरेन १९८७ त सरासरी १० टक्के पास जाली.

- म्हणजे १० टक्के भुरग्यांकूच शिक्षण मेळटा असो जालो ना अर्थ !

- ताच्याकूय आमी फुडें या. बारावी पास जाल्या भुरग्याक नोकऱ्यो मेळटात कांय किदें ? बारावी पास जालो की, ताका नोकरी मेळटा, अशी आयज परिस्थिती आसा कांय किदें ? ना. आनी आसत जर १० भुरग्यांक मेळटा आनी ९० भुरग्यांक मेळना. अशी परिस्थिती नासत जर कितले भुरग्यांत मेळटा ताचो आमी ल्हानसो हिशोब करूं या. ह्या, पास जावपाच्या प्रमाणांत अक तृतीयांशूच धल्लो जाल्यार पयलो वर्ग घेवन ३ टक्के भुरगी पास जातात. त्या ३ टक्के भुरग्यांक अकदे वेळे नोकऱ्यो मेळटा अशें धरूं या. ही सगळी भुरगी इंग्लीश माध्यमातूच आयल्यात. म्हण्टकच ९७ टक्के भुरग्यांक नोकऱ्यो मेळपाचो शाश्वती ना. म्हण्टकच इंग्लीश माध्यमांतल्यान आमच्या भुरग्यांक नोकऱ्यो मेळल्यो हो जो आमचो समज आसा तो आमी खरो कसो म्हणू येता. हांव फट म्हणीना. कित्याक तो लोकांचो समज. लोकांक अणभव आयल्याबगर शाणेंय जायना आमी कितलेय आड्डले. आमी कितलेय सांगले, जोमेरेन लोकांक अणभव येना तो मेरेन लोक शाणे जायना, पुण आमकां भितल्यान दिसना, जें किदें आयज चलता तें सारखे ना. हातून लोक फसता, फसवतात आनी जसो हुंवारांत आपूण व्हांवन बता तसो गोंयकार या हुंवारांत व्हांवन चला. ताका आपूण खंय व्हांवन चलां, आपणे किदें करूंक जाय आपणे कसलें शिक्षण घेवक जाय तेच कळना.

- तुमी आना सांगलें तें धरुया खरें आसा. पुण कोंकणी माध्यमातल्यान भुरगीं शिकली तर तांका नोकऱ्यो मेळटल्यो काय किदें ?

- हो फावा तो प्रस्न केला ताची जाप अशी. शिक्षण नोकरेखातीर घेवप तेच पयली चुकीचें आनी ते नदरेन विचार करुन आपल्या भुरग्याक शिकोवप हें सामकें चुकीचें.

- शिक्षण हें कित्याखातीर हे मात्शें सांगल्यात ?

- आमी आमचे पयल्या सिद्धान्ताकडे वचूंया. गोंयकाराक आपले राज्य आपले भाशेन करूंक जाय किदद्याखातीर करूंक जाय. कारण तें आपल्या राज्याचो धनी जाला. मागीर तो दुसऱ्याचे भाशेतल्यान राज्य कित्याक करतलो आपली भास असताना. तो आपलेच भाशेतल्यान करतालो. म्हण्टकच तूं जेन्ना तुज्या राज्याचो धनी जाता. आनी शिक्षण हे राज्याच्या प्रशासनाक पूरक अशें म्हण सांगलां. तेन्ना शिक्षणातल्यान फकत नोकऱ्योच करप हो ताचो अर्थ जायना. जो जो मनीस हांगासर काम करतलो. शेतांत करतलो, कारखान्यांनी करतलो, वो लोक आपल्या वेगवेगळ्या वेवसायांनी करतले हे सगळे लोक या राज्याचे धनी. तांका नोकऱ्यो कित्याक करचो पडटल्यो ? आनी ताका नोकऱ्यो कित्याक करच्यो पडच्यो ?

कहूंक पडूच फावना, या पयली नोकऱ्यो करच्यो पडटाल्यो कारण राज्य परवयांचें आसतालें. आतां नोकऱ्यो कहूंक पडू जायना कारण राज्य आपलें आसा आपूण धनी आसा. जेन्ना तूं धनी आसता तेन्ना तुकां नोकऱ्यो कित्याक करच्यो पडटाल्यो ?

— म्हणजे लोकांनी आपापले उद्येगधंदे करप अशे तुमी म्हण्टा.

— हय. लोकांचे वेगवेगळे धंदे आसा, वेवसाय आसा ते कहूंक जाय. या वेवसायांत धंद्यातूच स्वाभिमान आसा. धंद्यातून धनी पण आसा. नोकरेत धनीपण ना. नोकरी म्हण्टा ती निमाणेकडे येतली. जेन्ना तुजेकडे करपासारके हातांत कांयच ना तेन्ना तूं नोकरी करतालो. ताचे पयली तूं नोकरेच्या वाटेक वचचोना. गोंयकाराक नोकरी कहूंक आयज लज दिसपाक जाय, दिसूंक जाय. गोंयकाराक आयज संवय जाल्या, शिकतकूच नोकरेक धांवप हाची ताका लज दिसूंक जाय. नोकरी कोण करतालो ? ज्याका हेर कसलेच साधन ना. जो आपल्या हातांत कांयच कहूंक शकना. जो दुसऱ्याचेर अवलंबून आसा. ताकाच नोकरी करची पडटली. म्हण्टकच गोंयकारानी परावलंबी जांवचें अशें दिसता ? आनी तेय आपल्या राज्यांत आपूण राज्याचो धनी आसतना ? कांय किदें ? हाचेर विचार करून ताणे थारावचें पडटलें. म्हण्टकच नोकऱ्यो कहूया हो जो विचार आसा तो हांगा फाटी पडचो अशें दिसता.

— हय नोकऱ्यो फक्त राज्याच्या प्रशासनांत उरतल्यो. आनी त्योय थोड्यो.

— हय. त्योच गोंयकाराक मेळटल्यो. हाचे खातीर शिक्षणाची जी सगळीच प्रक्रीया आसा ते व्होगडावपांत अर्थना.

— गोंयकार जे गोंयाभायर आनी जे देशाभायर वयता तांचे किदें ?

— सांगतां. परत आमच्या सिद्धांताकडे या. गोंयकार गोंयचो धनी जाला. आनी गोंयकार हांगासर राज्य करतलो आनी ताका जर हांगासर राज्य कहूंक जाय तर ताका भायर किदचाक वयचे पडटले. हां, पुण अशेय आसताना अखादेवेळे अशे धरूया, कांय गोंयकाराक दिता, हांगा साप्प बरें चलना आनी हांगा आमकां जे किदें मेळटा तांतूत हांगा रावपांत कांयच अर्थना. आमी भायर गेल्ले बरे. जें शिक्षण गोंयांत दिता, ते गोंयांत रावतले आनी फुडें राज्य चलयतले तांका. भायर वतल्याक न्हय. भायर वतल्याक भाशेचे जे ज्ञान आसा तें ताणी जोडपाचें. जशे समजा तूं जर्मनीक गेलो तुका जर्मन भास शिकची पडटली. तूं जपानाक गेलो जाल्यार जपानी शिकची पडटली. तशेच तूं इंग्लंडाक गेलो जाल्यार तुका इंग्लीश शिकची पडटली. पुण तें माध्यम जावंक शिकना. माध्यम आमचीच भास आसूंक जाय. आनी आमचेच भाशेत जावंक जाय. आयज जालेना जाल्यार फाल्या जावंक जाय. फाल्यां जायना जाल्यार धा वर्सांनी. धा वर्सांनी जायना जाल्यार शंभर वर्सांनी. शंभर वर्सांनी जायना जाल्यार दोनशी वर्सांनी जावंक जाय. जावंक जाय म्हणजे जावंक जाय.

— इंग्लीश वो हिंदी ह्यो भासो माध्यम म्हण घेवच्यो न्हय ?

— म्हज्या मतान घेवच्यो न्हय. कारण जर तूं तुजे राज्य तुजे भाशेतल्यान म्हळ्यार कोंकणीतल्यात चलयतलो जाल्यार इंग्लीश वो हिंदी ह्यो माध्यम जावपाचो प्रश्नूच येना. अशे जरी आलें

तरी ह्यो भासो आमकां पुर्णयेन येवपाक जाय. आमकां त्यो उलोवंक येवंक जाय. आमकां त्यो बरोवंक येवंक जाय. आनी तांतून बरयलेली पुस्तकां वाचून आमकां ताचो अर्थ कळपाक जाय.

— भास म्हणून शिकलो जाल्यार इंग्लीश वो हिंदी म्हणून या भासो उलोवंक, बरोकूय येतल्यो ?

— येवंक जाय. कारण आयज संवसारभर इंग्लीशीचें अध्ययन दुसरी भास म्हण जाता. इंग्लीश संवसारभर दुसरी भास म्हण शिकतात. आनी संवसारभर लोक तिचो वापर करतात. उलोवन करतात. बरोवन करतात. माध्यम म्हण न्हय. ताणी आपागल्यो भासो माध्यम म्हण राखून दवल्ल्या. संवसारभर शिक्षण तांचे तांचे भाशेतल्यान चलता. पुण इंग्लीश आयचे परिस्थितीक लागून तांका जाय पडिल्ल्यान ते इंग्लीश दुसरी भास म्हण शिकतात. अशे तरेन ते ती भास आयज शिकतात, ती भास तांका उलोवंक येता, बरोवंक येता आनिऊ तांतूत बरयलेली पुस्तकां वाचून तांका समजता. म्हण्टकच युरोपांतल्या दुसऱ्या देशांत जे घडूंक शकता ते आमकां शक्य जांवचेना अशें आमच्यानी कशें म्हणू येता. आमकांय तें शक्य जावंक जाय पुण हांगा अक ल्हानसो प्रश्न आसा, धनीपणाचो विचार आमकां नाशिल्ल्यान आमी आमचे भाशेत आमचें राज्य चलूंक जाय हो विचारूच आमचे तकलेंत येनाशिल्ल्यान जें सोपेपणान चलता, जे आयजमेरेन हिंदुस्थानांत चलत आयलां ते तशेंच मुखार चलचें, सोपेपणान चलचें अशें आमकां दिसता. म्हण्टकच इंग्लीश भाशेकडे तितले परकेपण नाशिल्ल्यात ते आमी माध्यम म्हण घेवन आमी मुखार वता. आनी चलता तेच बरोबर. तांतूत किदें चूक आसा अशें आमकां दिसना.

— इंग्लीश भास ह्याचेय फुडे आसा तशीच उरतली अशें आमा ?

— ना. जगाचो इतिहास पळयलो जाल्यार, भासो आयल्यो आनी गेल्यो. कांय इतिहासिक कारणाक लागीन कांय भासो वयर सरतात कांय सकयल पडटात. म्हण्टकच आमच्यानी मांगूक जांवचे ना. फुडल्या शंबर वर्सांक इंग्लीश उरतली म्हण. अखादी उरत. अखादी खंयचीय भास येत. गोंयची देख आमकां सारखी बरी आसा. अका काळार हांगा पुर्तुगेज चलताली. २५ वर्सांत इंग्लीश कशी जाली. इतिहासाक लागून जाली. अका काळार आमकां दिसताले, पुर्तुगेज शिकल्याबगर आमकां तरणोपाय ना. आतां आमकां दिसता इंग्लीश शिकल्याबगर आमकां तरणोपाय ना. म्हण्टकच आमी अशेच हालत रावतले ? अशें आमी बदलत रावतले ? संवसारांत जसो जसो बदलत घडटा तसो तसो आमच्या माध्यमांत बदल घडयत वतले ? आनी आमका तो शक्य जातलो ? आमी परत गुलामगिरीत पडटले. आमी गुलामगिरीत पडल्या ताचे कारण शिक्षणाचें माध्यम. शिक्षणाचें माध्यम म्हळ्यार केंद्र. तें आमी घट्ट दबरीनासताना परिस्थितीक लागून बदलत वता. ताका लागून आमी धनीपण विसरता. आनी आमी सोपेपणान दुसऱ्याचे गुलाम जातात. म्हण्टकच ही परिस्थिती आमी मुखार चलोवंक दितले कांय किदें ? कांय आमचें जें केंद्र आसा तें आमी घट्ट धरतले आनी ज्यो ज्यो भासो संवसाराचेर आमकां गरज पडटा, ज्यो भायल्या आवाठांत गरज पडटा त्यो

आमी बदलत रावतले आमी आमचें केंद्र घट्ट दवरून, आमी गोंयकारानी हाचेर विचार करचोच पडटलो. म्हण्टकच कोंकणी-तल्यानूच सगळें शिक्षण करून हें केंद्र आमी घट्ट करचें पडटलें आनी जशे जशे भायर, संवसारांत भाश्यांच्या पांवड्यार बदल घडत वता तशे तशे आमी शिकतले. आमी आमच्या भुरग्यांक शिकयतले, परिस्थिप्रमाण. समजा अशी परिस्थिती आयली, जपानी शिकल्या-बगर उपाय ना तेन्ना किदें आमी जपानी माध्यम करतले ? ना, आमचे माध्यम इंग्लीश आनी जपानी करतले ? अशें जांवचें ना. आमचें माध्यम कोंकणीच उरतलें. घट्ट बरें उरतलें आनी आमी ती परिस्थिती आयल्या उपरांत जपानी शिकतले.

— शिक्षणाच्या मळार वेगवेगळे विशय आसात म्हणूया, विज्ञान, इतिहास, भूगोल, अशे वेगवेगळे विशय आसात ते आमी कोंकणी-तल्यान शिकतले कांय किदें ?

— अेकान अेक विशय आमी कोंकणीतल्यानूच शिकतले. हांगा अेक वेळ दुबाय येंव येता. इतल्या वयल्या पांवड्यार ती पांवू येता. तिका तितली घटसाण आसा ? आनी तिच्यान हे शिकोंव येता. आनी इतली पुस्तकां बरोवन, वाचून आमी मुखार वचूं येता ? हांगा हांव ल्हानसो दाखलो दितां. गोंयांत मेडिकल कॉलेजीत आमचे भुरगे पुर्तुगेजांचे मुस्तीत पुर्तुगेज माध्यमांतल्यान शिकोन दोतोर जाताले. तांकां जर तुमी आयज विचारीत. बाबा तुमी पुस्तकांत कशे शिकताले ? कमली पुस्तकां तुमी वाचताले ? जाल्यार ते तुमकां सांगतले— पुर्तुगेजीचे वांगडा— स्पॅनीश भाशेतलीच पुस्तकां, फ्रेंच भाशेतली पुस्तकां, इंग्लाश भाशेतली पुस्तकां आमी वाचताले आनी ती वाचून आमी दोतोर जाल्यात. म्हण्टकच गोंयांत इतलो बरो दाखलो आसा, हाचेवयल्यान आमकां अशें कळटा, माध्यम म्हण्टा ती गजाल वेगळी. आनी शिकपाची साधना म्हण्टा ती गजाल वेगळी. कोंकणी माध्यम जेन्ना जाता तेन्ना, समजूया कोंकणीत तितली पुस्तकां नात. आनी खयचे भाशेत जाय तितली आसात ? इंग्लीशीत आसात. आनी इंग्लीश आमची दुसरी भास म्हण आसाच आनी ती शिकोवन तितली तयारी केल्याच तेन्ना इंग्लीशीतल्यान ही पुस्तकां वाचून आनी समजून वेवपाक आमकां कमलीच आडखळ येवची ना. तेन्ना ती पुस्तकां इंग्लीश भाशेंत बरयल्यां म्हण इंग्लीश माध्यम आसूंक जाय अशें ना. जशें पुर्तुगेजांचे मुस्तीत ती पुस्तकां फ्रेंचीत बरयल्यांत म्हणून फ्रेंच माध्यम जायना आसलें आनी स्पॅनिश भाशेंत बरयल्यांत म्हणून स्पॅनिश माध्यम जाय नासलें. पुर्तुगेजूच माध्यम उरतालें. जशें तें पुर्तुगेजूच माध्यम उरून आमचे लोक दोतोर जाले, दुसरे माध्यमांतली पुस्तकां शिकून तेच पद्धतीन कोंकणी माध्यम दवरून जर तितली पुस्तकां तुजे भाशेतल्यान रचपाक शक्य जायना जाल्यार दुसऱ्या भाशांनी पुस्तकां आसात ती शिकून, चड करून इंग्लीश भाशेतल्यान शिकून, किद्याक इंग्लीश भास म्हण शिकताच. म्हण्टकच इंग्लीश माध्यम जावपाचो प्रस्न खंय आयलो वेगवेगळे विशय, घेंवया, तत्वज्ञान, भूगोल कित्याक जांवचोना ? खंयचो विशय कित्याक जांवचोना ? जर त्या भाशांनी जाता तर आमचे भाशेतल्यान जांवकूच जाय. खंयचीच अशी वस्त आपची ना ती तुजे भाशेंतल्यान तुकां सांगूक जांवची ना. सांगूक जातलीच. फकत तुकां

इत्सा जाय फकत तुजो ल्हानसो यत्न जाय. आपलें जें आसा तें आपूण आपले भाशेतल्यान करतलो म्हण. ही इतली इत्सा जर तुजे भितर उल्ली जर जायत जाल्यार खंयचीय गोष्ट तुकां तुजे भाशेंतल्यान जाता आनी जावंक जाय. आनी दुसरे भाशेबगर आमकां तरणोपाय ना तेच दुसरें भाशेतल्यान जावंक जाय अशें ना. आनी तेच भाशेतल्यान जावंक जाय म्हण्टा तेन्ना दुसऱ्याचे पांगेंत रावप बरें दिसता. आनी आयज मेरेन आमी दुसऱ्यांचेच पांगेंत रावल्यात म्हण आमकां तशें दिसता.

— समजा, भारतांतल्या सगल्या राज्यांनी आपापल्या भाशांतल्या माध्यमातल्यान शिक्षण दिलें तर भारताचो अेकचार आसा तो उरतलो कांय किदें ?

— उरतलो. याविशीं म्हाका इल्लोय दुबाव दिसना. आनिंक अशे पद्धतीन जर शिक्षण जालें, विद्यापीठ मेरेन. त्या त्या राज्यांत ते ते भाशेतल्यान जाल्यार हो अेकचार चड घडूंक पावतलो. कारण आमकां समजूया. महाराष्ट्रात वचूंक जाय आनी थंयच ताका रावपाचें आसा अशी कल्पना करुंया जाल्यार, तो मराठी शिकतलो आनी वतलो. मराठी लोकांक केन्नाच दिपचेना की, हो आमचेर अन्याय जाला म्हण कारण तो मराठी शिकून तो थंय गेला. तो थंय रावतलो आनी तो तांचेकडे, ते मातयेकडे अेकरूप जातलो. तेच पद्धतीन जेन्ना मल्याळी मनीस गोंयांत येता तेन्ना ताका हांगा कोंकणी शिकची पडटली आनी कोंकणी शिकून हांगासल्या लोकांकडे नाते दवल्ल्या उपरांत ताका आपूण हे भूंयेचो कसो दिसतलो. आनी गोंयकाराकूय तो परकीसो दिसचोना. हाका लागून तो ज्या गज्यांत वता त्या राज्याची भास ताका शिकची पडटली आनी हातूंतल्यानूच अेकचार जातलो. आयज जे इंग्लीशी लागून ताका त्या राज्याची भास ताका शिकची पडना हाका लागून त्या राज्यातल्या लोकांक दिसता हो आमचे किदें पुण व्हरता. हागा लागून अेकचार जाता कांय अेकमेकांकडे वितुश्ट येता? म्हजे नदरेन अेकमेकांकडे वितुश्ट येता. फाल्या जेन्ना ताका त्या राज्यांत त्या लोकांची भास शिकून ताका थंय रावचें पडटले आनी वयचें पडटलें तेन्ना वितुश्ट येवपाचें ना. कारण तो त्या राज्यांची भासूच शिकला.

— त्या भायर आमकां संपर्क भासो आसात न्हय.

— हय. आमी हिन्दी आनी इंग्लिश ह्यो संपर्क भासो म्हण शिकिल्ल्यान आमच्या भारत देशाच्या अेकचाराक खंयच वाधिकांराक जायना, जावकूच शकना.

— इंग्लीश माध्यमातल्यान जे शिक्षण चालू आसा ताचे परिणाम वायट जातले, कांय बरे जातले ?

— हाचे परिणाम सामके वायट जातले. कारण ते सैमाक धरून ना. ही भुरग्यांची भास न्हय. हांगा अट्टाहासान भुरग्यांची भास कलंक मोदप म्हळ्यार भुरग्यांची हे भूंयेत, हे मातयेत जी मुळां आसात ती कापून उडोवप आनी अेकदां ही मुळां कातरून उडयली म्हण्टकच ती परत घट्ट करपाक कळाव लागता. बरोच त्रास पडटलो.

— हाचो अर्थ गोंयांत जे केजीचे फॅड आयलां तें थड न्हय तर.

— सामकें धड न्हय. म्हज्या मनांत सगळ्यांत व्हड गुन्याव आमी चलयला, आतां केजीचे शिक्षण सुरु केलां ते जातां तितलें बंद करचें. कारण आनी कांय वर्सांनी हाचे वायट परिणाम तांकाच भोगचे पडटले. कारण अक तर ताका सगळ्यांक नोकऱ्यो दवरुंता आनी सगळीच भुरगीं हांगा बरी इंग्लीश उलोवंक शिकली अशेंबी जालें जाल्यार तांका कोणे नोकऱ्यो दवरुं नात. त्याभायर मातयेकडे आपले भुंयकडे तांचे नाते आपले भाशे लागोन उरुंक नाशिल्ल्यान तेवटेचेय न्हय आनी हेवटेचेय न्हय अशी मदली परिस्थिती तांची जातली.

— आपले भुंयेत परकी कशे जातले.

— हय आपले नीज म्हण्टा तें तांका मेळचेना. आनी आमी तांका किदें दिलेंना अशें जातलें. फकत भाशेक लागोन आमी तांचेर अत्याचार केलो अशें जातलें. जी भास हरशी दुसरे उपाय वापरून आयज जे जगभर वापरतात, ते वापरून आमचीं भुरगी इंग्लीश भास बरेभाशेन उलोवन आनी बरे भाशेन बरोवन, बरे भाशेन शिकून तयार जातली आसली आनी आपले भुंयकडे, आपले मातयेकडे नातें दवरली आसली. तीच भुरगीं उबंत पडिल्लेवरी जातली. हाचे मानसिक परिणाम अशें जातले, भुरगी व्यसनाधीन जातलीं. आयजूच तें आमकां कळटा. आयज जी व्यसनां भोवतणी चल्यां ताचे जे परिणाम आयज आमी पळयतात ताचे मूळ कारण माध्यम.

— आनिक संस्कृतीची वळखू जांवचीना.

— जे शिक्षण आपले भाशेतल्यान जायना तें शिक्षण आसलें किदें नासलें किदें अकूच. नाशिल्ले जाल्यार चड बरे. कारण अक अनपढ उरिल्लो बरो पुण परकी माध्यमातल्यान शिक्षण घेवन आपुण मार अक मोठो जालों या कल्पनेतूच रावप हाचे इतलों आत्मघात आनिक दुसरो ना.

— गोंयांत गळटेचो प्रस्न बरोच आसा तेविशी तुमचे विचार किदें ?

— जेन्ना भुरग्यांक कळटा वा जेन्ना भुरग्यांच्या आवय-बापयक कळटा, हातुंतल्यान आमी खंयच मुखार पावना तेन्ना जी भुरगी घराकडे रावतात शाळांनी येनात, ताका आमी गळटी म्हणतात. ही गळटी कित्याक लागून जाता ? कारण अक तर ह्या शिक्षणातल्यान आमचो, शिक्षणातल्यान नोकरी मेळटा हो भ्रम देंवता, आमकां मागीर कळून येता, शिक्षणातल्यान नोकऱ्यो मेळनात आनी हें अकदा आमका कळूंक लागले, आमकां अशे दिसता, ही भुरगी शाळांनी वतात आनी शिकतात त्यापरस घरांनी उल्ली तर खंय चार पयशे जोडून आमकां आदार दितली आसली. गरीब दुबळ्याक अशें दिसता. आनी हाका लागून तो तांका शाळेंत धाडीना आनी भुरगी घराकडे उरता.

— कोंकणी माध्यम जालें तर ही गळटी कमी जातली कांय उरची ना ?

— कोंकणी माध्यम जालें तर शिक्षणाकडे पळोवपाची नदरच वेगळी जातली. हें शिक्षण नोकरेखातीर न्हय हे सुर्वेकूच आवयबापायक कळटलें. पुण भुरग्याचेर बरे संस्कार जावंक जाय, भुरग्याक जगाचे

ज्ञान येवंक जाय, भुरग्याक आपूण कोण हें कळूंक जाय, हें जातले तर भुरग्यान आपल्या शाळेंत वचूंक जाय हें ताका कळटलें आनी तेन्नाच तो ताका शाळेंत धाडटलो. भुरगे नापास जावपाचे प्रमाण खुबूच कमी जातले. कारण गोंयकार भुरगो हुशार, माध्यमाकूच लागून तो फाटी पडटा. हो मुळाकूच हुशार आशिल्ल्यान नापास जावपाचें प्रमाण कमी जातलें आनी मुखार चलत वतलो.

— आनी शिक्षण हे भुरग्याच्या भाशेतल्यान जातले.

— हय. आनी नोकरी हो उद्देश नाशिल्ल्यान ताच्यांत निशेंवणी येवची ना. समजा फाट्या तो बि. ए., बी-कॉम जालो आनी ताका नोकरी मेळना. आयज ताका निशेंणी येता. फाट्या ताका निशेंणी येवची ना. कारण तो बि. अ. आनी बीकॉम शिकला तो नोकरी करपा-खातीर शिकूं ना. ही भूमिका जेन्ना ताची जातली, जेन्ना तो आपले भाशेच्या माध्यमांतल्यान शिकतलो, सगळे संस्कार ताचेर ताचे भाशेच्या माध्यमातल्यान जातले. तेन्ना ताका शेतांत देवपाक लज दिसपाची ना. ताका नांगर हातांत धरपाची लज दिसपाची ना. आनी फाट्या पी.एच.डी. लेगीन जालो तरी हो भुरगो शेताचे चिखलांत पांय दवरपाक ताका कसलीच लज दिसची ना. उरफाटे जाल्यार ताका अशें दिसतले, आपूण करता तें सारकें. आयज ताका लज दिसता, आयज ताका इंग्लीश माध्यमातल्यान शिक्षण घेतिल्ल्या कारणान अशें दिसता आपुण शेतांत देवप न्हय.

— म्हणजे तो भुंयेकूच परको जाला.

— हय. आयजच्या शिक्षणातल्यान तो भुंयेकूच परको जाला. आनी तो भुंयेक परको जाल्यान समाजांत जें आयज अस्वास्थ आसा तें निर्माण जालां आनी हेच रितीन हें मुखार उरत जाल्यार हें अस्वास्थ कशेंच बंद जावचे ना ते आनिकूय वाढतले. आनी चोयवशीन तें सगळ्या समाजाक व्यापतलें. गोंयकारानी आयज बरें येवजूंक जाय. व्हांवते हुंवार तशें आपणे व्हांवप कांय आमी मात्शे वेळ थांबप आनी विचार करप आमी खंय वता कित्या-खातीर वता. आमकां किदें जाय. हे पळोवप, गोंयकारानी हाचेर बरेतरेन विचार करूंक जाय. थांबूक जाय मात्सो वेळ. राज्य जालें, तुमी धनी जालें म्हण्टाच थांबूंक जाय थोडो वेळ. आडावो घेवंक जाय. मुखार आमी कशे वतले, आमकां किदें साधपाचें आसा. तुका जर सगळ्यांत चड आनी बरें किदें साधपाचें आसात जाल्यार तुजी मुळां घट्ट जावप, तुजी संस्कृती जी आयज जे पद्धतीन आयल्या ती घट्ट करप, भुरग्यांक तुजे भुंयेविशी प्रेम निर्माण जावप, ताचेर बरे संस्कार जावप, कोंकणी माध्यम जालें जाल्यार आयज इंग्लीश माध्यमाखातीर जो मानसिक ताण सोसचो पडटा तो तांचेर अजिबात सोसचो पडचोना, कारण तांच्याच माध्यमातल्यान ते शिकता. आनी हाका लागोन संबंद समाजाचे स्वास्थ बरें उरूंक पावतलें. गोंयची भुरगी, मुखावयल्यो आमच्यां पिळग्यो बऱ्यो उरतल्यो. तांची समतोल वाड जातली आनी आयज शिकल्या उपरान्त काम करपाक जी लज दिसता ती फाट्या ताका लज दिमचीवना, वयल्यान काम करपाक तांका भूगण दिसतलें.

घाटी

आमी बाबा कानडी
गांवान घाटा पलतडी
पावले आमी आलतडी
सोदून तुमची शीत—कडी

घोटाक लागून पाट करून
घरदार नांव गांव सांडून
पावले आमी दर्या तडी
जाले तुमचे वावराडी
आमी बाबा कानडी... शीत—कडी

घरां बांदूंक आमी
घरांत रावूंक तुमी
तुमी पैसेवाली देखून घरवाली
आमी बाबा कानडी... शीत—कडी

शेता भाटां तुमचीं
तांतू कामां सगळीं आमचीं
आमच्या घामान वाडली तुमची मुरे थैली
आमच्या वाट्यांची मजुरी भात चार पायली
आमी बाबा कानडी... शीत—कडी

हळशीक करूंक तुमी
तें काडूंक जाय आमी
तुमचे जिवेर पडतच फेणी
अुतरां फुटलीं हांची मुरे जातूच घाणेरडी
आमी बाबा कानडी... शीत—कडी

तुमचें जिवीत आमच्या हातांत
आमी गेल्यार तुमी त्रासांत
तरी संत तुमी आमकां
नांव आसल्ल्यांक नांव दिलें घाटी
आमी बाबा कानडी... शीत—कडी

घाट चडून तुमच्या कांय जाणांनी
आमच्या गांवांनी केल्या वस्ती
आमचो लोक केन्नाय म्हणता
' हांगा कित्याक मेले हे घाटा सकले घाटी.'
आमी बाबा कानडी... शीत—कडी

तुमच्या गांवांत आमी घाटी
आमच्या गांवांत तुमी घाटी
काण घाटी कोण गावटी
थारोपी पुतूच खरे घाटी.

कित्याक जल्माले

आमी मनीस जावन कित्याक जल्माले
हें सवाल विचारून विचारून
गळे आमचे सुकून गेले
जीव आमचे खरेच थकले

आमी तुमचे भाशेन मनिसूच आसल्ले
तरी तुमी मनशा मधें वांटे फांटे केले
हो म्हार, तो चामार
रेंदेर, पोदेर, सुतार, सोनार
असले बिल्ले आमचे कातीर मारले.

हजार वरसां पासून आमी रावले
जीवन तुमचे गुलाम, मारून तुमकां सलाम
ह्या फुडे हें सगळे बंद जातले
कित्याक आमी कोण तुमी कोण
हाची जाणीव आमी वेळ करून शिकले.

म्हजे नदरेन

म्हजे नदरेन कोण बामूण
विशाल मनाचो खुशाल काळजाचो
मोवाळ गुणांचो रोसाळ वागणुकेचो
कोण चाड्डी

पेल्या पासत त्रास घेवपी
जीव दिवपी, जीव राखपी.

कोण सुदीर

आपूण आपणाक देव सोमेस्तांक
असें सांगून आपलाच फायदो सोधपी.

पिसोळ्यान फुलाक म्हळें

पिसोळ्यान फुलाक म्हळें

' आगो फुला
तुजेर हांव भुल्लां '

फुलान फुगोन म्हळें

' ते कशें जावचें
सगळ्या फुलांक
तूं हेंच सांगता. '

कोंकणी बांदावळीविशी इल्लें

— प्रो. लु. आ. रोद्रीगेश

सतरावो शेंकडो सोंपचे आदीं, फिरंगी पाद्री कोंकणी भास शिकपाक उबगोले, आनि म्हणून कोंकणी प्रवचना (सेर्मांव) पुर्तुगेज भाशेच्या आधारान करूंक लागले. म्हणजे भरपूर पुर्तुगेज शब्द आनि व्याकरणी रचना वापरूंक लागले. तांच्या फाटल्यान गोंयचे देशी पाद्री, तेच दिशेन आनि अधिक प्रमाणान, तीच पद्धत पाळीत आयले. त्या कालार आमचे पाद्री पुर्तुगेज भास बेस बरी शिकताले. सगलें फिरंगी व्याकरण ताणीं आपल्या कोंकणी सेर्मांवांक लायलें, आनि कोंकणी वाक्यां फिरंगी क्रमान मांडूंक लागले. अशें करतना ताकां एक मोठी गरज पडली. म्हणजे फिरंगी वाक्यरचनेंत (Syntax) ser (to be) ह्या क्रियापदाचो पावला गणिकें वापर जाता; तेदना हे फिरंगी कोंकणींत तें क्रियापद भौच वापरूंक लागले.

पुर्विले कोंकणींत to be हें क्रियापद आसलेले जरी ताचो उपेग मर्यादित करताले. 'हौक' ह्या क्रियापदाक to be हो अर्थ लागतालो. 'रामायण' ह्या म्हाकाव्याच्या एका पर्वाचे तिसरे कथेंत हो उतारो मेळता : 'पाताली इंदोजिचो आजो खेखोरु राखेसू तप करतालो म्हणु आयकिलेलें आणी म्हालगड्या राखेसानी सांगिलेले, वरि तोचि हो जायत, अशें म्हणु ताका आपोंक घाडिलो; तो आपल्या राखेसासैत येवन भेटलो, दोगांक खेमआलिंगण जाली; येकामेकाचो हातु धरनु बैसले; मागिलो व्रतावंतु उलो लागले; उलैतां सर्व ठाय पडले. तावलि प्रधाना पुत्राक कळलें : सत्य हो राखेसु रायाचो आजो होये, अशें म्हणु उभठलो, ताका मानु दिवनु आपल्या रथारि बैसलो; आपण पायांनी चमकू लागलो...'.

हांगा एक गोष्ट मनां हाडची पडता, कारण आमी आमचें पुर्विलें साहित्यिक भांडार जें आस ताचेर विमर घालुंक सोदतात. गोंयां १६ व्या शतकांत आमचे देशी लिपींत कोंकणींतल्यान 'रामायण' आनि 'महाभारत' रचलीं, आनि २० वो शेंकडो १९८७ वरस पर्यांत तीं म्हाकाव्यां बरींक आमी रावलेनां ही खबर आमी संसाराक अभिमानान सांगुंक जाता. हीं दोन म्हाकाव्यां गोंयांत आसत; तीं आमी वाचुंक जाय, शिकुंक जाय आनि प्रकासुंक जाय. वर उल्लेखला तो उतारो आमच्या १६ व्या शेंकड्यांतल्या 'रामायण' आंतलो काढला.

वैल्या उताऱ्यांत अशें एक वाक्य आस : 'सत्य हो राखेसु रायाचो आजो होये' -Indeed this giant is the grand

father of the king. ह्या वाक्यांत 'होये' ह्या क्रियापदाक is हो अर्थ लागता. कांय काल सरलो आनि तें क्रियापद पुरातन (obsolete) जावन सांडलें. आज लेटिन भाशेंत est सोडतात ते परीं कोंकणींत क्रियापद लिपतें दवरून वाक्य रचतात, देखीक : 'भारत म्हजो देस India is my country, तूं कोण ? who are you ? मराठीत 'होणें' हें क्रियापद चालू आस.

परंतु क्रिस्ती पाद्रींक Ser (to be) हें क्रियापद शिवाय सेर्मांव सांगुंक शकनां जालें. पुर्विलें 'हौक' हें क्रियापद ताणीं पुनर्जिवन करुंक ना, कारण ताचो नाद तांका आवडुंक नां जायत. पण ताणीं एक दाबाजिक (pompous) शब्द आपणायलो, आनी शब्दाचो अर्थ to be हाका मात्रशे तेंकता सो दिसतालो; हे परीं तांचो भाशिक प्रश्न सुटलो आनी प्रवचनांक अलंकार आयलो; 'जेजूस् क्रिस्त वर्तता सोडवणार मनश्याकुळाचो' अमल्या वाक्यांनीं सेर्मांव भरुंक लागले. 'वर्तता' हो एक मंत्रशब्द (magic word) जालो. ह्या शब्दाचें राज्य कांय शेंकडे वांचलें.

गोंय १९६१ त मेखलें जालें तेदनां कोंकणीचो थोडो अभ्यास जांवक लागलो, आनि वेगिच 'वर्तता' हाचो अर्थ आनि वापर समजले. 'वर्तक' हें क्रियापद to be ह्या अर्थान वापरुंक जायना अशें म्हण सगळ्यांनी मान्य केलें. कांय लोक 'वर्तता' हो शब्द कोंकणींत वापरुंक जायनां म्हण समजले. पण हें सत्य न्हय, कारण हें उतर कोंकणी भाशेंत जरूर आस, आनी ताचो भरपूर उपेग करुंक जाता. कांय उदारणां : 'ह्या शारांतु न्हय तें वर्तता In this city happens what should not; ही वायल आदीं पापिणि जावनु वर्त. तुमचे थांय हांव सदांकाळ वर्तन I shall always stay with you; ताचें नांव वर्तता His name is popular. 'वर्तक' हें एक अकर्मक (intransitive) क्रियापद आनि ताका खूप अर्थ लागतात, जशे happen, behave, prevail, be in vogue, be popular, reside, stay, be at, become, thrive, treat, converse, try etc. फकत to be ह्या साद्या अर्थान वापरुंक जायना.

पण गोंयकारांक to be हें क्रियापद नामतना बरींक बरेंच कठिण जाता. म्हणून हालींच एक नवें वचन वापरुंक लागल्यात, न्हयच किस्तांव पण मुस्लीम आनी हिंदू, न्हयच रोमी लिपींत वगर

पड

आदण सळसळें
पड रिकामी पळोंवन
आवय मन वळवळें

० - ०

पोळो

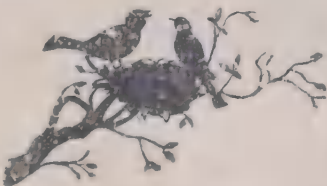
सुरयाणें भात काणूक,
मुसळ घेतलें बांयन
एकाच फारान,
दुकलें म्हण रडलें बावडे वायन
बाकार आड पडटना
मनांत म्हळें दायन
'दिसलां दिसता जावयांक.
हुनहुनीत पोळो खायन!'

० - ०

न्हीद

म्हजी तूं...
न्हीद, सदांय चोरता
सपनांक सतायता
राव दाखयतां
एकदीस धरतां हाताक
भियेंव नाका
मारीना खुर्सारि
गाराणें घालतां
मोगाचें !
म्हज्या काळीज पुर्साक !

— शाणू ये. गावडे

देवनागरींत पऱ्यांत. म्हणजे आदीं 'होता' हाच्या बदला 'वर्तता' हाडलेलें, आनी आतां 'वर्तता' हाचे सुवातेर 'जावन आसा' अशें बरोंक लागल्यात. देखीक :- 'सुनापरान्त' ६.९.१९८७ : 'नवी दिल्ली, ता. ५- प्रधानमंत्री श्री. राजीव गांधी हाणीं आयज हांगा सांगलें कि भारताचें स्वतंत्रतायेचो चाळीसावो वर्स सुवाळो मनयतना आनी गोंयांक घटक राज्याचो दर्जो मेळ्ळा त्याच वरसा कोंकणींत महाभारत उजवाडा येता हो कोंकणीचे उदरगती खातीर एक शुभशकुन जावन आसा (पा.१); ता. ३.१.१९८७ : (अग्रलेख) ... ही खबर कोंकणी मनशाक अभिमान दिसपासारकी जावन आसा श्री. केळेकार हे प्रतिभासंपन्न सर्जनशील अशे साहित्यिक जावन आसात; ... ताणी कोंकणीक जें कितें दिलां तो मोलादीक रत्नाचो करण जावन आसा; ... हे ग्रंथ म्हळ्यार भारतीय संस्कृतीन मनीसजातीक दिल्ल्यो दोन दिणग्यो जावन आसात; ... संवसाराच्या सगळ्या भासांमदीं अपरूप आनी आगळो वेगळो जावन आसा; ता. ३.८.१९८७ (अग्रलेख) जाचे मुखेली जावन आसात श्री. व्ही. प्रभाकरन; ... तिसरो गट जावन आसा...'

'जावन आसा' असल्या क्रियापदांक संयुक्त क्रियापद (Compound verbs) म्हणतात; तांतुतलें 'जावन' हें सहाय क्रियापद (auxiliary verb) आनि 'आसा' हें मुख्य क्रियापद (principal verb) हें संयुक्त क्रियापद कोंकणी भाशेंत, जांव पुर्विले जांव अर्विले, मेळनां, सोळाव्य आनि सतराव्या शतकांतले जेजुयित आनि फ्रांसिस्कान पाद्रींचे धा बारा कोंकणी शब्दकोश हांवें अभ्यासल्या, आनि सोळाव्या शेंकड्यांतलीं कोंकणी 'रामायण' आनि 'महाभारत' हांवें चाळल्यां. पुण 'जावन आसा' हें संयुक्त क्रियापद म्हजे नदरेक पडुंक नां.

पाद्र आंतोनियु द सालदाञा, एम्. जे. (१५९८-१६६४) हाणो कांय कोंकणी पुस्तकां रचलीं, 'पाद्रा म्हळ्यार शारांतुल्या सांवतु आंतोनियुची जिवित्त्वकथा' ह्या ताच्या पुराणांत असलीं वचनां मेळतात. 'त्ये ठायीं सदैव सांवतु आंतोनियु येणे परीं वर्तन आसतां त्या मुस्तैरीं' When at that place the Blessed St. Anthony was behaving in this manner in that monastery (संपादक : अ. का. प्रियोळकर. मुंबई, १९६४). 'वर्तन आसतां' हें एक संयुक्त क्रियापद जाचो अर्थ समजुंक शकता.

'जावन आसा' हें क्रियापद कोंकणी भाशेंत बसनां आनि ताका ser (to be) हो अर्थ लागू जायनां. म्हणून जर 'होता' हें क्रियापद पुरातन जावन आनि वापरपा नां, तर 'वर्तता' ह्या क्रियापदाक योग्य अर्थ लावचे, आनि 'जावन आसा' हाचो कसोच वापर करचो न्हय. कोंकणी भाशेंत to be वापरनासतनां वाक्यां रचूंक जातात.

(लेखकाचें शुद्धलेखन दवल्लां)

- ❧ -

संस्कृतीच्या मुळांत...

— डॉ. तानाजी हळर्णकार

धर्तरेचो जल्म आनी तिचो आयजमेरेनचो प्रवास हाच्या-संबंदी खूप खूप जाणांनी खूप तरांनी बरोवन दवर्ल्लां. धर्तरेचो प्रवास हो वांटकुळो. अेकां जाग्यार सुरू जावन घुंवून घुंवून परथून त्याच जाग्यार पावप. होय सिद्धांत अेकल्यान बरोवन दवर्ल्ला. वधु-वर मेळावो ह्या वांटकुल्या प्रवासांतल्या वाटेवेलें अेक थळ. चलयेक चलो वा चल्याक चली दाखवप हो तसो घरावो आनी बरोचसो गुपित कार्यक्रम. तेमर पयलीं सय जाय म्हणसर तरी बरेच जाण हें गुपीत राखून दवरपाचो यत्न करता. अशे परिस्थितींत अेका हॉलांत शें-देडशें चलयो आनी पन्नास पाऊणशें चले 'म्हाकां लग्न करपाचें आसा' असो बिल्लो छातयेर लावन बोवाळटा. लग्नाची खबर आयकनाफुडें अेकदम भितर धांव माल्लीना तरी नदर बावगोन घेवपी चली 'हांव लग्नाचें जालां आनीं हांगां बरो घोव मेळटा कांय म्हण पळोवंक आयलां' अशा अर्थाची नुरा तोंडार मिरयत बोवाळपी चली अशा वधुवर मेळघांनी पळोवंक मेळटा. ही क्रांती ल्हान सुमाराची न्हय कांय दिसता. अेक साडी घेवपाची आसात तर धा दुकांनां उस्तून उडोवपाची रीत चलयेची. थंय जल्माचो घोव सोदतांना नीट पारखणी करूंक नाकां ?

जेन्ना अस्तंमतेच्या लोकांनी डेटींगची प्रथा सुरू केली तेन्ना आमी अजाप दाखयलें. कांय जाणांनी बोंचो मोडून घेतलो. आयज आमीच त्या प्रथेच्या दारांत येवन तेंकल्यात. वधु-वर मेळावे हे त्या प्रथेचें पयलें सोपण आनी आमी तें केन्नाच हुंपलां. आमची अेक खोड

आसा. आदीं आमी अस्तंमतेच्या गजालीक बोंचो मोडून घेतले आनी उपरान्त नाकां नाकां असो तोंडांतल्यान नानारो वाजयत त्यो गजाली व्हड उमेदीन करूंक लागतले आनी काळांतरान तांकां आमच्या जिवितांत अशे तरेन दसोवन घेतले कीं त्यो गजाली परक्यांचो म्हणपाचीं कोणाक कापाजदाद जांवचीना. मागीर प्रस्न पडटा तो आमी अस्तंमतेच्या पद्धतीक बोंचो मोडटा तो अेक फॅशन म्हणून कांय आमकां दूर दृष्टी ना म्हणून ? प्रथांचो विचार करतांना संस्कृतींचो विचार करप जाता. दर अेका संस्कृतीक तिची अशी प्रकृती आसा. जें कितें प्रकृतीक मानवता तें त्या संस्कृतींत चलता. आमची संस्कृती वेगळी तांची वेगळी. तांच्या संस्कृतींत रुजिल्लीं बियां आमच्या संस्कृतींत रुजना. हो युक्तीवाद आयज थोंटो जावन पडला. जीं बियां रुजचींना, रुजचींना अशें आमी म्हणटाले तीं रुजलींच न्हय तर हांगां आमच्या संस्कृतींत त्या बियांचे रुख जाल्ले आमी पळेतां. मागीर फुडलो प्रस्न पडटा. अॅकाडेमिक चर्चेखातीर संस्कृती-संस्कृती-मदलो वेगळेचार बरो आसा. मुळांत मनीसजात म्हणटा तिच्या जीवनस्तोत्राचो पिंड सगळेकडेन अेकूच आशिल्ल्यान तिचो वेवार आनी विशेश करून भावनिक वेवाराचो अविश्कार सगळीकडेन अेकसारखोच आसचो पडलो. जेन्ना अविश्कारांत साम्य उरता तेन्ना अविश्काराच्या पद्दतींत व्हडलोमो फरक उरना. हातूंतल्यानूच मागीर आमी आनीक अेका कोड्याकडेन पावता. संस्कृती ही मनीस-जातीची जीवन सत्त्वदायिनी कांय देण ? संस्कृतीक आमी Cause म्हणून mark करतले कांय effect म्हण mark करतले हाचेर आमचें उमाणे सुट्टलें.

ह्या सगळ्या गोंदळांतल्यान भायर सरपाचो मार्ग पळेता तेन्ना इल्ली आशा दिसता ती वाटकुळ्या प्रवास सिद्धांताची. वयर मांडिल्ले सगळे प्रस्न कडेक दवरुंया. परक्यांच्या संस्कृतींत जल्माक आयिल्ल्यो आमकां अजापाच्यो आनी अशिष्ट दिशिल्ल्यो, प्रथा काळांतरान आमच्या संस्कृतीचें अेक आंग जावन पडटा हाच्या फाटलें मर्म कितें तरी आसूंक जाय. परकी बियांक पोसवण मेळपा-इतकें जीवनसत्त्व आमच्या संस्कृतींतूच मुळांत आसूंक जाय. आयज ल्हव-ल्हव करून अेक अेक सोपण चडत आमी डेटींगच्या प्रथेकडेन चलपाक लागल्यात. आनी आमी पळेताले कीं अेक दीस हीच प्रथा हेर प्रथांसारखी आमच्या संस्कृतीचें आंग जावन पडटली. ह्या प्रथेकूच पोसवण दिवपासारखें जीवन-सत्त्व मुळांत आमच्या संस्कृतींत आसा कांय कितें हें तपासून पळोवं येता. आनी हें पळेयताना स्पश्ट दिसून येता कीं अशी डेटींगची पद्दत आनी तिच्याय फुडली पद्दत आमच्या संस्कृतींत आशिल्ली आनी कांय प्रमाणांत आजूय आसा. आयज ज्या अस्तंमतेच्या संस्कृती विशीं आमी उलयतां त्या संस्कृतीची तोंडवळख जांवच्या पयलींच ही पद्दत आमच्या संस्कृतींत आशिल्ली हें विशेश. आनी हाच्यायपरस विशेश म्हणजे ज्या काळांत ती आमच्या संस्कृतींत आशिल्ली त्या काळांत ती अस्तंमतेच्या समाजांत- (ज्या समाजांत आयज ती चालू आसा.)- नाशिल्ली.

कितल्याशाच भारतीय आदिवासी जमातींत आजूय सामुदायिक शयनघरां, जांकां 'गोटूल' म्हणटान, तीं आसात. ह्यां.

गोटुलांनी त्या त्या जमातितल्यो वयावेल्यो चलयो-चले अकठांय बसता, उठ्ठा, न्हिदतात. हातूंतल्यान अकमेकांची वळख, पारख आनी जोडीदाराची निवड जाता. गोटूल म्हणटा तें गांवाच्या मध्य-भागाक बांदील्लें अक सामुदायिक शयन घर. कांय जमातींत चल्यां-खातीर अक आनी चल्यांखातीर अक अशीं दोन गोटुलां आसतात. अमूकूच पिराय जाली की चल्या-चलयेक गोटुलांत प्रवेश मेळटा. तीन सांज जाली की गोटुलांत चले-चलयो मुक्तपणान आनी कसलो संकोच धरीनासतांना अकठांय वावूरता. आनी आपल्या पसंतीचो जोडीदार सोदून काडटात. अकदां पसंती जाली की मागीर दोगांय-मदली घसट गोटुलांत वाडटा. अकदां लग्न जाल्लें की मागीर तांकां गोटुलांत प्रवेश मेळना.

लैंगिक शिकप आसचें कांय नासचे हाचेर आमी आजूनय भासाभास करता. जंय हें शिकप आसा. तांच्याबाबतींत आमचें व्हडलेंशें बरें मत ना. पुण अशें लैंगिक शिकप ह्या गोटुलांनी चलता. फकत थियरींतल्यानूच न्हंय तर प्रॅक्टीकलासयत-ह्या प्रॅक्टीकलांतल्यान कितेंय विपरित घडलें, म्हणजे जतनाय घेवन लेगीत, तर की त्या घडणुकीक समाज मान्यतांच दिवन उडयता, गोटुलाच्या शिकपाचो अक भाग म्हणून !

गोटूल-वेवस्था परथून सुरू करची कांय कितें हो वादाचो

विशय. वधु-वर मेळावे आनी डेटींगच्या पावलांनी ती वेवस्था येंवक लागली तरीय तिका आडांवक आमच्यानी जांवचें ना. प्रस्न तो ना. खूप फावट आमी परक्यांच्या आनी विशेश करून अस्तमतेच्या संस्कृती संबंधीं उलयतां तेन्ना ह्या Common सुत्राचो संदर्भ सोडून उलयतां तें समा न्हय. जें आयज आमच्यांत ना तें आमच्यांत केन्नाच नाशिल्लें म्हणू नज. वो तें केन्ना आमी आपणावचें ना अशेंय म्हणू नज. ह्या वाटकुळ्या प्रवासांत आमी थोडे फाटीं-फुडें पावल्या इतकेंच म्हणू येता.

बरो जोडीदार मेळप म्हणजे संसारात अर्दे जिखप जालें. लग्नानंतर संसार वेवस्थीत चलप म्हणजे उरील्लें अर्द जिखप आनी नीट पारखून अकठांय आयिल्लें जोडें म्हणजे लग्नानंतरच्या अर्द्या यशाची गॅरंटी म्हणू नज. म्हाकां दिसता वधु-वर मेळावे वो डेटींगची पद्दत जशी लग्नापयलींची तयारी आसता तशी लग्नानंतरच्या यशाखातीर लग्नानंतर सुखी संसार चलोवपाची बुद्द दिवपी वो guide करपी मेळावे कोणेन भरपाची तयारी दाखोंवक जाय. सद्याक Counseling म्हणून जो कितें प्रकार अस्तित्वांत आसा तोच ह्या लग्नानंतरच्या मेळाव्यांचें पयलें सोपण थारना मूं ?

- ❀ -

जाळ

चान्यात लखलखपी म्हजें मळब
दोळ्यांत भरपा सारखेच आसलें,
बोट घालपाक फुरसत मेळटाच हात घालचो
तशे अक नखेत्र दिताच
म्हज्या कुयदाद भावनांचो हिशोब
करी ना तनाच
तुमी म्हजे मळब मागलें
काळजाक फुटिल्ल्या पाझरांत
हांव व्हांवून गेलो
तुमी रिकामे वच्चे न्हय
म्हण हांवे कर्णाचो कर्तृत्ववान पुरुषार्थ
दोळ्यासामकार दवरून
मळब तुमकां दान केले
पुण तुमी म्हाकां फक्त काळोख दवरलो.
मोटो काडून अखेरीच्या सोंपत्या पातींकडे
आता हांव पावलां
जिवितांतले कांय खीण जियोवचे दिसले
भर दनपारचो अजवाड गात्रांत
खचात-खच भरून घेवन,

म्हण तुमचे मुखार प्रस्ताव मांडले
'काळख'चे वांटे जांवचे !
पुण तुमी म्हज्या प्रस्ताव वांगडाच
म्हज्यांतली निमण्या अुमेदीची कुरूं लेगीत.
फासून अुडयली
आनी -
हांगसरूच सुरू जालो
म्हज्यांतल्या हिसेचो अुर्वरीत खंड.
सुडान पेटिल्लो मनीस
भर दनपारच्या सूर्याक लेगीत गिळपाक वयता,
हातात धरून सुरींग पेटयता,
भट्टेंतल्या तांबड्या-तांबड्या इंगळ्यांचेर लोळटा
आनी अुज्यांतल्या जिबोळ्यांनी
दोळ्यांतली दुकां सुकोवन उडयता
म्हणोन म्हण्टा.
चलात, घेयात हे जूं खांदार
आनी लिप करात ती सगळीं
गू पुसून अुडयल्ली कागदां !

- निलबा अ. खाडेकार

ख्यास्त

— महाबळेश्वर दत्ता सैल

आ

यज शिवशर पर्वताचेर शिवनाथची जत्रा. भुरगेपणाक अंकदेड मैलाचो ही उबो चडाव धांवत घेपां मारीत एका दमान हांव चड्टालो. सकयल्यान धांवक सुरू केले की माथ्यार वचून थांबप. पड्टालो, खर्शेतालो पुण उठून तसोच पर्थो धांवक लागतालो. मुखार फाटल्यान भुरगेपणाचे सवंगडी रामदास, निळकंठ, दिनकर हेवूय आसतालें. पर्वताच्या माथ्यार देवळामुखार, वाजंत्रां वाजतालीं, धोलार बडयो पडटाल्यो आनी त्या तालार धांवक आमका चडच उमेद नेट येतालो. धोपराक धरून पर्वत चडपी जाण्टी, म्हातारी आमकां पळोवन आजापताली.

पुण आयज हांव हांगा अपंगुळ जावन पडलां. आयज पंदरा वर्सां जाली हांव चित्ता, म्हजे हें अपंगुळपण म्हज्या चुकीचे फळ कांय म्हज्यातल्या मनीसपणान म्हाका दिल्ली ख्यास्त !

भयण, धाकटो भाव, तागेली बायल सगळीं जात्रक गेल्यात. वेतना ताणे म्हजी व्हील चेअर बाज्जेकुशीक हाडून दवल्ल्या. वेतना बजावन गेल्यात, चडवेळ व्हील. चेअरीत बसून राव नाका. वोणी न्हीद. हांव जाणा, व्हील चेअरीवेल्यान बाज्जेंत घालून घेवप लेगीत म्हाका कितलें कठीण वेता.

हांव मान बागवोन व्हील चेअरीन बसून आसा. फकत पर्वतावेल्या सुवाळ्याचो अंदाज घेतां; वाजंत्रां कानांत घुंवतात, फोग पेट्टा, लोकांची लूट आनी झुंडामुंडी ! पालखेक खादो मारूक तरनाट्यांचे खांदे शिवशिवतात, पालखे फाटल्यान बावटे अब्दागीर, संथ्यो नाचतात. चंवरो धाळटात !

म्हज्या भीतर अंक उटांगाराचे मोड सोशेता. म्हज्या अपंगुळ-पणाचे मोने दुकक आयज भोवच खबर जालां. देठ सामको हाल्ला. काळजाची मूळ ऊसावलां. म्हज्या दोनय चेचित्त्या तुटिल्ल्या आनी कापून उडयल्ल्या पायांकडेन पळोवन हांव आयज रडूंक पावलां. पुण रडून ल्हव जातलो म्हळ्यार दुक्का दोळ्यांत येनात. हांव कित्याक म्हण हे रडप विसल्लं ! हांव रडिल्लो, एकच फावट भोव रडिल्लो, रडून रडून हांवे आकांत केल्लो. मिलिटरी हॉस्पिटलाच्या खाटीर हांवें केन्नातरी मध्यान रातीर दोळे उगते केल्ले, म्हजे दोनय पाय जाग्यार नात म्हण कळटकीर हांव भोव रडिल्लो. झुजामळा वेल्यान आदी स्ट्रेचरीचेर घालून मगेर अंब्युलन्सातल्यान मिलिटरी हॉस्पिटलांत पावसर म्हाका सुट नाशिल्ली. सुट आयली तेन्ना कळिल्ले म्हज्या पायांची दोनय चाकां सांडल्यात आनी म्हजो पाय पाय नाशिल्लो एक गुळो जावन गेला. हांव पयलीपसूनच हेडगो. म्हजे पाय केन्ना एकेकडेन थाल्लेनात. आनी आयज म्हजे पायच काडून घेतल्यात म्हणजे केदो व्हडलो आकांत !

बांगला देशात तेन्ना भारत आनी पाकिस्तानी सैन्यांमदी समोरासमोर झूज पेटिल्ले. पाकीस्तानी सैन्यांक फाटी धुकलीत आमी सामकें नोखालीच्या लागी पाविल्ले. एक दीस अचकित हुकुम आयलो, ' आसा थंयच पाय मुंगरावन रावात आमी अजापांत पडले. हाचे कारण उपरांत कळ्ळे की फाटल्या दिकेतल्यान लेगीत भारताचे सैन्य मुखार सरताले आनी पाकिस्तानी सैन्यांक कोंडीत पकडपाची ती एक माण्णी आशिल्ली. आमी ताकतिकेन आसा थंयच मोर्चेची खणून डिफेंस उबे केले. आमच्या मुखार अवघ्य एकदेड किलोमिटराचेर पाकिस्तानी सैन्यान आपले डिफेंस उबे केल्ले. दोनय फौजांमदी गोळीबार बांबगुळ्याचे दिवप घेवप चालूच आशिल्ले. अजाप म्हळ्यार तांचे बांबगुळे आमच्या डिफेंसाचेर जुस्त येवन पडटाले. आमका कुवाडेच पडिल्ले इतलो जुस्त नेम ते कसो घेतात ? आमी भोव शादूर आशिल्ले.

मेजर मुझुमदार आमच्या चालीं कंपनीचो कमांडर आशिल्लो. तो एकदीस सकाळी दुर्बीण दोळ्यांक लावन ते घुवडावन घुवडावन दुस्मानाच्या सैन्याचो अदमास घेवक लागला. अचकित ताचे दुर्बीण एका रुखाचेर थिर जाले. तो आड्डलो, ' हवलदार राणे, हांगा यो, बेगीन हांगा यो ! '

हांव धांवत धांवत गेलों. मेजर सायबान दुर्बीण म्हज्या हातात दिली. मिलिटरीच्या परिभाशेत ताणे म्हाका नेम सांगलो. ताणे म्हाका त्या रुखाचेर पळोवंक सांगलें. हांवें ते झाड बारीक तेळ्ळे आनी म्हाका अजाप, आमच्या डिफेंसापसून अवघ्या पांचशेक मिटराचेर एक पाकीस्तानी सैनीक, उंच झाडाचेर चोरून बशिल्लो आनी आमच्यो हालचाली नियाळटालो. तोच आमचे मोर्चेची पळोवन फाटी संदेश धाडटालो जावये. ताणेनच दुस्मानाचे बांबगुळे आमच्या मोर्चार नेम चुकय- नासताना येवन पडटाले. ताचेकडेन दुर्बीण वायरलेस्सेटय आसुये. त्या सैनिकाक थिंगा तसे बसून रावप दुस्मानाच्या नदरेन भोव फायद्याचे आनी आमच्या नदरेन घातकी-पणाचे आशिल्ले.

' जाणा राणे, हे दुस्मानांचे वनमेन अँब्रॅव्हेशन पोस्ट ताचो नाश आदि करूक जाय. तू दाव्यावटेच्या बांदा आडमराक तुज्या सेक्शनाक घेवन वच. तो फायररेंजात आयलो की ताजेर फायर करून ताका मारून सखयल उडय. वेल्यान माकड पडिल्लेवरी तो सखयल पडूक जाय.

मेजरसायबालो हुकुम मेळटकीर हांवें ताकतिकेन म्हजे सेक्शन एकठांय केले. सेक्शनांत दोन मशीनगनवाले; पांच रायफलमेन आनी एक लान्सनाईक मेळून वट्ट णव जण आशिल्ले. एका चेर घुरी घालूक इतले सगळे चडशे दिसनात खरे पुण एक फावट मुखार सरतकीर कसलेय संकस्ट येवंक येताले. त्या वयर बसून आशिल्ल्या सैनिकाच्या संरक्षणाक सखयल दंड मारून बशिल्ले आनिकय सैनीक आसू येताले.

आमच्या आनी दुस्मानांच्या सैन्यांमदी एक लांबच लांब शेत आशिल्ले. तांच्याफुडे बांदाबांदानी खूप लहान व्हड झाडां आशिल्ली. शेतापेल्यानचो वाठार त्या झाडांनी लिपोवन गेल्लो. शेतांत कापसाची आनी तुरीची पिकावळ उबी आशिल्ली गुळीबारात ती बरीशी जळूनय गेल्ली. शेताच्या मदीच एका ओळीन चारपांच

कसली-कसली झाडां आशिल्ली. तांतल्याच एका झाडावेर तो सैनिक बशिल्ली.

हांव सेक्शन घेवन पयली बरोच दावेवटेन गेलो. थंय सावन बांदाचो पिकांचो आडसर घेत घेत मुखार सरूक लागलो. हांव मुखार आशिल्लो म्हजे फाटल्यान चार पावलाचेर मशीनगनवाले आनी दोनीकुशीक दोगदोग रायफलमन् आशिल्ले. फाटल्यान लान्सनाईक गोरे आशिल्लो. आमका भिरांत त्या झाडांवेल्या सैनिकापसून नाशिल्ली तर ती फाटी वायरलेसीवेल्यान संदेश धाडून आमचेर तोफखान्याची बांबगुळे घालून शकतालो. दरएक खीण घातमारी आशिल्लो.

आमी शंबरपाऊणशे मिटराचेर वेता म्हणसर तांचे आमचेर लक्षच गेले ना. भोवकरून तो पयस आमच्या डिफेंसावेल्यो हालचाली नियाळटालो जांवये. लागी पायाखाला ताजे लक्षच नाशिल्ले. ताणे आपल्या आंगावेल्या वस्त्राचेर झाडाच्यो फांदो खोवोन घेतिल्ल्यो. माथ्यार हरव्या जाळयेन झांकिल्ले हेल्मेट आशिल्लें.

आता तो आमच्या गुळीबाराच्या सामक्या मारात आयिल्लो. मशीनगन ताजेंर रोखून दोन तीन फारात ताका माकडावरी सखयल उडोवक येताले. पुण...

...पुण हांगाच हांव हवसानखत जालो. म्हाका दिसले ताका असोच मारून उडोवचो न्हय ! पुण हांव जाणा ती म्हजी कमजोरी न्हय, म्हजे भिजूडपण न्हय ! अंतरमनातल्यान म्हाका कोणतरी मादयतालो म्हज्या तुबकातली गुळी आनी ताचे मरण हांच्यामदी एक अज्ञात शक्त उबी राविल्ली ती म्हाका तुबकातल्यान सुटपी गुळयेपरस चड खर जावन थोपयताली. देशावेलो मोग लडाय आनी ताचे मरण हाचो मेळ कसोच बसना जालो. जसजसे ताचे एकसुरे मर्ण लागी पावक लागले तसतसे ताचे सैनिकपण गळून पडले आनी तो जावन उल्लो कोणाचो तरी पून; कोणाचो तरी घरकार; कोणाचो तरी भाव ! म्हज्या देशाचेर म्हजो भोव मोग आशिल्लो. सैनिकाच्या कर्तव्याविशीय हांव शादूर आशिल्लो. एक एकनिश्ठ सैनिक म्हणच हांव नामना जोडिल्ली. तरीय म्हज्यान ताका एका फारान मारून उडोवक कित्याक जाले ना ह्या प्रस्नाची जाप हांव गेल्ली पंदरा वर्सां सोदीत आसा. ती चडकरून हांव जल्मत्या मांसाळ भूंयचो गूण आमुये. ती भूंय दर व्हयलाक म्होवाळ गोड आंव्यांनी, फणमांनी, चारा-चुन्नांनी चंवरताली. केन्ना कोडू, आमट फळ जिबेर पडले ना. थंय बैलाच्या फाटीर बडी मारूक हात कचरताले. आडवेळार रुखार बसून रडपी वोजुडुंवे रडे आयकोनय लोक चुरचुरताले. आई तर सदाच म्हण मनशाक शस्त्रान सोड शब्दान लेगीत दुकोवचे न्हय !

...म्हज्या भुरगेपणात हांव एक मर्ण पळयिल्ले, दरोडेखोरा-गांगडा जाल्ल्या झटपटीत शेजारचो एक पोलीस पयस खंयतरी गेल्लो. तो मेलो म्हण तार येतकीर घरच्यांचो वोवो आनी हुयेत्यो हांवे आयकल्ल्यो. ते घर कोमळटाना, मातेभरवण जाताना हांवे लळयिल्ले...

हांवे म्हज्या संवगड्यांक फर्मायलें, ' म्हज्या हुकमाभायर कोण गुळयो चलोवचे न्ही ! '

आमी आता आनीक मुखार सरूक लागले अदमास वीस मीटराचेर पावतकीर ताणे आमका पळेले. ताणे आपल्या आर्माक हात घालो आनि वायरलेसीवेल्यान किते तरी उलोवचेलो यत्न केलो. म्हज्या रायफलीचो नेम ताजेर धरीत हांव ताजेसरी धावलो हांव अडलो ' चुपचाप निचे उतर जाव. कुछ चलाखी की तो गोली मार दुंगा. '

इतले म्हणसर म्हजे संवगडीय रुखासरी येवन पाविल्ले आनि ताचेर आर्मा जोखून उबे आशिल्ले. हावे ताका पर्थे फर्मायले, ' तुम्हारे पासका रायफल निचे फेंक दो. '

तो अनमानलसो करूक लागलो. हांवे हवेत एक गुळी झाडली. आनी पर्थे इशारो दिलो. ताणे आपल्या हातातली रायफल सखयल उडयली. तो एकेक फांदी करून सखयल देवक लागलो. आमीय आमच्या हातातली आर्मा सखयल घेयली. तो सखयल देवता देवता मदीच पानाच्या अडसराक घुस्पलो. पातकडी लवता ना लवता इतल्या खिणाक ताणे आपल्या हड्ड्यावेल्या पोचातल्यान हेन्डग्रेनेड भायर काडले आनी ते पिन काडून सखयल उडैले.

ग्रेनेड पडटा म्हण कळटकीर आमची सगळ्यांची धावपळ. म्हजे सगळे वांगडी कुशीच्या बांदावेल्यान सखयल हुडी घेवन घरतरेचेर पडले. हाव सगळ्यात मुखार आशिल्लो म्हाका वेळच मेळ्ळो ना. थंयच एक फोणकूल आनी मात्सी देंवती आशिल्ली हांवे म्हाका थंयच उमथे घालून घेयले. म्हजे पांय वयरच उल्ले. ग्रेनेड धडाम जावन फुटले आनि म्हज्या पायाच्यो चिद्यो. एका पायाचे मोचे तर पावलासेत तुटून पयस वचून पडिल्ले.

बऱ्या नशीवान म्हजे हेर सगळे वांगडी बरे उल्ले. ताणी सगळ्यानी एकदमच रायफली चलोवन ताज्या देहाची चाळणी करून उडैली. तो माकड कसो रुखावेल्यान दुब्रकन् सखयल पडलो. ल्हव ल्हव म्हजीय साबुदू गेली.

उपरात देडवर्स हांव हॉस्पिटलांत उल्लो. लाकडाचेबी पाय लावन भोव कस्टान हांव एकेक पावल घालूक ताकतालो. म्हाका व्होल चेअरय दिल्ली.

फौजेतल्यान मेकळो जावन येवचे पयली कांय दीस हांव आनच्या बेळगांवच्या रेजिमेंटल सेंटरात आशिल्लो एक दीस थंय मेजर मुझुमदार मेळ्ळो. वास्तपुस्त केल्या उपरात ताणे हांसतच म्हळें, ' खरे तर तुजो कोर्टमार्शल करूक फाव आशिल्लो. '

' कित्याक म्हण सायबा ? '

' झुजामळार वता आनी दुश्मनाक दयामाया दाखयता ? '

हांव चितूक लागलो, खऱ्यानीच हांवे चूक केल्ली ! चूक जाव समा जाव, पुण हांवे ख्यास्त मात भोव खर भोगिल्ली, कोणाकतरी दया दाखोवचेल्या चुकीची ख्यास्त !

मिनी, टायगर आनी ग्रनपा

— गजानन जोग

कि तलोसोच वेळ सांतानान, मिनीक— आपले धाकटुले नातीक न्हिदोवपाचो यत्न करतालो. मिनीं रडपाचें थामनासलें रट्टां रट्टां म्हदीच हुंडक्यातल्यान तें विचारतालें, ‘ग्रॅनपा, टायगर कसो येतलो? टायगर खंय वतलो’ ताका थातारतां थातारतां सांतानाक नाकां पुरो जाताले. आठ वर्सांत लाडांत आनी सगल्यांच्या मोगांत वाडिल्ले अपुरबायेचें पोर— आपल्या म्होवाळ उतरांनी आनी गुणेंस्त सभावान जीव जिखून घेवपी— म्हातारपण म्हटल्यार कितें— सुणो म्हातारो कित्याक जाता... मनीस म्हातारो कित्याक जाता... म्हातारपण वायट कित्याक... देव सगल्यांक बोरें कित्याक कोरीना ! ... हजार प्रस्न विचारून ताणे सांतानाची तकली सामखी विरार केल्या. ती सादी गजाल त्या ल्हान भुरग्याच्या सामखी काळजांत रोमल्या. आपलें रडें थारोवन सूक सूक करून, आतां तें न्हिदलां पुण ताच्या नकसूद तोंडावयल्यान आनी मोव मोव केंसां— तल्यान हात फिरयतना आतां सांतानाकूय रडपाक येवंक लागला. ते काळजांत सांबाळून दवरप आतां कठीण जालां. त्या घडणुकेचो अक वेगळोच अर्थ आतां सांतानाक खोलायेन कळपाक लागला ...

सांजवेळार वेळेर येवपाक सगलीं तयार जालीं तेन्ना आयज लेगीत मिनीन मांयची फाट घेतली.

‘मांय, आयज टायगराक व्हरूया !’... मांयन दोळें मोठे केले, तेन्ना मिनीन पायक सांगलें. आनी पायन म्हटलें, ‘ओके ओके !’ ‘पाय, खऱ्यानीच व्हरूया न्हं?’ मिनीन अजापान विचाल्लें, ह्या दिसानी टायगराक घरांत लेगीत घेनासली, गॅरेजीत एका कोनशाक ताका बांदून दवरतालीं. सगलीं जाणां भायर वचपाक तयार जाल्या उपरांत टायगर भूकून भूकून आकांत करतालो. गाडयेंतल्यान भोंवणेक वचपाची ताची इतल्या वर्सांतली संवय. भोंवणेक वचपा— खातीर जिवाच्या आकांतान सांखळ तोडूक पळयतालो. पुण आतां तें ताका जमनासलें. आता तो म्हात्रो जाल्लो. आंगावयली ल्हवू झडून गेली आनी चावपाखातीर दांत लेगीत दाटेंत नासले. आतां टायगराक सारकें दिसनासलें. एक दीस तो पायच्याच आंगार धांवून आयलो. तेन्नाच्यान आतां ताका कुशीक बांदतात. मिनीक तें मात लेगीत मानवलेना. एकदोन फावट ल्हवूच वचून मिनीन ताची सांखळ सोडली पुण आतां ते टायगराक सोडीत जाल्यार... मिनीक मांयच्या दोळ्यांची खूप भिरांत दिसता. ती दोळे तांबडे करता तेन्ना सामखी परकी परकी शी दिसता. आपली मांय न्हय ही. ही खंयची कोण अशें दिसता... पापा मात बरो. पापा परस लेगीत ग्रॅनपा ! ग्रॅनपा

केन्नाच तापना. चाळवोन आंगार येयना ! पापा लेगीत मात्सो ग्रॅनपा कसोच. दोगांचीय नाकां लांब आनी दोगून मोगान उलयतात ...

सगलीं जाणा गाडयेंत बसलीं आयज मिनीक लागून सांतान लेगीत येयलो. सांतानाक येवंचेच पडलें ताच्या हातीक धरून मिनीन ताका ओडून हाडलो आनी गाडयेंत बसयलो. मागीर मुस्तायकेवयल्यान लॉरा फडफडे घालपाक लागले देखून सांतानान नवे कपडे घातले. सगल्यां वांगडा सांतान केन्नाच वचनासलो. ताका तें मानवनासलें, कशायकशी मुस्तायकी कशायकशें न्हेसप लॉराक मानवनासलें. आनी आंगार काश्टेबगर दुसरें कसलेंच लुगड चड वेळ दवरपाची सांतानाक संवय नासली आतां म्हातारपणात सुनेक लागून सुट लेगीत ताका घालचो पट्टालो.’

‘पाय, टायगराक काडीना तर ?’ मिनीन याद केली. ‘मिनी कितले फावटी सांगलें तुका? टायगर दुवेंत आसा. ताका व्हरपाक जायना, खबर ना तुका?’, मांय तापली तशें मिनीन तकली सकयल घाली पुण ल्हवूच एका दोळ्यान पाय कडेन पळयलें.

‘ओके ओके व्हरूया ताका !’ पायन म्हटलें आनी मांयच्या कानाकडे तोण व्हरून कितेंतरी सांगलें ‘बरें आसा तर ! तूं आतां सुदाल्लो म्हणपाचो !’ ‘अशें मायन म्हटलें आनी झेतान वचून गाडयेंत बसली मांय सदांच पापालागी फुडल्या सिटार बसताली. मिनीक फुडल्या सिटार बसपाचे खूस घोस्त आसलो पुण मायलागीं बसपाक ताका बरें दिसनासलें.

‘टायगर कम फास्ट. कम फास्ट’ मिनी म्हण्टालें पुण टायगराच्यान चलपाक जायनासलें, पायांक गुंडे तोपताले ह्या दिसांनी चलपाची ताका सर्वय नासली. फाटल्या सिटार आपणालागी घेवन मिनी टायगराक तेंकून बसलें आनी ताचेर हात भोवडावपाक लागलें. मांयन डोळे तांबडे केले पुण मिनीन पळयलेनाशे केले तेन्ना मांय तापली ‘स्टॉप इट मिनी... ताका धरू नाका ही इज सिक— ताचें आंग सूज जालां पोय कसो वास माता तो ताच्या आंगाक ...

‘ना माय ! ही इज माय टायगर’

‘शट अप मिनी... फुडें उलयताय ? चोड सुबेज जालां तूं... जाणाय मुरे व्हिक्टर, आमी हाका काडून घालूया बोर्डिंग स्कूलांत... चड सुबेज जालां तें आनी ताजो ग्रॅनपा ताका आनिक सुबेज कर— तलो... फट सांगना हांव’ ‘कितें लॉरा ? कितें उलयताय तूं... आजून सारकीं आट वर्मा जांवकना मिनीक ... ल्हान आमा. तें ‘ल्हान आसतनाच देख दाखोवपाक जाय भुरग्याक... ‘ओके ओके...’ पायन म्हटलें आनी दाव्या हातान फाटीर थापटून ताका

समजायलें, मिनीन मोगाळ नदरेन आपल्या पांय कडेन पळयलें अशावेळार मिनीक पांयची खूब व्हडवीक दिसताली. मिनीन ग्रॅनपाकडेन पळयलें तो सिटार तकली दामून दोळे धांपून बसलेलो.

‘ग्रॅनपा’ मांय आता कितें म्हण्टाली तुका ?’ म्हणून मिनीन विचाल्लें ‘न्हिदचें सवंग घेवन ताका ओगीच रावचें पडलें. आठ-वर्सांच्या ह्या आंगठ्या येद्या चेडवाक किते सांगतलो ?

टायगर सांगाताक आसत्यान मिनी आयज वेळेर पावतरीत खोसयेन नाच नाचलें, टायगराच्या फाटल्यान धांवपाक सोदलें पुण टायगराच्यान धांवपाक जायनासलें. मागीर मिनीन टायगराक रेवेंत बसयलो आनी ताच्या आंगार रेंवेंचो दोंगोर बांदलो. वेळे-वयल्या कुल्ल्यां फाटल्यात मिनी आयज खूब धांवलें. टायगराची तकली मांडयेर घेतली आनी ताका कितें कितें सांगले. टायगरान दोळे धांपून आनी कान हालोवन तें आयकून घेतलें. मागीर मिनीन मांयची नदर चुकोवन ल्हवून टायगराक उदकाच्या लागीं व्हेलो. पुण आयज तो उदकांत देंवपाक तयार नासलो.

‘यो न्हू टायगर... उदकांत वोडलो देखून दोन पावलां तो उदकांत गेलो आनी थंयच रावलो. मिनीन ताका न्हाणयलो. ताचें ल्हंव गेल्लें आंग चोंळून काडले. टायगर परतो परतो आंग झाडपाक लागलो खाऱ्या उदकान ताचें आंग चुरचुरपाक लागिल्लें. मिनीच्या हातांतल्यान सुटून तो उदकाभायर आयलो आनी रेवेंत लोळलो मिनी ताका परतो ओडून उदकांत व्हरतालें. मांयची नदर पडली आनी तिणे तापून सांगले.

‘मिनी कम हिअर.... उदकांत वचपाची गरज ना.’ मनांत नासतना लेगीत मिनीक उदकांतल्यान कुशीक, सगली बसल्या थंय येवचे पडले.

‘ग्रॅनपा खंय आसा?’ मिनीन विचालें. मांयन नदरेनूय दाखयले ते सायडीन मिनीन पळयले, ग्रॅनपा एका बाकार पांय वयर घेवन बशिल्लो.

‘ग्रॅनपा ग्रॅनपा’ मिनी ताच्या फुड्यांत धांवत गेलें आनी विचारपाक लागले.

‘ग्रॅनपा, ही ल्हारां खंयच्यान येतात ?’

‘पयशिल्ल्यान - दर्यावयल्यान !’

‘आनी मागीर फाटीफाटी खंय वयतात ?’

‘तीं वयतात आपापल्या घरां’

‘खंय आसात तर तांची घरां’

‘पैस... दर्यांत !’

‘दर्यांत घरां ! आवयस ! ... तांच्या फाटीर बसल्यार आमी लेगीत पावतली तांगेर न्ही ?’

‘हय... ना... मिनी... चल मांय आपयता’ ग्रॅनपाक आपली सुटका करून घेवचीच पडली.

मागीर सगली जाणां भेळपुरीवाल्याकडेन गेली आनी बाकार बसली मागीर पांयन जायतें खावपाक घेतले. रगडा पेंटीम - भेळ-पुरी पानीपुरी... सगल्यांत आदीं खावपाक मेळ्ळें टायगराक. मिनीन पॅली प्लेट काडून टायगरामुखार दवरली. तेन्ना भेळपुरीवालो कितें-तरी बडबडपाक लागलो. तें पळोवन मांयन दोळे तांबडे केले आनी

मलेरीया

कुलकुल्याचो जोर

मलेरीया ना करपाक तुमचो आदार जाय

❖ मलेरीया विभागात काम करप्यांक तुमचो आदार दियात. डी. डी. टी. फवारे मारून घेयात. जोर आयल्यार रगत तपासून घेयात.

❖ लोकांक फवारे मारून घेवपाक सांगात तशेंच जोर आइल्लो आसल्यार आरोग्य केंद्रार कळयात.

❖ मलेरीयाचीं वखदां फुकट मेळटात :- हॉस्पिटलांनी, दवाखान्यानी, प्राथमिक आरोग्य केंद्राचेर, मलेरीयांत काम करप्यांकडेन.

❖ उदक सांठून उरता तशें करूं नाकात कारण थंय जळारां तांतयां घालतात. घराभोवतणचो जागो नितळ दवरात. उदकाच्यो टांकयो वापरीनासतना आसत जाल्यार थंयचे उदक सोडून दियात.

❖ ल्हान ल्हान उदकांची कोंडां आसल्यार थंय माती मारून पुरून काडात.

आरोग्य खाते

पणजी-गोंय

हांचेवतीन उजवाडायलां

मिनीन मान उमथी घातली. पुण पापान रोखडेंय म्हटले 'ओके ओके... हम तुम्हारा प्लेटका पैसा देगा । तुम डरना नहीं !' भेल-पुरीवाल्यान मान हालयली. मांयन वोंठ आनी नाक वांकडे करून मान हालयली. पापा हांसलो आनी ताणे मिनीकडेन पळयलें. मिनीन म्हटलें, 'थंक् यू व्हेरीमच पापा-' खोसयेन मिनीचें हड्डें भरून आयले. 'ओके ओके !' पापान परतें म्हटले आनी आईस्क्रिम कोन घेतले. आतांय पयलो कोन टायगराक मेळ्ळो. टायगराक आईस्क्रिम आनी केक खूब आवट्टालो. मिनी जाल्लें त्याच दिसा टायगराक हाडिल्लो. ही गजाल मागीर एकदा मिनीक कळ्ळी. हालींच्या दोन-तीन वर्सांनी आपल्या बड्डे वांगडा मिनी टायगराचोय बड्डे करपाक लायतालें. मिनी ताका ताच्यो वाती फुकून दितालें आनी ताचो हात हातींत धरून तांतूत सुरी धरून केक कापपाक सोदतालें पुण त्या आदींच टायगर केकाक तोंड घालून एक व्हडलो कपचोच काट्टालो तेन्ना मिनी आनी हेर भुरगीं हांसून हांसून सामखी जार जाताली.

'यू वॉट मोंअर टायगर ?' मिनीन विचाल्लें 'पापा... टायगराक आनिक दीं. मिनीन पापाक सांगले, मांय कितें तरी सांगूक सोदताली पुण पायन म्हटलें.

'ओके ओके... लॉरा, आसूं गो... खांवदी... एक दीस खातलो'

खाण जाल्या उपरांत पापान आपलें व्हडलें पाकीट काडलें आनी पैसे फारीक केले. तें पाकीट जेन्ना पाय भायर काट्टालो तेन्ना मिनीक ताची खूब व्हडवीक दिसताली तो केन्नाय हें घेव नाका... तें खांव नाका अशें म्हणनासलो.

गाडयेंत परतें मिनी टायगराक लागीं घेवन बसले. मांय तापार जाली. मागीर पापालें ओके ओके म्हणप. मिनीक खूब हांसूक आयलें. ताणेंय व्हडल्यान म्हटलें 'ओके ओके !' आयज तें खूब खोशी आसलें. आयज पापान ताच्या मनाप्रमाण सगलें केल्लें. थंड वाऱ्यान आतांच वयर आयिल्लो चानीमामा पळोवन ताचो जीव सामखो भुल्लसून गेलो. चंद्रीमाकडेन पळयतां पळयतां रोखडीच ताची तंद्री लागली आनी तें वचून नखेत्रां आनी चंद्रीमाकडेन खेळपाक लागलें.

अकस्मात म्हदीच कार थामली आनी मिनीची तंद्री भंगली. पाय मांय, दोगांय भायर देवलेली.

'मिनी... भायर यो' मांयन साद घातलो. देंवपाचें मनांत नासलें. पुण मांय तापतली हें खबर आसल्यात मिनी सकयल देंवलें. तें देंवलें ते पळोवन टायगर सकयल देंवलो आनी तोण भर आळप दिवन, चार पावलां फाटीं वचून कवाथ्याच्या मुळार मुतपाक लागलो. तो मुतता तें पळोवन मिनीकूय मुतपाची याद जाली पुण इतल्या भितर मांय पाय बसली आनी ताणी दारां मारून घेतली मांयन म्हटले-

'मिनी धांवत यो... कम फास्ट' मिनीक कांयच समजलें ना. पुण मांय व्हडल्या आवाजांत आपयता तें आयकून धांवत वचून तें बसलें पुण ताणे दार उगटेंच दवरले.

'टायगर कम फास्ट... टायगर धांवमार... तें आयकून टायगर येवपाक लागलो. पुण इतल्या भितर पायन कार सोडली

- बालगीत

प्रार्थना

नेणार आमी भुरगी देवा

मागता तुमच्या लागी

बरी, बृद्धी, शक्ती, विद्या

दिवची आमका तुमी

नेणार आमी ..

माये मोगाचें आमकां मेळचे

मोल सुखाचे

घरा-दारांत; गांवार-देशार

चीज जिणेचे जांवचें

नेणार आमी. ,

- मनोराय नायक

लेगीत. मिनीन गडबडून म्हटले, 'पाय... पाय... टायगर... पाय... टायगर...' ताणें काकूळतायेन पाय कडेन पळयलें पुण कार थामली ना. मांयन फाटीं हात घालून खंडांयच करून दार मारून घेतलें आनी धांवून आयिल्लो टायगर भायरूच उल्लो गाडये सांगा-ताक टायगर जिवाच्या आकांतान धांवपाक लागलो

'टायगर... टायगर... पाय... गाडी थांबय... पाय... गाडी थांबय... ग्रॅनपा... तूं पापाक सांग... तुजें तो आयकतलो... पापा...'

पुण कार थामली ना... मिटार उबें रावून फाटीं पळोवपी मिनीन खशेंत धांवून येवपी टायगराक वोल्तामेरेत पळयलो आनी मागीर तो दिसनासो जालो. 'पापा... ग्रॅनपा' मिनीन सिटार घालून घेतलें आनी होहो करून रडपाक लागलें.

'मिनी मिनी...' ग्रॅनपान मिनीक सांसपिले.

'डोन्ट टच मी... डोन्ट टच मी' मिनी किचाळपाक लागलें... माय टायगर... माय पुअर टायगर... आतां तूं खंय वयतलोय ? आतां तूं खंय वयतलोय ? 'स्टॉप इट मिनी... आय से, स्टॉप इट मांयन तिडकीन म्हटले. मिनीन आपले हात तोंडार धल्ले आनी ल्हव ल्हव आवाजांत वावडेंशें जावन रडत रावलें.

मागीर घरा पावल्या उपरांत ते कोणाकडेन उलयलें ना. ताणें कांय खाल्ले ना. ताणें कोणाचो हात आपल्या आंगाक लावन घेतलो ना. सोफार बसलां थंय तें लवडले. मागीर मोठ्या यत्नान ग्रॅनपा सांतानान ताका समजायलें आनी आपल्या कुडीत हाडून न्हिदयलें. ग्रॅनपा, ग्रॅनपा करीत हजार प्रस्न विचारून ताणें सांतानाक खरस हाडली आतां तें कंवळें ल्हान पोर आपल्या न्हिदेच्या राज्यांत गुल्ल आसा पुण आतां सांतानाक घुस्मटमार जावपाक लागला चारांय वाटांनी काळोखभार ताच्या खरखरीत आंगार येवनाक लागला आनी तो आपली जुंग म्हातारीकूड ओडीत ओडीत वाट सांसपूपाक लागलो.

K L I C K [G O A ' 8 7
DISCOVER GOA! WIN PRIZES!!

Participate in the 3rd All India photographic Competition and Exhibition, with the following themes :

1. Monuments (historic) in Goa.
2. Festivals of Goa.
3. Beaches of Goa
4. Tourist infrastructure in Goa.

The last date of receipt of entries is, positively, 31st January, 1988.
For contest rules and other details please contact us at

Directorate of Tourism

Government of Goa,
Tourist Home, Patto,
Panaji-Goa. 403 001.

OR

At any of our Centres at Margao,
Vasco & Bombay.

सोयऱ्या खातीर

— गोकुलदास प्रभू
(कोचीन)

खंयचो काय अक कावळो अडून जनेलांतल्यान भितर रिगलो. वांकडे तकलेन, तिरशे तिरशे दोळ्यांनी सगळेंच नियाळूक लागलो. कुडींत कोणूच नासूनय काळजी घेवन, कुशीक अडक्यो मारीत मुखार सल्लो.

अितल्यान ती कुडींत पावली. पावनाफुडे कावळ्याक पळयलो. हात अुबारून कावळ्याक घांवडावंक तीणे 'शू-शू' केलें. कावळो आकांतान अडून गेलो. तिणे जनेल बंद केलें.

आपूण करूंक आयिल्लें काम सोंपक नाशिल्लेवरी कावळो बेगीन अडून येवन बांयचेर बसलो आनी भोंवतण तेळीत रावलो. कुडीच्या दारांतल्यान तिका ती दिसतालो. तिका पळयनाफुडे ओंकूचेवरीच नेटान ताणें 'कों-कों' केलें.

'कोण येत्ता म्हण कळना?— तिणे म्हळें.

'कोण येत्ता गे?— तिची धूव लागी आयली.

'आ! कोणाक कळता?' तिणे नेण्टेपण परगटायलें.

'मागीर, तूं कोण येत्ता म्हण्टाली?'

'कायळो रडता दिक्कीलं वे?'

'व्हय.'

'कायळो अशिश रळ्ळचार सोयरी येत्ता खंय.'

'सोयरी म्हळचार कोण गे?'

'सोयरी म्हळचार सोयरी.'

— चली गोंदळ्ळी—

'म्हळचारी—'

'वच गो— सोयरी म्हळचार कोण म्हण कळना वे?'

— आनीयेक कुडींत धाकटो भुरगो जागो जावन रडूंक लागलो.

'अम्मा बाबू जागो जाल्लो.'

'अं.'

बाबाक दूध दितासतना आवयक धुवेन परत विचाल्लें—

'सोयरी म्हळचार कोण गे?'

'आमगेले घरांत आमकां जावंका जालोलो कोणय येयलो म्हण लेकि— तो आमगेलो सोयरी.'

'आं-हां! आनी कोण गे येत्तोले?'

'म्हाक्का कळना.'

'आबू गे?'

'आबू हांगा केदनाय येत्ता नवे? केदनाय येत्तल्यांक सोयरी म्हणाय.'

'मागीर कोण?'

'आऽ!'

— धूव मात्सी चितली.

'तो गोंयचो मामू गे?'

'कोण?'

'तूं कालि अकु गीतु म्हळ्ळोलो?— बाबाक दूध दिताना?— ताव्वळ सांगिल्लो मामू वे?'

— आवयक त्या गिताचो अुगडास जालो. आनी तिका हांसूक आयले—

'तो मामू न्हय — तो मामू येवंचो ना.'

'अित्तें?'

'तो आमकां विसरल्लो. तो हांगा येयल्यारीय आमकां वळखुना.'

'तें अित्तें?'

'तें तेशीच.'

चली गोंदळ्ळी —

'मागीर कोण' म्मा ?

'म्हाक्का कळना सायबिणी. तूं अक भायर वच ... वचून खेळ.म्हाक्का किरकीर कोर नाका. वच, वच, चित्रा'

चित्रा भायर आयली. कावळो अजून बांयचेरूच आशिल्लो. ती भायर येवचे पळोवन तो एक खीण वोगीच बसलो. मागीर 'कों-कों' साद ओंकलो.

कोण 'कोन की येता' — तिकाय दिसले. कोण येत? — आजो? बापोलभाव? मामा? कोण? कावळ्याकच विचाल्ल्यार बरे — कावळ्या, कावळ्या —

'क्याव, क्याव कोण रे येत्ता?'

'तुजो बामूण'

— फाटल्यान जाप आयली. तिका कच जालें. ती घुंवून पळयली — शेजारी चेलो —

'अित्ति गो कायळचालागी अुलयता?'

'कांय ना'

'तूं उलयतल्ले हांव आयकल्लं मू!'

'अित्ति आकसल्लं तूवें?'

'तूं कायळ्याकडे अुल्लोवंचे. कायळ्याकडेन अुलयता — पिशाची.'

'जावो रे — मांकडा'

आपणाक मांकड म्हण सुचयल्ल्यान ताका राग आयलो — 'हांव काय क्लासांत सांगता — तूं पिशाचेवरी कायळ्यालागी अुलयताली म्हण'

'सांग. म्हाक्का भय्य ना.'

— तो गेलो. कावळो अजून 'कों-कों' करतालो. तिचो राग तिणे कावळ्याचेर परगटायल्लो —

'शू-शू... अुसळ हांगाचो.'

— कावळो अडत गेलो. ती घरांत भितरूय थोडे वेळान तिका

दुबाव जालो- कावळ्याक धांवडायलो म्हण सोयरो येवचो ना जाल्यार !

आवय बाबाक न्हिदायतली-

‘ अम्मा, हांवें काक्याक धांवडायलो. ’

‘ शू... शब्द कोर नाका- बाबू न्हिदेता. ’

‘ काक्याक धांवडायल्यार सोयरी येवचोना गे ? ’

‘ येत्तोलो. तूं भायर वचून चोय. ’

तिका सूं जालें- कावळ्याक धांवडायलो म्हणून कांय वायट जांवचे ना. सोयरो येतलोच. पळोवया कोण येतलो म्हणून. ती फुडलें दार काडून भायर आयली आनी दारा फुडले मॅटार बसली.

घरा मुखारूच रस्तो आसलो. रस्त्यावेल्यान वचपी वंयेवेल्यान दिसताले. कोणय येवपी वचपी पयसुल्यान दिसतालो. कोण आमचे घरामुखार पांवतकूच आखाडो बाळांटून भितर येतलो? - ती आखाड्यार नदर थिरावन बसली.

रोखडोच अक धवी पिसोळी पाखां फडफडावन वंयेवेल्यान पोरसांत रिगली. पाखां फडफडायतच ती वयर सकल अडत रावली. चित्रान तिचेर नदर भोंवडायली- केदे वेगान ती पिसोळी पाखां फडफडायता. पाखां दुखचीं नात ? तिका खंयच पुणे बसून विसंव घेवंक दिसना कितें ?

अितल्यान आनीयेक पिसोळी पावली. तीय आदले पिसोळेवरीच अडताली. अुसळत अुबत तीय आदले पिसोळेकडेन पावली आनी दोगांय अेकसारखें अुडत रावली. खंयची काय अेकलेन मागीर राविल्ले कडेनच रावन पाखां फडफडायलीं आनी वेगीन झाडाचे पाल्या पोंदाक सरून, पाखां जोडून लांबून अुल्ली, कांह वेळान दुसरे पिसोळेनय तशेंच केलें.

चित्राक लागीच वचून पळोवंक दिसलें- तीं पिसोळीं पाल्या पोंदाक लांबून रावन कितें करतात ? - न्हीद बी काडटात ? ती मॅटावेल्यान अुठली आनी सवकासायेन त्या पिसोळांकडेन गेली. पिसोळीं निश्चेष्ट तशीच राविल्लीं. तर तांका धरूंक जाय. धरून ? धरून अशीच पळोवंचे. मारखेंच पळोवन मागीर सोडचें. त्या शेजारी चल्याभशेन तांका ल्हान फातर अुबारूक लावचे न्हय.

ती जागृत जावन मुखार सल्ली. हाता बोटां हळूच पिसोळे कडेन पावंगलीं. धरूक म्हणून बोटां हालयलीं. आनी पिसोळी अुसळ्ळी. चित्रा अजापली- तिका कशें कळ्ळें हांव धरूंक आयिल्लें ? ती न्हिदूक नाशिल्लो दिसता. वचूं. दुसरेक पळोवचा.

चित्रा लागी येवंचे पयलींच दूसरी पिसोळीय अुडलीं. आयिल्ले तशीच वेगीन तीं पिसोळीं वंयेवेल्यान गेलीं. चली निशेवन परतली आनी मॅटार बसली. आनी कितें करूं ? - आं, न्हय. सोयऱ्याखातीर हांगा बसिल्ली. खंय तो ? रस्त्यावेल्यान जायते लोक येताले. आनी घरा मुखारूच वताले, पुण कोणय आखाड्यामुखार येवन रावलोना.

तिणे वाट पळयनामत्तना शेजारी चलो रोखडोच परत आयलो-

‘ चित्-रा ’

ती अुलयत बसली.

‘ आक्का, आक्का ’

‘ हांव आक्का न्हय. ’

‘ आक्का, आक्का ’

‘ ... ’

‘ आक्का म्हाक्का, ताक नाक्का ’

आक्का गेल्ली ताक्काक -

सुण्यान धरल्लो नांकाक.

सोडीमिजें नांक - धरी तुजें ताक. ’

‘ वच रे ’

‘ आक्का, आक्का ’

- वंयच्या खूट्यामदल्यान अेक मांजर भितर आयलें. तांका पळयतकूच अुबारिल्लो पांय तशेंच धरून तें तांका पळेत रावलें-

‘ म्यँव-म्यँव ’ - चल्यान ताका आमंत्रण दिल्लें. तें निश्चेष्ट रावलें.

‘ म्यँव-म्यँव-म्यँव ’ - तो त्या माजराकडेन धावलो. तजो अवतार पळोवन माजर जीवय घेवन धांवले. अितल्यान ताका तजो आवयचो अुलो आयलो. तो गेलो. चित्रा परत अेकसुरीच बसली.

सोयरो केन्ना येतलो ? कोण येत ? - ती येवजूक लागली- आजो ? बापोलभाव ? काय मामा ? कोणय आयल्यार जाता. ना आजो केन्ना केन्ना येता. केन्नाय येवपी सोयरो न्हय खंय. तशें तर आजो आज येवचो ना आजो आयल्यार बरें आशिल्लें. तो बरी, रुचीक काणी सांगता. पुण तो येवंचो ना मू ! बापोलाव व मामा येत. बापोलभाव पुरो. तोय आज्या वरीच काणयो सांगता. अितलोच न्हय सांजेचें भोंवडेक व्हरता- देवळांत, पार्कांत व वेळेर बापोलभाव आयल्यार पुरो. केन्ना येतलो ? अजून येवंक ना मू ? कावळो रडून वचून केदो वेळ जाला ! आवयक विचारया- ती भितर गेली.

‘ अम्मा, अुत्तूलं वरां जाल्लीं गे ? ’

‘ आ ! वचून वाचार चोय. ’

चित्रा हाल्ली ना-

‘ तूं सोयरी येत्ता म्हण सांगिल्लें- आयलो ना मुगे. ’

‘ येत्तोलो. ’

‘ केद्दाणा ? ’

‘ कोणाक कळता ? आत्तांच येवचा पुरो. ’

‘ कोण अेतोलो. ’

‘ तुका कोण जाय ? ’

‘ आवू. ’

‘ आं आवू. ’

‘ आत्तांच येत्तोल वे ? ’

‘ अूं... आजो अितें हांगाच पोगू घुंवता ? कोण मेळ्ळीं नाय वे खेळूक ? ’

- चित्रान जाप दिल्ली ना. ती परत मॅटार येवन बसली आनी सोयऱ्याखातीर वाट पळेत रावली. त्या वाठारांतले जायते लोक रास्त्यावेल्यान येत वचत रावले. कांय जाण तिका पळोवन हांसत गेले. कांय जाण ताकतिकेन.

पयसुल्यान अेकलो अेक गाडी ओडून आयलो. तो गाडी थांबयत-थांबयत येतालो. तो कितें तरी विकत घेवन येता म्हणपाचें चित्राक कळ्ळें. देखून ताणे आखाड्यामुखार गाडी थांबयतनाच तिणे ‘ नाका ’ म्हळ्ळें. ताणें तिका आवयक आपोवंक सांगलें- तिणे आपयलें-

‘ अम्मा. ’

‘ अिति गो ? ’

‘कोण की येयला.’

‘कोण?’

‘कोण की—अत्ति की विकूक.’

—आवय भायर आयली. आखाड्याकडेन वचून वासपूस केली. कांय वेळान पांच—स आंबे घेवन ती घरा गेली. चित्रा अुबी जाली.

‘अम्मा, अम्मा, म्हाका अेकू आंबो.’

‘अं—हां, यो आंबो खांवचा नज—आंबूमु, आंबूमु.’

‘कांय ना. अेकू दी.’

‘नाका, नाका. मागीर कातरतना दीन अितें?’

‘आं.’

—आवय भितर गेली. चित्रा भायर रस्त्यार नदर लावन बसली. आवय परत भायर येवन आंबे विकण्याकडेन गेली, ताका दुडू दिलो आनी घरा गेली. धूव रस्त्यावेले वचण्यां पळेतकी रावली.

कांय वेळान वंयेवेल्यान व्हडली अेक रंगीन पिसोळी पांवली. तिजो आकार मोठो आसलो आनी पाखांचो विस्तार चड. पाखांर कोणे कांय चित्रां काडल्यावरी आसलें. पिसोळी पांखां फडफडायताली पुण अदीं मदीं तीं न हालयता वयर साकून अुडयल्यावरी देंवतालीय बी. आदले पिसोळ्यांवरी ही पाल्यांपोदांक वच्चे बगर झाडांवेल्यान अुडताली आनी फुलांचेर बसतनाय बी पाखां हालयताली.

चित्राक कौतूक दिसलें. ती अुठली आनी झाडांकडेन वचून रावली— पिसोळेचो नाच पळेत. दोळे पिसोळेक फाट घेतासना आपले पायांकडेन कितें तरी लिकलिकपी तिचे लक्षांत आयलें. थंय पळय जाल्यार अेक पाल!— दिवडावरी लिकलिकपी कुडीची पाल तांबडे तोंणांतल्यान जीव भायर घालून लागी पाविल्ली—

चित्रालें काळीज अुडून ताळ्यांत आयलें. ‘अम्मा’ अशी अेक बोव वयर सल्ली, पुण भायर आयली ना. सगळें आंग कडकडलें, पुण कितें करूं, ते येवजलें ना. ती फकत दोळे धांपून रावली. खीण भितर तीणे दोळे अुगडले. पाल मात्सी पयस पाविल्ली.

काळीज मोठ्यान वाजतालें— अजून भिरांत सोपूक नाशिल्ली. बरे वेळार पाल दोळ्यांत पडली आनी चाबूकय विसल्ली. पालीक विसर चड खंय. ती खंय चाबूक म्हण धांवत येता, पुण बेगीन कित्याक धांवत आयिल्ली म्हण विसरता! पुण चाबल्यार मरण रोखडेंच येता खंय!

मरण म्हळ्यार कितें? त्या शेजारी चल्याची आजी पयर मेली. आपूण वचून पळय जाल्यार ती अशीच आड आसा. न्हिदिल्लेवरी. तिका धवे लुगटान पांगुरिल्ली. जायते लोक बसून रडटाले. आवय म्हण्टाली, मेल्लीं मनशां जागे जायनात खंय. हांव मेल्यारीय मागीर जागी जांवची ना? आतां त्यों पालीन चाबिल्लें जाल्यार हांवय मरत आशिल्ली. कशी मरतली? मरण कशें येतलें? रातचे न्हिदें बरी अशीच दोळे धांपून पडप. दोळे जळटले. मागीर कांय कळचें ना. दूसरे दिसा दोळे अुगडटनाच कळटलें— आपूण आपूण न्हिदेताली. पुण मेल्ले मनीस दोळे अुगडनात खंय. तशी जाल्यार हांवें दोळे अुगडचे ना. पुण दोळे अुगडनाशी कितलो वेळ न्हिदप?

त्या प्रश्नांक तिका जाप मेळ्ळी ना. परत दोळे अुगडूक जमचे ना अशा अेक न्हिदेसंवादाचो विरोधाभासाचेर चितून चितून ती गोंदळ्ळी. हळूच अेक विचार आनी येकाक वाट सोडून गेलो आनी निमाणे तिची आवतिकाय परत निवळ जाली. तिका सोयऱ्याचो अुगडास जालो.

तो अजून कित्याक येवंक ना— येवंक विसल्लो? काय वाट विसल्लो? आवयक विचारया— ती भितर गेली. तिका पळयताच आवयन विचाल्लें—

‘येयली वे परतून?’

‘अम्मा, तो आनिकय आयलो ना यू!’

‘कोण आयलो ना?’

‘सोयरी.’

‘आं— हां! सोयरी वे?’

‘व्हय अेयलो ना अिति गे? वाट विसोरल्लो वे? की येवंचाकच विसोरल्लो?’

‘येत्तोलो गो पापणी, येत्तोलो.’

‘मागीर अेयलो ना अितें? ते कायळ्यान फटी मारली वे?’

‘कायळो रळ्यार सोयरी येतलोच. सांजे भितर येत्तोलोच.’

‘आतां येवंचो ना वे?’

‘येवंचा पुरो.’

‘हांव वचून चोयता वे?’

‘चोय.’

चली परत आखाड्याकडेन वचून रावन रास्त्यार येवपी— वचण्याक नियाळक लागली. कोणय बसी सोयरोसो दिमनासलो.

आखाड्यामुखार, रस्त्यादेगेचे खळयेर काँक्रीटाचें स्लॅब दवरिल्लें. स्लॅबापोंदाची खळयेचे अेक दोन चिरे निखळून गेल्ल्यान स्लॅबार पाय दवल्ल्यार तें हालतालें. चित्रा तजेर चडून रावली आनी तोल सांबाळूनच अेक पायान तें स्लॅब माडून चिड्डूक लागली. स्लॅब हालतना ती धोलताली आनी स्लॅबाचो ‘डडक—डक’ साद जातालो. बेगीन तिका त्या सांदाची आवड जाली आनी ती ताचे— खातीर तें स्लॅब हालयत रावली— डडक.... डक... डडक... डक... डडक... तो आवाज घोडो धांवतना जात त्या आवाजावरी तिका अणभवलो. पयर त्या सिनेमांतलो वोडो धांवतनाय असोच साद जातालो... डडक... डक... डडक... डक... डडक... त्या घोड्यार खंयचो काय अेकलो मनीस बशिलो— माथ्यार तोपी दवरून तो बागून बसून घोड्याक धांवडायतालो. अदीं मदीं घुंवन पळेतालो. अेक फावट घुंवन पळयतना तजे फाटीं आनीकाय जायते लोक घोड्यार बसून येताले— डडक... डक... डडक... डक... ड—ड—ड—ड... आं, तशीच होय अेक घोडो, धांव घोड्या, धांव... धांव... डडक... डक डडड...

पयसुल्ल्यान अेकलो गाडी ओडीत आयलो. चित्राकडेन पांवतकूच ताणे विचाल्लें—

‘नाल्ल जाय वे— नारलु?’

— गाडी आखाड्यामुखारचीच राविल्ली. ती वोगीच रावली, स्लॅब हालयत.

‘धुवे नारलु जाय खंय वे ? - भितर वचून नीमगी.’

— डडक ... डक . डडक ... डक ... डडक ...

‘नाका वे ?’

‘नाका.’

‘नाका ?’

डडक—डक—डडक—डक—डडक ... ..

‘भितर वचून अम्माक सांगून यो, धुवे’- ताणे गाडी मात्से

फुडे धुकलून थामयली—

‘—वच वचून नीमगी.’ *नीमगी*

—गाडी रस्त्या मदेच आसली. आनी चित्रा फाटल्यान आयिल्लें

अंक मॉटोर बायक रस्त्या देगेवयल्यान, गाडये कुशींतल्यान फुडे सल्लें. चित्राकडेन पांवतना ताणें हॉर्ना माल्लें.

ती कांचवली. आंग काडून धुंवतना तिचो तोल चुकलो. पाया पोंदाचीं स्लॅब नेणतनाच डडक—डक—डडक जालें. तिचो पांय निसल्लो. खळयेची खोलाय अडत वयर आयली. आनी तिची देग धांवत येवन कपळाक आपटली. दोळ्यांत काळोख भल्लो.

दोळ्यांत अजवाड आयलो दुखयेक लागून. कपाळ फुट्टाशें दिसतालें आनी ताचेर कितेंतरी चरताशेंय दिसतालें, दोळे अगुट्टाना लागी आवय आसली. तिचीं बोंटां कपळार थापिल्ले कापसाकडेन *फुट्टाशें* भोंवतालीं—

‘दुक्कता वे ?’

‘अं.’

‘थांगा अत्त्याक वचून राबिल्ली ?’

—डडक—डक—डडक—डक ... पीं... खळयेची खोलाय असळून

वयर येता .. खळयेची देग ... हम्! ... आऽ...

‘आनी रोडार वचून राबूं नज— अितें ?’

‘अं’

रोडार वचून कित्याक रावली? आं! ... सोयऱ्याखातीर!

सोयरो!—

‘अम्मा, तो येयलो वे ?’

‘कोण ?’

‘सोयरो !’

‘आं.’

‘येयलो !’

‘व्हय.’

‘खंय ?’

‘गेलो.’

‘केट्टाणा ?’

‘तव्वळ.’

— छे !

‘कोण गे येयिल्लो ?’

‘आं ?! ... कोण जाय आशिल्लो तुका ?’

‘आबू.’

‘तोच तं येयिल्लो.

‘म्हाक्का जागयली ना अत्त्याक ?’

‘तूं न्हिदेल्ली.’

‘आबू अत्त्याक गेलो ?’

‘तूं न्हिदेल्ली दिक्कून.’

‘हांव आत्तां जागी जाल्ली न वे ?’

‘आबू आतां परतून येत्तोलो.’

‘आत्तां ?’

‘आं... आत्तां.’

— चित्रान अठूक वावर केलो—

‘अुठावं नाक्का— माथें दुखतलें तशीच पड.’

— आबू आयल्यार ! अशीच पडल्यार हांव परत न्हिदतली—

‘म्हाक्का अुट्टांका.’

‘माथें दुखतलें.’

‘ना.’ *ती*

— *गाडी* आबू जाली. आनी कपाळ फुटूक लागलें. ती परत आड जाल्ली.

‘सांगील न वे माथें दुखतलें म्हण ? पड थांगा. दनपारां जेवली ना न वे ? आतां जेवी. वाटें हांगाच हाडतां.’

फुट्टाशें आवय रांदचे कुडींत गेली. चित्रा सवकास अुठूली अशी आड पडल्यार समा जावेंच ना. परत न्हिदेल्ली आनी आजो परत येवन वतलो. कोंक जाल्ले कडेन धडधडटा. पुण न्हिदेवंक नज.

आवयन हाडिल्लें जेवण ती जेवली आनी परत अुबी जाली—

‘खंय गो वत्ता ?’

‘थांगा’

‘नाका. नुथोच हांगा पोणु न्हिदे.’

‘न्हीद येवची नाका. नुथोच पड.’

—आवय रांदचे कुडींत परतली.

चित्रा हळूच फुडले कुडीत गेली. दार अगडलें. भायर आयली आनी मॉटार बसली. तेन्नाच तिका कळ्ळे की सांज सोंपत आयल्या. अजवाड अणो जायत आयिल्लो. कायळे गोटेरा परतताले. तिणे दोनय कोंगर जांगेर दवल्ले, दोनय हातांत पोले तेंकयले आनी आखाड्याचेर दोळे थिरायले.

० ० ०

कायळ्या तूं गोंया गेल्लोल (१) वे ?

पुत्तोलें मामाक दिक्कील (१) वे ?

यो म्हण्टाल (१) वे ?

येत्तोल (१) म्हण्टाल (१) वे ?

— अशी अंक गीत आनी ताची विंगड विंगड तराचीं रूपां केरळचे कोंकण्या मदे चालू आसा.

गोंयांत गोंयकार अल्पसंख्य जांवचे न्हय म्हण उपाय

— श्रीकांत जे. पालसरकार

भारत देसाचे घटनेत राज्याधिकार मेळोवन आयज भारत देसाचे आंगार आमचें माणकुलें पांचवें रत्न गोंय अभिमानान झळकता. आज गोंयची नीज भास कोंकणी गोंय घटकराज्याची राज्यभास जाल्या. आमची ही दोनूय व्हड ध्येयां आशिल्ली. आज ती पुराय जाल्यात आनी तांचेर आदारीत आमची सपना पुराय करचे खातीर आमकां ते नदरेन पावलां घालची पडटली. त्याखातीर आमकां गोंयांत गोंयकारांचो एकवट आनी भौमत आसप हाचेर भर दिवचो पडटलो. हे दृष्टीन विचार केल्यार आज गोंयांत खेडोपाडी, उद्देगीक वसाहतिनी आनी हेर कार्यासंस्थानी, सरकारी तसेच खाजगी उद्देगीक मळांनी भायल्या लोकांचो भरणो वाडीक लागला. हांगा येवन हे भायले लोक मालामाल जाल्यात, जाल्यार गोंयकार आपले भूयेंत परकेपणाची छळणुक भोगतात, बेकारेत दीस काडटना दिश्टी पडटात. आनी अशा ह्या वाडटे बेकारेक लागोन गोंयकार गोंयाभायर वचूंक लागल्यात. आनी भायले लोकाचे वाडटे संख्ये मुखार गोंयांत गोंयकार अल्पसंख्यी जावपाचो भय निर्माण जालां. हे फुडाराचे अरिश्ठ टाळचे खातीर आनी गोंयचो फुडार परजळीत घडोवचे खातीर आमकां ह्या प्रश्नाचेर आयजूच विचार करचो पडटला. सगल्यांत पयलीं आमकां गोंयकार गोंयां भायर वचून रावचो न्हय म्हण गोंयकाराची गोंयाभायर वचपाफाटली कारणा आनी तांचेर उपाय सोदचे पडटले.

गोंयकाराची गोंयाभायर वचपा फाटलीं कारणां पळयतना आमकां गोंयकाराचें सभाव गुणा कडेन लक्ष दिवचें पडटले. तशें पळोवंक गेल्यार गोंयकाराचो सभावगूण असो की तो सहजतायेन मोठे अरिश्ठ आयलें जांव उपासमार जालें बगर आपलें मुळावें ठिकाण सोडून भायर वचना. आपल्या आज्या, पणज्याची वास्तू, जमिन-जुगालत, तो जिवापरस चड बाळगीता. ताचें फुडें लाख वोटले म्हण तो आपली जाण्ट्याची अमानत विकपाक तयार जायना. नायलाजान जर ताका आपलें मुळावे थळ सोडून पयम वचचें पडलें, जाल्यारय ताचे घर, जमीन पंडींग उरल्यार लेगीत तो न विकना दवरता. आपले जल्म भुंयेचेर आनी जाण्ट्यांचे मूळ स्थलाचेर, वास्तुचेर इतलो मोग करपी गोंयकार गोंय सोडून गोंया भायर

वता, ताका ताची कालाप्रमाण बदलपी परिस्थितीय कारणीभूत आसा. सगल्यांत पयली गोंयां भायर वचपी गोंयकार आशिल्लो गोतमबुद्धाचे मुस्तीतलो पुर्ण वा पुण तो बुद्धाचो खाशेलो अनुयायी आशिल्लो. बौद्ध धर्माचे प्रचाराक लागून तो गोंयाभायर पावलो. त्या नंतर पुतूगेजा मुस्तीत बाटाबाटीचे काळांत आपलो धर्म, भाशा संस्कृतीक पोतूगीजाचें जुलमातल्यान वाटावचें खातीर खुपशे गोंयकारांनी गोंयांभायर गोंयचे शेजारी राज्यांनी स्थलांतर केलें. पुण आता ती परिस्थिती बदलल्या आनी बदलत्या स्थितीमुखार गोंयकार गोंयां भायर वचपा फाटली कारणाय बदल्यात. ती सर्व-सादारण अशी आसात.

१. पोटाची चिंता,
२. व्हडविकायेचो हांवेंस,
३. आखाती देसांनी मेळपी पयसो,
४. राजकारणी पिडणूक,

५) पोटाची चिंता : आदी पोटोवा मागीर विठोवा ह्या म्हणीक स्मरूनच मनीस चलता चलत आसा. मागीर तो केदोय व्हड गिन्यानी आसू वा कर्तव्यनिश्ठ आसूं. आपले पोटाचे दृष्टीन तो सगल्यांत पयली विचार करता. आनी मागीरच बाकी सगल्याची विचार करता. आजचे गोंयांतले वाडटे बेकारेक लागून गोंय सारखी मर्ग भूंय सोडून भायर वचपी गोंयकार कांय लोकांचो आडवाद सोडल्यार आमकां हेंच दाखवन दिनात. आज ऍम्प्लॉयमेंट (Employment) ऑफिसांत नोंद जालां त्या प्रमाण गोंयांत सुशिक्षित, पदविधर, आय. टी. आय. आनी हेर ट्रेनिंग केल्ले. तशेंच इंजिनियरींग, कायद्या शिक्षण घेतिल्ले तरनाटे बेकार चलेवलयाचो आसपाव आशिल्याचे प्रमाण मत्तर-हजरावयर पावलां. हातून चडशे बहुजन समाजाचे बेकार तरणाट्याचो आमपाव आसा. जांका तांचे उजळ फुडाराचे आशें तांचे आवयबापूय आपल्या रक्ताचो घाम करून शिक्षण दितात ते अशे तांचेंच हड्डियार लाचार जावन पडिल्ल्यान तांचे भावनाचो गोवोर जाता आनी बहुजन समाजान निशेंणी वाडीक लागता. राष्ट्रीय स्वयंरोजगार योजनेचे फालतू आंखणेक लागून खरो सामान्य बेकार तरणाटो निचो लाव घेवंक शकना.

वेकारेचे प्रमाण गोंय सरकार उद्देग धंद्याची उभारणी खुप कमी प्रमाणात करता आनी ह्या उद्देग धंद्यानीं गोंयच्या परस भायल्या लोकांचो भरणो चड जाता. आज वाडटी लोकसंख्या हेंय एक बेकारी वाडीक लागपा फाटले कारण आसा. आपल्या व्यवसायांकडेन, पारंपारिक उद्देगाकडेन दुर्लक्ष करून सविसा फाटल्यान धांवपाची वृत्तीय वेकारेक कारणीभूत थारता. बेकरांची संख्या वाडील्ल्यान पोटाची चिंता गोंयकारांक सतायता, आनी नायलाजान मागीर गोंया भायर शेजारी राज्यांनी, आखाती देसांनी जंय-जंय कामां मेळतात थंय गोंयकार पोटा फाटल्यान वतात. हें थांबयतलो जाल्यार, गोंय-सरकाराक गोंयची वाडटी बेकारी आळाबंदा हाडचे नदरेन पावलां घालपाची गरज आसा. वाडटें लोक संख्येक अंकुश लावचे खातिर कुटूंब नियोजन येवजणीची अंमलबजावणी काळजीन करूंक जाय. नवें नवें उद्देग उबारून बेकारांक कामाची सोय करून दिवप तशेंच भायल्या लोकांचो गोंयांतल्या उद्देगांनी भरणो थांबोवच्या खातीर गोंय सरकाराक येवजुचे पडटले. पारंपारिक उद्देगाक प्रोत्साहन दिवन स्वयंरोजगार कार्यावळीचे पद्धतिंत जाता तितकी सोपे पद्धति सामान्य बेकार तरणाटो फायदो घेवंक शकत असो बदल करून हाडचो पडटलो. अशें केल्ल्यान कामाखातिर भायर धांवपाचो गोंयकारांचो त्रास वांचतलो आनी कामाची सोय जाल्यान गोंयची बेकारीय कमी जातली.

२) व्हडविकायेचो हावेस : गोंया भायर वचून काम करपांत व्हडपण मानप ही एक कांय गोंयकारांत वायट सभाव गुण आसा. गोंया भायर वचोन तो मागीर घर पुसपाचें काम करीना ! पुण आपुण खंयतरी गोंयांभायर कामार आसता हांचो ताका अभिमान दिसता. तशेंच गोंयांभायर कामाक आसपी मनशाक गोंयचे लोक मोट्या मानान पळयतात. देखून गोंयां भायर काम करपी मनशाक स्वतः विशी व्हडविक दिसता. होच व्हडविकायेचो हावेस गोंयकारांक गोंयाभायर वचपात रूची दवरपाक कारण थारता. आमचे ह्या सभावाक आमीच वखद करचें पडटले. हो नश्टो व्हडविकायेचो हावेस आमी आमच्यातल्यान नाकारचो पडटलो. गोंयाचे उजळ फुडारा खातीर झटपात आमका प्रत्येक गोंयकारांक व्हडविक मानूक शिकचे पडटले. आमी आमचे स्वभावीक विकासांक लागून आमचे जल्मभुंयेंत परकियाचें मुवादीन करूंक पावतले हाचेर आमकां चितचें पडटले.

३) आखाती देसांनी मेळपी पयसो :- गोंयांतल्यान आज अशिक्षित तशेंच मुशिक्षीक बायलो, दादले आनी चड करून आमचे ख्रिस्तांव भाव आखाती देसांनी वचूक लागल्यात. हातून इंजिनीयरींग, दोतरकी, आय. टी. आय., ट्रेनींग घेतिल्ले तशेंच हेर पदवीधर तरणाट्याचो आस्पाव आसता, ह्या तरणाट्याक गोंय सरकार शिक्षण दिता. शिकपांत सवलती दिता आनी गोंयांत शिकप घेवन हे तरणाटें जोडीखातीर गोंयाभायर वतात. मागीर हाका शिक्षण दिवन उपेग कितें ? गोंयांत सविसां मेळना अशें म्हणचे परस मेळ-ल्यारय आखाती सविसाचें जोडी मानान हांगाची जोड कमी आसता. आखाती देसांनी दोन तीन वर्सांन जोडीन ती जोडूंक हांगां धा वर्सां-

तरी लागतली, ह्या जोडीपासून मेळपी पयशा आशेन आयचे तरणाटे आपले माय भूंयेकडेन बेमान जातात. आखाती देसांनी वचून आमचे गोंयकार थंय आपल्यो वसणुको करतात. संस्था उभारतात आनी ह्या संस्था मार्फत गोंयचे नवे नवे तरणाट्याक थंय व्हरून सोडटात देखून गोंयांत गोंयकार घटत चल्यात.

हें चित्र बदलचे खातीर गोंयचे सरकारान तशेंच लोकांनीय प्रयत्न करचो पडटलो. आज इंजिनेर, दोतोर, कला, विज्ञान, वाणीज्य शाखेंचे पदवीधर आय. टी. आय. ट्रेनींग घेतिल्ले तरणाट्या खातीर उद्देगधंदे उबारून तांका स्वयंरोजगार पद्धतीचो लाभ करून दिवन सवलतींत स्वतंत्र उद्देग उभारपाक प्रोत्साहन दिवचे पडटलें आनी तांचो आमचे गोंयचे फुडारा खातीर उपेग करून घेवचो पडटले ! तशेंच आमचे अधिक खर्ची आनी म्हारगायेचो विचार करून कांय प्रमाणात गोंयचो तरणाटो समाधांनी आसुक फाव ह्या नदरेक अपेक्षीत पगार वाड करचेलो यत्न करचो पडटलो. तेच बरोबर आमकां गोंयकाराक आखती पयशाचो सुवार्थ सोडून गोंयचे आनी गोंयकाराचें फुडारा खातीर भारत देसांत गोंयचे नांव उजळ करचे खातीर मेळटा ताचेर समाधान मानपाची वृत्ती पोसची पडटली.

४) राजकारणी पिडणूक :- वयल्यां कारणापरस राजकारणी पिडणूक हें कारण गोंयांतल्यान गोंयकार भायर वचपाक चड कारणी भूत थारता. गोंय सरकारान गोंयच्यो जमनी भायल्या लोकांक विकील्ल्यांन गोंयचे जमनीची मालकी भायल्या लोकांचें हातींत वचुंक लागल्या हाका लागून गोंयां भायल्या लोकांची गोंयातली वसणुक वाडल्या. गोंयचे उद्देगधंद्यानी भायल्याचो भरणो जावंक लागला. हाका हांगा उद्देग उभारपाक भायल्या लोकांक मान्यताय दिवप आनी तांका फावा सारखेच उद्देग उभारप हेंय एक कारण जावन आसा. पर्यटनाचे नांवार गोंयच्यो दर्यावेळो गोंयभायल्याचे सुवादीन केल्ल्यान थंय भोवपाक लेगीत गोंयकारांक बंदी जाल्या. पर्यटनाबरोबर आयिल्ल्या व्यमनाचो आनी वायट दुयेमाचो फैलाव आयज गोंयांत जाला, जाका गोंयकार जीण विटल्या. उदका मारामार, वाडटी म्हारगाय, परक्यांकडल्यान मेळपी छळणुक हांका लागून गोंयांत गोंयकारांक त्रास सोंतचे पडटा. उच्च समाजाकडल्यान जावपी सामान्याची पिळणूक, गोंयची वाडटी जातींय राजकारणां, वाडटे वेकारेकडेन लक्ष्य दिवपात सरकारची हलगर्जपणा, गोंयांत गोंयकारांक मेळपी परकेपणाची वागणूक, म. गो. पक्षाचे महाराष्ट्री धोरण आनी काँग्रेस सरकाराचें अखिल भारती धोरण हांका गोंयकार कंटाळल्यांत हें अशेंच चलत रावत जाल्यार गोंयकाराचें गोंयाभायर वचपाचे प्रमाण वाडीक लागपाचे शक्यताय आसा. त्याखातीर गोंय सरकाराक गोंयची जमीन भायल्यांक विकप ना. दर्यावेळो पर्यटनस्थळा शिवाय हेर जाग्यांनी भायल्या लोकांची वसाहत कमी करप गोंयकारांक फावता तसले उद्देग उभारप. गोंयचे वाडटे वेकारेचे दृश्टीन विचार करून गोंयचे उद्देगांनी भायल्या लोकांची वाडटी भरती आळाबंदा हाडप. पर्यटनाचो लोकांत त्रास जावचो न्हय असो मर्यादीत विकास राखप. जाती पैस करप,

भ्रष्टाचार सामाजिक तशेंच राजकिय स्थरांवेल्यान उच्चाटनाचो यत्न करप. सामान्य लोकाचें उदरगतीखातीर फावां ती पावलां उखलप. तांकां उद्येगधंद्यात सवलती आनी अनुदान दिवप. गोंयच्या बेकार तरणाट्यां खातिर उद्येगधंद्याची सोय करप आदी कामां गोंय सरकाराक हाताळची पडटलीं.

गोंयांत गोंयकार अल्पसंख्यी जावंचे न्हय म्हण गोंयकार गोंया-भायर चड मोठ्या प्रमाणात वचचो न्हय हाचेर जसो भर दिवचो पडटा, तेचवरीं गोंयात येवपी गोंया भायल्यां लोकाचे प्रमाण वाडचे न्हय. तांची हांगा वसणुक वाडुन तांचे संख्येमुखार गोंयकार अल्प-संख्यी जावंचे न्हय. हाचेरूय भर दिवचो पडटा. तशें पळोवक गेल्यार गोंय स्वतंत्रपूर्व काळांत गोंयांत शिक्षणाचो व्हडलोसो प्रचार नाशिल्लो, देखून गोंयकार शिक्षणीक मळार मागासलेलो आशिल्ल्यान ताका उद्देगीक ज्ञान कमी आशिल्लें. गोंयाक स्वतंत्र्य मेळचानंतर गोंयाच्या ह्या शिक्षणीक आनी उद्देगीक अज्ञानाचो फायदो घेवन गोंयच्या शेजारी राज्यांतल्यांनी भारतीय घटनेच्या कलमाचो आधार घेवन जायतो लोक गोंयांत घुमले. शिक्षणीक मळावेल्यो शिपायामेरेन तें शिक्षण अधिकाऱ्यामेरेन, उद्देगीक मळार कामगार तें पावांमेरेन सगल्यो जागो ह्या लोकांनी बळकायल्या. आज गोंय स्वतंत्र जाल्यार पंचविस वर्सां जाल्यात. गोंयाक आज भारतीय राज्य घटनेत घटक-राज्य दर्जो फावा जाला. ह्या पंचविस वर्सांत गोंयकारांनी शिक्षणीक, उद्देगीक आनी हेर विकासाच्या मळांचेर बरीच उदरगत सादल्या. शेकड्यांनी दोतोर, इंजिनियर तंत्रीक आनी यंत्रीक तसेच विज्ञानाचे ज्ञान घेवपी गोंयकार तरणाटे वर्सा फाटल्यान तयार जायत आसांत. पुण हो भायल्या लोकांचो गोंयांत जाल्लो भरणो आज कमी जांवच्या बदला वाडत रावला. भायल्या लोकांच्या गोंयांतल्या उद्देगानी मोट्या प्रमाणात जाल्ल्या भरतेक लागून आमचें शिकिल्ले तरनाटें आज बेकारेत दीस काडटात तें आमच्या मुखपणानीच. गोंयचें भाशा धोरण थारावपांत केल्लो उशीर आनी ताचो अंमल करपांत जावपी निष्काळजिपणा आमकां आज नाडटा. कोंकणी भाशेक गोंय स्वतंत्र जाल्या उपरांत बेगीनात बेगीन राज्यभास दर्जो दिवन ती जर वेवारांत सक्तीची केल्ली जाल्यार गोंयांत गोंयकार तरणाटे आयज बेकार दिसचे नाशिल्ले. आमच्या सरकाराचें बेजबाबदारी धोरणाक लागून आयज गोंयांत भायल्या लोकांची संख्या वाडीक लागल्या आनी गोंयकार गोंयात अल्पसंख्य जवपाचो भंय निर्माण जाला. तांचे आड उपाय येवजूच्या खातीर आमकां सकयल दिल्ल्या गजालि-चेंर विचार करचो पडटलो.

१. गोंयचे जमनीची भायल्याक जावपी विक्री

२. गोंयचे उद्देगीक धोरण

१) गोंयचे जमनीची भायल्यांक जावपी विक्री : आज गोंयांत भायल्याक जावपी गोंयचे जमनीची विक्री बेसुमार जाल्या. गोंय सरकारान कोमुनिदादीचे जमनीची केल्ले विक्रीचो फायदो घेवन कितलेशाच गोंयांभायल्या लोकांनी खेडोपाडी घरां, खोपडचो उभारून वसणुको केल्यात. थंय हें लोक गोंयचे सामान्य लोकांची कामां

आडावन बसल्यात, पर्यटनाच्या नांवार विकिल्या जमनीचेर गोंया-भायल्या लक्ष्मीपूतांनी गोंयच्या शारांनी पर्यटन स्थळानी आनी दर्या वेळाचेंर हॉटेलां, बंगले उभारून गोंयची जमीन बळकायल्या. गोंयचे जमनीची विक्री भायल्या लोकांक अशीच जायत रावली जाल्यार भायल्या लोकांची गोंयातली वसणूक वाडत वतली. गोंयांत गोंयकारांची संख्या लक्षात घेवन गोंयच्या फुडाराचे उद्देगीक आनी हेर उदरगतीखातीर जमनीची गरज वळखून, गोंयांत वाडपी भायल्या लोकांचे वसणुकेचे प्रमाण लक्षांत घेवन गोंय सरकारान गोंयचे जमनीचो मालकी हक्क भायल्या लोकांच्या हातांत वचचो न्हय आनी गोंयकारांच्या नशिबांत भायल्या भाटकारांचें मुंडकारपणाची जीण येवची न्हय तशेच गोंयांत भायल्या लोकांच्या वाडटे संख्येमुखार गोंयकार कमी जावचें न्हय म्हण गोंय सरकारान गोंयचें जमनीची भायल्याक जावपी विक्री थांबवची पडटली. आनी तसो यत्न करपाचें मोलादिक काम गोंयच्या तरण्या भुजांनी आपल्या खांदार घेवचे पडटलें.

२) गोंयचे उद्देगीक धोरण : आज गोंयांत गोंयकारांचें अधिक उन्नतिचो विकास सादच्याखातीर गोंय सरकार नवें नवें उद्देगाधंदे उभारता, पुण ह्या उद्येगांनी गोंयच्या परस गोंय भायल्या लोकांचो आसपाव चड आसता. हाचें मुखेल कारण

‘म्हज्या मोगा’

म्हज्या दोळ्यांतली

सपना सपनयत

जर तुजी

रात सरता....

आनी....

म्हज्या ताळटावयल्यो

रेगो मेजतां मेजतां

जर तुजे

दीस सरतात....

जाल्यार....

म्हज्या मोगा,

म्हज्या कपलावयल्यो

असंख्य मिरयो

मेजपा खातीर....

त्या मिरयां इतलें

तुज्यां जिवितांतले

दीस वाडू दी.

— वनिता प्रभू.

म्हळेंचार गोंय सरकार. गोंयच्यो उद्येग वसाहती भायल्यांच्या नांवार काडटा. गोंयांत आशिल्ल्यो उद्येगीक सवलती आनी अनुदानाचो फायदो घेवन गोंयाभायल्या लोकांनी गोंयांत जायत्यो उद्येग वसाहती उभारल्ल्यो दिश्टी पडटा. गोंय सरकार अखादे उद्देगाक हात घालताना तो उद्देग गोंयकाराक फावो सारखो आसा काय ना हाचें ना चितता गोंयकाराचें कामाचे शक्तीचो आनी उद्देगीक ज्ञानाचो विचार ना करता उद्देग सुरू करता आनी मागीर गोंय भायले कामगार हाडून हे उद्देग चलयतात. कांय उद्देगानी गोंयकाराक फाव सारखी कामा आसली तरी गोंयच्या शिकिल्ल्या सवरिल्ल्या तरणाट्याक तांका फावा ती कामां मेळनात कारण उद्देगीक वसाहतिचें मालक गोंय भायले आशिल्या कारणान ते उद्देगीक वसाहतिचे कामकाज पळोपी मुख्य स्टाफ हाडटात. आनी हो भायल्या लोकांचो स्टाफ गोंय भायले लोकांक चड प्राधान्य दिता. हांगच्या उद्देगाचीं जायरात भायल्या वार्तापत्रांनी जातात. देखून भायले लोक मोठ्या प्रमाणात गोंयांत येतात. ताचे वाडटें प्रमाण लक्षांत घेतल्यार गोंयकार गोंयांत अल्पसंख्य जावपाचो धोको निर्माण जालां हें स्पश्ट जाता. उद्देगाच्या निमतान गोंयांत भायल्या लोकांची वाडटी वसणूक कमी करच्याखातीर गोंय सरकाराक उद्देगीक धोरणात बदल घडौन हाडचो पडटलो त्याखातीर अखादो उद्देग उभारताना त्या उद्देगाचे गोंयकाराक आशिल्या ज्ञानाचो विचार करचो पडटलो. भायल्या कामगाराक हांगच्या उद्देगापासत पैस करच्याखातीर गोंयचे उद्देगाची जायरात गोंया भायल्या वार्तापत्रांनी करप ना. उद्देग वसाहत जरी भायल्यांच्या नांवार आमली तरी भायले कामगार हाडपाचेर बंदी घालची पडटली. चडांतचड कामां गोंयकाराक मेळची म्हण खाजगी तशेंच सरकारी कामाखातीर कोंकणी भाशेचे ज्ञान आसप सक्तीचें करचें पडटले. गोंयचे ल्हान-

ल्हान उद्देग धंदे, वेवसायांत भायल्या लोकांक वाव मेळचो न्हय म्हण गोंयकारानी सुशेगादपणाचो वृत्ती सोडून कश्टाचीं कामां करपात फुडाकार घेवचो पडटलो. स्वयंरोजगार कार्यपद्धतीत गोंय सरकारान फावा तो बदल करून गोंयच्या तरणाट्याक स्वतंत्र वेवसाय करपाक प्रोत्साहन दिवचें पडटले.

गोंयकार गोंयांत अल्पसंख्य जावचें न्हय म्हण वेल्या गजालिचो खोलायेन विचार करून आज आमी फावा तो उपाय करपाचें दृश्टीन पावलां घालचीं पडटली. गोंयच्या फुडाराचे भविश्य बरें घडोचे खातीर आपले निज कोंकणी भाशेक, कोंकणी संस्कृतिक आमकां जपचे पडटले. तिची जतनाय घेतना गोंयकाराचें खाशेंलें वेगळेपण गोंय भुयेंत तिगोन दवरून गोंयचे भारतिय संस्कृतिचें अंक आगळे अस्तित्व आमी पोसवचें पडटले. सांबाळचें पडटले. आमचे कोंकणी भाशेचो गंध कोंकणी संस्कृतीचो संस्कार गोंयचे नागरिकत्व मेळ्ळेंल्या गोंय भायल्या लोकांचेर करून तांका गोंय जिणेंचो भाग घडोवच्या खातीर आमकां वावरचें पडटलें. भारतिय घटनेत दिल्ल्या हक्का प्रमाण भारत देसांतलो नागरीक भारतांतल्या खंयच्याय भागांत वचून रावूंक शकता, काम धंदो करूंक शकता. तांका आमी आडावंक शकनात. तरीपूण गोंयांत गोंयकारांचे बहुमत तिगोन दवरच्या खातीर आनी भारतांतल्या हेर राज्यांतल्यान येवन गोंयांत वसाहत करपी गोंय भायल्या लोकांचे प्रमाण कमी करपाखातीर आमी फावा ते उपाय येवजुचे पडटलें. गोंयची कोंकणी भास गोंयच्या वेव्हाराची भास करून, जमनिची विक्री, उद्देगीक धोरणां हांचेर फावा ती बंधना घालची पडटलीं. अशें केल्ल्यान गोंयात गोंयकार अल्पसंख्य जावपाच्या भंयापासत आमी मुक्त जावंक पावतले आनी गोंयचो फुडार परजळीत घडोवंक शकतले.

INSTITUTE OF PUBLIC ASSISTANCE PROVIDORIA GOA LOTTERY

The most popular lottery to-day, which is 4 decades old, is sold everywhere. It offers more prizes than any other lottery:

The drawing of the lottery is the most unique feature. You have got to see it to believe it.

Get a Goa Lottery ticket. The good fortune may be yours.

Remember that every ticket you buy goes towards a good cause,

The Goa lottery run by provedoria helps to meet the various social welfare schemes like assistance to poor families and individuals, Immediate relief to victims of fire, flood and other calamities, to the disabled persons, for family planning, financial assistance to poor students, for running of its homes for the Aged and orphans in Goa.

It's yours generosity that counts. Give hand to the provedoria

Buy a ticket a help the poor- win a prize.

पर्यटनाचे गोंयचेर वायट परिणाम

— प्रकाश वि. तळवणेकार

भाशा वादाच्या आंदोलनांत हुबिल्ली धूळ नुकती खाला बसता बसता म्हणसर गोंय सरकारान जाहिर केल्यां ' मास्टर प्लॅन ' आनी पंचताराकित पर्यटन ह्या विशयावेल्यांन आरोप-प्रत्यारोप, आरतो पुरतो भासाभास तशेंच पर्यटनाक विरोध करपी लोकांर सरकारी चमचेगिरी करपाक खुशालकाय मानपी प्रवृत्तीच्या लोकांची हुयेल; ह्या सगल्यां कारणानीं पर्थून एकदां गोंयांत धवळ घातल्यां. एकवटेन सरकार पर्यटनाचे समर्थन करता आनी दुसरेवटेन पर्यटन आनी पंचताराकित हॉटेला नाका म्हण कांय लोक ताका विरोध करतात हातूंत खरें कोणाचें आनी फट कोणाचे हातूंत हांगाचो सामान्य मनीस घुस्पाला.

गोंय स्वतंत्रताय उपरान्त पर्यटन वेवसाय गोंयांत आपणायलो. देखून ही पर्यटन वेवसाय आपणायल्या उपरान्त ते आयज मेरेन ताचो किते परिणाम जालो आनी फायदो-लुकसाण कशें जालें तें पळोवप गरजेचें. गोंयांतल्यो लांबच्यो लांब दर्या वेळो, विशाल दर्या, पांचवेचार दोंगोर, अेका परस अेक सोबित सुंदर देवळां आनी चर्ची सैमाची अप्रूप मेळ्ळीले हे माणकुले गोंय साहजिकच कोणायक पिशें लावपी. गोंय स्वतंत्रताय उपरान्त पयलीच सत्तेर आयिल्यां म. गो. सरकारान पर्यटनाक लागोन जातल्या वायट परिणामांचो कसलोच अभ्यास करिनासताना फकत अधिक दिस्टीन फायदो-खातीर गोंयांत पर्यटन केंद्रां अुगडली. कांय दिसाभीतरच पर्यटना-खातीर गोंयचे नांव सबंद संसारात रोखडेच पावलें. देशी-विदेशी येवपी भोवणेकाराच्या लोण्यार नदर दवरून बेरकी लोकांनी बेगोबेग व्हडली-व्हडली पंचताराकित हॉटेलां अुबारली. म. गो. ची सत्ता आसा मेरेन ह्या पर्यटन वेवसायान हांगा आपली पाळां-मुळां घट रोयली. ताचे उपरान्त काँग्रेस सरकारानय म. गो. सरकारच्या पावलार पावल दवरून पर्यटनाक बरें अुत्तेजन दिलें.

ह्याचमदल्या दिसांत पाश्चात देसांनी जांच्याकडे थंयचो समाज तुच्छतायेन तानी वायट नदरेन पळयता ते केस वाडयल्लें आपल्या कुडीची सारकी नितळसाण ना राखपी, नागडे रावान दर्या प्रायेर सनबाथ घेवपी ही हिप्पी जमात गोंयांत आयली. संसारात जितली म्हण कसली-कसली व्यसनां आसात ताचे परस चडूच म्हण्टल्यार अपकारता ती ह्या जमातीत सांपडू येतात. अंमली पदार्थ तर तांच्या मदे सामके प्रिय. गोंयांत येताना ह्या हिप्पी भोवडेंकरांनी चरस, गांजा, अफू, हेरायन, गर्द तशेंच सामान्य मनशाक जाची नांवां लेगीत खबर ना तसले अंमली पदार्थ तांच्यानी हांगा हाडले. हांगाचे तरनाटे शाळा-कॉलेजांतले विद्यार्थी-विद्यार्थिनी ह्या सगळ्यांनी ह्या हिप्पीकडल्यांन गुंगीचे पदार्थ वोडपाचे रोखडेच बेसबरे शिक्षण

घेतले. ज्या मैदानार काल सकाळ मेरेन तरनाटे व्हडा अुमेदीन क्रिकेट-फुटबॉल खेळताले ती मैदाना आयज बेस्टी दिसतात. आपलो कामधंदो-शाळा-कॉलेज सोडून घरांत कितें मेळात ते घेवन ही आपली अंमली पदार्थाची चटक पुराय करपाखातीर घरादाराचो सत्यानास केलो. अशे अंमली पदार्थ वोडपी तारनाट्यांचो आंकडो दिसान दिस वाडत आसा. एक वेळ गिरेस्त बापायची भुरगी चैन-मजेखातीर हातूंत घुस्पातात म्हणपाचे समजू येयत. पुण हांगाच्या सामक्या गरीब कुटुंबातल्या तरणाट्यांक ह्या अंमली पदार्थाची चटक कशी आनी कित्याक लागली? जाप सोपी आसा. पयली हिप्पीनी ह्या धुंवळीच्यां वगदांची संवय कांय तरणाट्यांक लायली. ह्या तरनाट्यांनी पर्थून हे अंमली पदार्थ वोडपाचे शिक्षण तांच्या इस्टा-मित्रांक दिले. अशा तरेन हें चक्र फिरत असा. आतां हें अंमली पदार्थ तर आता भुसारी दुकानावेल्या सामान्या सारकें सगळ्यांक मेळत आसात.

आयचे आदर्श तरनाटे हे ह्या देशाचे फाल्यांचे आदर्श नागरीक अशें म्हणतात. अंमली पदार्थाच्या पुराय सुवादिन गेल्ले, रोगी आनी फोक्त्यांचे कुडी जाल्ले आनी स्मरणशक्ती व्होगडायल्ले हेंच कांय ते आदर्श नागरीक? आयज गोंयांतले खंयचेय दिसाळें सकाळी फुडेंत उगडलें जाल्यार अंमली पदार्था संबंदान कमली ना कसली खबर आसतली. असो अंमली पदार्थ धरलो वो आडुयार धाडी घातल्या अश्या खबरा चड करुन पोलिसांनी धाड घातल्या अपारांतचे आसतात, सगळ्यांच जाग्यार कांय पोलिस धाडी घालू शकनात. तशेंच पोलिसाक हांप्तो चाळू आशिल्यान अशें पदार्थ विकपी अडुयार वो अडुवाल्यांक हे पदार्थ हाडून घालपी एजंटाचेर धाडी पडनात. पेपरांतल्यान येवपी बातम्या परस आठ-णव पटीन ह्या असल्यां अंमली पदार्था आपलिपया वेवहाराचो आंकडो निश्चतपणाण व्हडलो असा. ह्या अंमली पदार्थाच्या सुवादिन गेल्या लोकांक ताचे पासून वाचपाखातीर गोंयात कांय समाजकार्यकर्ते, समाजसंस्था वावुरतात. पुण दिसानदिस हे पदार्थ वोडप्यांचो आंकडो वाडत राविल्ल्यान तांच्या मुखार अशा लोकांचो यत्न आनी वावर सामको उणो पडता. पयली हे पदार्थ हिप्पीनी हाडले. आता ते तांच्या पुरतेच मर्यादित ऊरुंक ना तर सरकारी मान्यताय मेळील्यावरी ते सगळ्यांक मेळत आसात. आता ह्या हिप्पीक जरी गोंयात येवपाचे बंद केले तरी ताचो कांयच उपेग जांवचो ना; इतलो ह्या पदार्थाचो प्रसार जाला. पर्यटन केंद्र म्हण सुरु गेल्यां उपरान्त गोंयाक मेळिल्ली ताची हि एक धाकटुली भेंट आसा.

हांगाचे दर्या वेळो हे मनाक पिशें लायतात. हे दर्या वेळो हे गोंयाक मेळिल्ले एक वरदान. पुण हिप्पीनी थंय नागडे-उगडे रावान

भ्रष्ट केले. सभ्य मनीस अशा वेळार वचूक लेगीत पळैना, तर शाळा-कॉलेजचें भुरगें तरणाटे शाळा-कॉलेजा चुकोवन तांका पळोवंक वताले. हाचो भुरग्यां बायलांचेर सामको वायट संस्कार घडयला. देशी-विदेशी गिरेस्त भोवडेकारांच्या लोण्यार दोळो दवरून व्हडल्यां-व्हडल्यां गिरेस्त लोकांनी हांगाच्यो दर्या वेळो विकत घेतलो. दुडवांच्या आशेन कांयच विचार करच्या शिवाय भाटकार लोक हे दर्या लागचें प्रायो विकीत रावले. विकत घेतिल्ल्या प्रायेवयले माड-झाडां कापून व्हडलीं-व्हडलीं पंचताराकित हॉटेलां उबारली. हॉटेलां पळोवन पयली गांवांतले लोक तांच्या गांवांचे नांव अख्या संसारात वतले, व्हडले-व्हडले गिरेस्त लोक त्या निमतान गांवांत येतले ह्या हॉटेलवाल्यांच्या प्रचारान भुल्लें. ही हॉटेलां ऊबारल्यां उपरान्त आपल्यां भुरग्यांक ना जाल्यार गांवच्या कोणायक तरी तांतूत नोकरी मेळत म्हण माड, शेतां-भाटां गेली तर वचू म्हण लोक फुडाराच्या आशेर वोगी रावले. भारत देसाच्या घटने-प्रमाण देसातलो खंयचोय नागरीक ह्या देशांतल्यां खंयच्याय राज्यांत-प्रांतांत कामा-धंद्याखातीर रावूं शकता. अशें आसलें तरीय त्या त्या राज्यांत वो प्रांतांत थंयच्या थळाव्या लोकांक पयलो थारो मेळपाक जाय हेंय तितलेंच खरें आसा. पुण ह्या हॉटेलांनी थळाव्या लोकांपरस हेर लोकांकच चड प्रमाणात संद मेळ्ळी. हांगाच्या लोकांक कामां मेळ्ळी ती प्यून, स्वीपर, रूमबॉय, रानपी असली. कांय दिसाभीतरच ह्या हॉटेलांचे वायट परिणाम सरभोवतणीच्या लोकांक जाणवपाक लागले. ह्या हॉटेलाक लागपी उदकाखातीर बोअरिंग मशीनां, ट्यूबवेल खोल व्हेल्यांन लागल्या वाठाराक बांयक उदक मेळप खूब कठिण जालें. मनश्या वांगडा गोरवांचेंय वळवळे सुरू जालें. आयज ह्या प्रायेर अशी हॉटेलां जाल्यांन तांच्यानी हॉटेलां भोवतणीचे प्रायेचो वरोव जागो आडायला, थंय आमकां आतां पाय दवरपाक मेळना. थंयसलो गुरखो-शिपाय आमका धांवडोवन लायता. गोंयची राजधानी पणजे सावन लागींच्या अंतरार अशाच एका हॉटेलाच्या प्रायेर गांवातली गोरवां चुकोन गेली म्हण मनीसपण सोडून ह्या मोन्या जनावरांक जात्रक आमी जशें मजें खातीर फारान फुगें फोडता ते भाशेन फारान मारली. पुण प्रकरण कोणाक कांयच कळोवंक दियनामताना चेपून उडयलें. आयज गोरवाचेर फार मारलें, फाल्यां ते मनश्याचेरपासून चलूं येता. दर्या वेळे हॉटेलां उबारली म्हण दर्या ह्या हॉटेलांच्या मालकिचो जांव शकाना. पुण अशा कांय हॉटेलांनी देवपी गिरेस्त भोवडेकारांच्या खोसयेंखातीर मोटार लॉवो दर्या भोंवडून पोटा-खातीर आपलो पारंपारिक वेवसाय गरीब रापणकारांची जाळी कस-लोच विचार नासताना तोडतात. ह्या संबंदान तक्रार केली जाल्यार वयल्यान ह्या रापणकाराकच धमकी. खंयचो कोण देशाभायलो दोतोर काणकोणा शेंद्रेगांवांत येता आनी गांवाचो जागो आडायन गांवातल्यां लोकांर भाड्याचे गुंड घालून बडयता. हरमलच्या वेळे मजेंक लोक गेले म्हण तांचेर हिप्पीच्या जमावाकडल्यांन हल्लो जाता. घरधनी आसून चोर आसल्यावरी थळाव्यां लोकांक वागणूक मेळता. आयजमेरेन गोंयचे प्रायो आनी गोंय सैमान नटिल्ले, गांन म्हण वळखपाक येताले. पुण पावला-पावलार

उबारपाक येवपी ह्या हॉटेलाक लागोन हो सैमय रावचो ना आनी शांतताय रावची ना. काणकोण सावन बांदपाक सुरवात केली हि हॉटेलां बांदेसच्यान पेडणे मेरेन चलत आसात.

सद्यां जी अशी पंचताराकित हॉटेलां आसात तातूंतल्यां कांय हॉटेलांनी नागडी-उगडी बायलां दाखोवन अशें जायते अश्लील जायराती वृत्तपत्रांनी. साप्ताहिक, म्हयनाळ्यांनी छापतात. कांय हॉटेलांनी न्यूडिस्ट क्लब चलतात. मसाज पार्लरचो जायरातीत नागडी उगडी सेक्सी बायलां दाखोवपी जायराती करतात. अेका हॉटेलांत तर बेगीनाच न्यूडिस्ट बिचेस करपाची येवजण आसा.

पर्यटन मास्टर प्लॅनाविशी थोडे

गोंयाक साधारणपणान १०० मैल दर्या वेळ आसा. सद्या दर अेका वीस मैला फाटल्यांन अेक पंचताराकित हॉटेल आसा. २६ मे १९८७ त तेन्नाचे केंद्रीय पर्यटन मंत्री श्री मुत्की महमंद सईद हाणी गोंयांत अशी पंचताराकित हॉटेलस बांदपावयली बंदी अुठवपाचे जाहीर केलें, आनी १९९० मेरेन गोंयांत अशी आनिक १९ पंच-तारांकित हॉटेलां जातली अशी घोशणा करून पर्यटन विकासाची येवजण ताणी ह्या वेळार जाधिर केली. ताच्याच सुरात सुर मेळोवन गोंयचे मंत्री आनी हेर मुखेल सबदित अधिकाऱ्यांनी ' हय सायबा ' म्हणपाचे काम केलें. ताचे उपरान्त अेक दिस सरकारान मास्टर प्लनाविशी घोशणा केली. मडगांवां माबाय हॉटेलांत फकत तीन वरां आनी ताचे उपरान पणजें जाल्यां परिसंवादावेळार पोस्टसं प्रदर्शन दवरले. खरें म्हण्टल्यार ह्या येवजण, प्रदर्शन-परिसंवादाबद्दल सगळ्यांक जाणविकाय करून दिवची गरज आसली. पुण लोकांक हें खबर जालें जाल्यार खरं विरोध जावपाची भिरांत म्हण घायन-घायन बेगीन फकत ते घडोवन हाडले हे दाखवपाचो यत्न केलो. पुण जे कांय जागृत लोक हाचेर पयली सावन सारको दोळो दवरून आशिल्ले; आनी तांका ह्या धोरणाची पुराय खबर आशिल्ली तांच्यानी हांगा मोर्चो, निदर्शनां, निशेध करून तशेंच कांय वृत्त-पत्राच्यां अगधारान विरोध करून मास्टर प्लॅन चालिक लागचें पयली तो लोकाखातीर उगतो करचो म्हण सरकाराचेर पेंच हाडलो. ह्या उपरान्त अशां कांय संघटनांनी खरें कितें तें लोकांक पटोवन जागृती करपाचो यत्न केलो. हो मास्टर प्लॅन येवजणे फाटल्यांन केंद्रीय सरकार आनी थळावे सरकार आसा त्याचप्रमाण यु. एन. डी. पी. रिपोर्टाचोय तांतूत उल्लेक आसा. परदेशी येवपी भोंवडेकराक ह्या रिपोर्टांत ' हॉटेलाखातीर हेर लोकांचे (गोंयकारांचे) येवप-जावप ना असो व्हड आकाराचो हॉटेलाक जागो जाय, असो उल्लेक आसा. सरकारच्या येवजणेप्रमाण दर अेका ३-४ मैला फाटल्यान अशी पंचताराकित हॉटेलां उबी रावली जाल्यार मागीर दयवेळ रावली ती तरी खंयची? हाका लागोन गोंयांत अेका परस अेक मोवित-सुंदर प्रायो गोंयांत आशिल्ल्यो हो इतिहास जातलो. फाटल्यां पिळगेक खंयतरी कथा-कादव्यांनी ताची वर्णना कांय ती वाचपाक मेळतली.'

संस्कृतायचेर परिणाम

ह्या पंचताराकित हॉटेलांचो हांगाच्या गरीब-सामान्य मनश्यांक कुस्कुटाइतलो लेगीत फायदो जावचो नाच पुण ५-६ किलोमिटरार

वेशागृहात मात निश्चितपणान जातलो. कॉलॅगलॅचो धंदो तेजीत चलतलो. तातूंत फाल्यां गोंयकाराचीच आवय-भयण लेगीत आसूं येता. 'एडस् सारके तशेंच हें रोग जाची केन्ना नांवां लेगीत आयकूक ना तेय रोग येवन अंमली पदार्थां सारकेच सगळ्यां लोकांची वाट लावन उडयतले.

खण वेवसाया फाटल्यान पर्यटन हो गोंयचो महत्वाचो उद्योग जातलो अशें सरकारचें म्हणणें आसा. पर्यटन हो वेवसाय म्हण आपणायल्या सिगापूर, कोरिया, हाँककॉंग, फ्रान्सांतली कांय राज्यां ही सगळीं राज्यां-राष्ट्रां-प्रदेश आयज वायट मार्गान वतात, तांची संस्कृताय, भाशा, स्वतंत्र अस्मिता हाची सामकी वाट तर लागल्यांतच पुण ह्या देसांत येवपी अख्या संसारातल्या भोवडेंकारांक खुश करपाक ह्या देसांतल्या गरिब, गिरेस तरणाट्या बायलांचो एक छंद आनी सायड बिझनेस जाला. आपली भाशा सोडून अशा काय राष्ट्रांनी थंयचे लोक भोंवडेंकारांचे भाशा अजुनूवपाचो यत्न करतात, ताका लागोन तांचे भाशा ना जांवच्या मार्गाक लागल्यात तर तांच्या भाशातले पोरने सगळे साहित्य कपाटांनी बंद पडून उरलां. हे हांगाच्या देश, भाशा, संस्कृताय बदल मोग आशिल्यां नागरिकाक उगत्यां दोळ्यांनी पळोवचे पडता. याखातीर ताका कितेंय तरी करचें अशें दिसले तरी तो आता कांयच करू शकना अशी सगळी परिस्थिती आसा.

ह्यां मास्टर प्लानाच्या रिपोर्टांत अमेरिकेच्या भोवडेंकाराक ओडपाखातीर बरें यत्न जांवक जाय अशी एक सुचवणी आसा. त्याखातीर परदेशी मासीका साप्ताहिकांतल्या This Picture of the Bahamanas was shot in Goa (India) अशा तरेन गोंयची बायलां प्रायर नागडी न्हिदल्यांत अशे व्हडले व्हडले बरे रंगीत जायराती केन्नाच छापून येवक सुरवात जाल्यां. ताचे उपरान 'इस्टागतीन वागपी गोंयचे लोक तुमच्या वांगडा खंयतरी आनी खंयच्याय वेळार तुमच्यां वांगडा नाचपाक, गावपाक, खावपा-पिवपाक सदांच व्हडा उमेदीन तयार आसात, अशी जायरात भायल्यां देसांनी चालू आसा. अशा तरेन गोंयच्या बायलांची अब्रू वाच्यार सोडून बायलां बराबर मजा मारपाचो जागो म्हण्टल्यार गोंय आनी गोंयच्या बायलां बदल संसारात सामको वायट प्रचार करुन तांचेकडेन पळोवपाचो एक वेगळो दिस्तीकोन करुन उडयला.

देसा भायल्यान येवपी भोवडेंकाराक खुश करपाखातीर खासा आयोजीत करतात त्या कार्यावळींनी अशाच पध्दतीन नागडी उगडी बायलां हाडून गोंयची संस्कृताय दाखवचे बदलीक पाश्चात संस्कृतायची नाच गाणी दाखोवन गोंयची पाश्चात संस्कृताय असो भायल्यां भोवडेंकारांच्या मनार बिबवपाचो यत्न जाता. ह्या असल्या सगळ्यां तरेच्या गजालीक लागोन हांगाच्या समाज आनी संस्कृतायचेंर समाज आनी सांस्कृतीक प्रदूशन निश्चीतपणान जातले. पर्यटनाक लागोन सरकारांक जरी व्हड प्रमाणात चलन मेळले तरीय ताचे व्हडले मोल दिवचे पडटले.

गोंयच्या इतिहासा नदर मारली जाल्यार राजा-महाराजा ते पुर्तुगेज राजवटीसून आयज मेरेन सगळ्यांनीच गोंयाकडेन एक मजा मारपाचो जागो ह्याच दिस्ती कोनातल्यान पळयले. गोंय

हे पर्यटन केंद्र म्हण जाहिर केल्यां उपरांत उगडी-नागडी बायलां सांगाताक हिप्पी बित दाखोवन पर्यटनाची जायरात केली. हिप्पी हे गोंयचे कोण ? गोंयच्या संस्कृताय वांगडा तांचो किदे संबंद ? अशा तरेन ही हिप्पी आनी नागडी संस्कृतायची जायरात करुन भोवडेंकारांक ओडपाची ही एक कुत्राट्टो मार्ग आसा.

ह्या हॉटेलाखातीर जमनी विकल्यो म्हणतकच बरें पैशें मेळतात म्हण पैशांच्या आशेन भाटकारांनी जमीनी विकून शेतकाम त्यांच्या पोटार पांय दवरलो. एक वटेन सरकार 'झाडा रोयात, म्हण सांगता जाल्यार दुसरेंवटेन ह्या हॉटेलांवाल्यांक जाय तशें कायदे करुन दिल्यान सपासप माड-झाट ते तोडून उडयत आसात. हाका लागोन पर्यवर्णाचो समतोल बिगडाक तर लागलाच पुण पारंपारिक धंदो करपी रेंदराचोय धंदो बसलो. आपल्या खाजगी फायद्या खातीर देशाच्या राष्ट्रीय संपत्तीचेर अके तरेन हो दरोडोच घालपाचो यत्न आसा.

गोंय आनी गोंयच्या सैमाबद्दल आपणाक खूब काळजी आसा अशें दाखोवन भरतेच्या पातळेंपासून अमूक एका अंतरामेरेन ह्या बांदकामाक बंदी आसताली आसोय ह्या मास्टर प्लानार उल्लेख आसा, तेरेखोल ते मोरजी, कायमू ते रेईशमागूस, मुरगांव ते मोबोर आनी बेतूल ते पोळेमेरेन ५०० मीटर्सच्या अंतरार सगळ्या-तरेच्या बांदकामाक बंदी आसा अशें जाहिर केलां. पुण सद्या नव्यान बांदपाक येवपी अशा हॉटेलाक हो कायदो लागता कांय ना ताचो कांयच उल्लेख ना खरें म्हण्टल्यार लोकांच्या दोळ्यांत धूळ मारपाक हो उल्लेख केला हे कोणायक समजू येता. शेंद्रें काणकोण हांगा

मरण

धव्याफुल पातळा पोना
दवरून हड्डियार दोनूय हात
गळ्यांत घालून फुलां हार
किरवडेर न्हिदला सुशेगद
आनी,
पळेता वाट
खांद मार्गत्यांची,
चौगांय पुतांची
किरवडी अखली पुतांनी
हुयेल्यो पडल्यो कानांनी
कोणा बाब्याचे मरण हें।
लागलीं चलपाक वाट
मसणाची -

- धाकटू दा. परवार

निसर्गोपचार केंद्र उबारपाक येता ताचो पंचताराकित हॉटेला वांगडा कितें सबंद हो प्रस्न बऱ्याबऱ्या विचारवंताक गोंदळांत उडयता. हें निसर्गोपचार केंद्र कारवार हांगा जावपी नाविक तळापासून फक्त १५ कि. मीटर अंतरार आसा, तश्यांच पद्धतीचे एक हॉटेल मुरगांवा नाविक तळापासून सामके लागच्या अंतरार आसा. फाल्यां अशा हॉटेलांचो उपेग हेरगीरी केंद्र म्हूण जाव येयना म्हूण कोण छातयेंर हात दवरून सांगू शकता? सद्या जी पंचताराकित हॉटेलां आनी हाचे उपरान जी हॉटेला उबारतले ती दर्या प्रायेर आशिल्यां ह्यां हॉटेलांचो उपेग काळ्यां धंद्याखातीर जातलो. ह्या काळ्या धंद्यात व्हडलें किमती वस्तीच आमतले अशें न्हय तर अंमली पदार्थासारक्या हेर वस्तीचीय आसपाव आसतलो. बेगीनच अशी पंचताराकित हॉटेलां उबारतले तातूंत कांय कुविल्यात अशें स्मगलसूय आसात, हाचेवयल्यां फाल्या ह्या तांच्या हॉटेलांनी कितें वावर चलतले ते तशे स्पष्टच सांगपाची गरज ना

पोरू पडिल्यां दुकळा वेळार गोंयच्या बऱ्यांच वाठारांनी उदकाक लागोन लोकांचे खूब हाल जालें. पुण ह्या पंचताराकित हॉटेलां खातीर मात चव्वीसूय वरां खासा नळातल्यांन उदकाची सोय आसली. तशेच टँकर्सनीय उदक थंय पावताले. ह्या अशा हॉटेलाखातीर अेका दिसाक साधारणपणान २०,००० लिटर उदक लागता. तेच बशेन ट्यूबवेल, बॉरिंग मशीन बित बसयल्यांन उदकाची पातळी देवता आनी बांयो बित आटोवन लोकांचे हाल जातात. एका पर्यावरणतज्ञाच्या मतान ह्या अेका हॉटेलाक जितले उदक वापरपाक येता तेच उदक ५-६ गांवाची गरज भागव शकता. फाल्यां जर आणखीन अशी १९ हॉटेलांची भर पडले जाल्यार फावा त्या प्रमाणात पावस पडोन लेगीत गोंयांत उदकाखातीर लोकांचे हाल-हाल जातलें.

पर्यटन हो वेवसाय म्हूण जाहिर केल्ल्यान ह्यां अशा हॉटेल-वाल्यांचो कितलोमोच फायदो मात बऱ्या तरेन जाला. सगळ्यांत म्हत्वाचो उद्योग आनी गोंयच्या विकासाचो कणो अशें चित्र उबे करून ह्यां हॉटेल मालकांक आर्थिक विकास महामंडळाच्यावटेन ९ कोटी रुपयांचे रीण आयज मेरेन दिलां. तातूंतले ३ कोटी रुपया सन्निडीच्यां नांवार तांच्या खात्यांर पडल्यांत. हे अशें दिल्ले रीण फारिक जावक तशें भोंकठिन आसा अशें ह्यां श्रेयातल्यांच कांय अधिकाऱ्यांचे म्हणणे आसा. तुमचे आमचे सारको केन्ना खंयच रीण घेवक नाशिल्लो. सामान्य मनीस थोडेशें रीण घेवपक गेलो जाल्यार शंभर फावटी बँकीची सोपाणा झरोवची पडतात, हाका हाड आनी ताका हाड आनी इतलेंय करून ते रीण मेळतच म्हूण खंय खात्री?

पर्यटन हो गोंयच्या अुद्योगाचो मत्वाचो कणो म्हूण फुडार धोल बडोवन 'लॅन्ड ऑक्विझिशन अॅक्ट' चो वापर करून कोणायचे जमीनी घेवप ह्यां हॉटेलवाल्यांक सामकें मोपे करून दिलां. ह्या कायद्याचो आदार घेवन आनी हेर कायद्यांचो आपणाक जाव तसो अर्थ लावन, घेवन हाडून जमीनी बळकावपाचे यत्न वाडूच आसात.

ह्या धाकटुल्यांच्या सोबित सुंदर प्रदेशात ह्या येदया व्हडल्यां पर्यटनाच्या येवजण्यांचो, भोवडेंकार येतले त्या सगळ्यांचो भार घेवपा इतली तांक गोंयाक अजिवात ना. सबंद संपारानल्यांन येवपी

भोवडेंकाराक लागोन आयज बशी अुपाट भरून वतात, अुबो रावपाक अेकेक फावट जागो मेळना, हेर वाहनांचो ताका लागोन आंकडो वाडला आनी तातूंत्यांन अपघाताचे प्रमाण खूपच वाडला. सामान्य भोवडेंकाराक व्हडल्यां हॉटेलांनी रावप शक्य नासता. धाकटी-धाकटी हॉटेलां, लॉजींगा पयलीच भरिल्ली आसता देखून हें अशें भोवडेंकार दर्यावेळेर, वागेनी, देवळां, चर्चिनी रावतात. भोवडेंकार हे मजा करपाच्या हेतून येतात. तांका दुसऱ्यांच्या वाठाराच्या बऱ्या वायटाचे कितें पडला? मागीर तांचे मोग, रंग-ठंग अशा सार्वजनीक जाग्यारच अुगत्यारच चलतात, थंयच ते अळशीकवित केल्ल्यांन हांगाच्याच सभ्य दादले बायलां भुरग्यांक सकल मान घालून, कान-नाक बंद करून रस्त्यांर मोन्यानी वंचचे पडटा. ह्या पर्यटनाक लागोन दिसान-दीस हेर राज्यापरस हांगाची म्हारगाय वाडत राविल्यांन हांगाच्या सामान्य मनश्यांक जगप आता कठिन जावंक लागला. पर्यटनाक कांय मुठभर लोकांचो फायदो जालो तरीय सामान्य मनीस ताका लागोन दिसानदिस चिड्डोन वचत आसा. अंमली पदार्थाचे नंदनवन म्हुटल्यार-गोंय. बायल आनी बाटली सांगाताक मजा मारपाचो जागो म्हुटल्यार-गोंय. आंतर-राष्ट्रीय गुन्यांवकाराक लिपान रावपाक सुरक्षीत जागो म्हुटल्यार-गोंय. अशें हाका लागोन समीकरणच जाल्लें आसा.

कितें वायट जातलें अशी खबर कळ्ळी जाल्यार, 'जाता तेन्ना पळवया' आनी सगळे जाल्यां अुपरान्त मागीर बेजासांव करीत बसप ही गोंयकारामदें वायट प्रवृत्ती आसा. गोंयच्या स्वतंत्रताये अुपरान्त गोंय हो स्वतंत्र प्रदेश म्हूण अुरचो कांय महागष्टांत विलीन करचो ह्या 'ओपिनिअन पोल'च्या घेतिल्यां वेचणूकेंत आमकां गोंय स्वतंत्र प्रदेश म्हूण जाय' असो लोकशाही मार्गान ऐतीहासीक कौल लोकांनी तेन्ना दिलो. पुण पर्यटनाच्यां नांवान ह्यां स्वतंत्र अस्तीत्वार गोंयच्या संस्कृतायेर अशा तरेन धवळा धवळ करून घावो घालपाचे यत्न चल्ल्यांत. सद्या पर्यटना संबंदान गोंयचे मंत्री. सरकार जे तरेन उडयता आनी ह्यां मास्टर प्लॅनाक, पर्यटन येवजणेक विरोध करतात तांचो जे तरेन फकाणा मारता ते तरेन ते तांच्याच धोरणाक घट्ट धरून रावतलें अशें दिसता. मंत्री-सरकार हे चार दिसांचे आमता आयज आमल्यांर फाल्यां आनात हाचो नेम ना देखून मत्तेर आमतानाच मेळिल्या संदित हात धुवन घेवप बरें असोय घडयें तांच्यानी विचार केलो आसूयें. पैशा मुखार गोंय आनी गोंयकारांचे कोणाक पडलां? म्हणानच लोकशायी पद्धतीन जर सरकाराक लोकांचे भावना समजानात तर वेळ पडल्यार कायदो हातात घेवन हाचे विरुद्ध गोंयकाराक एकवटान झगडचें पडतलें. ना जाल्यार पंचतारांकित, पर्यटन आनी नागडे संस्कृतायेन हांगा एक वेगळेच विकृत वातावरण तयार जातलें. गोंयकार अल्पसंख्याक जातलें. गोंयकाराच्याच गोंयांत गोंयकार भायरे जातले.

देखून गोंयची पावणी घालपाचे यत्न बंद उडोवपाक आताच फावा ती पावलां घालप गरजेचे आसा, तरच गोंय हे गोंय उरतले.

म्हाका आवडलेल्यो कोंकणी कथा

— उल्हास यशवंत नायक

मनशाच्या प्रवृत्तीतल्यान अंक अंक कला निर्माण जायत आसता. अुमेद, दुःख अजाप, भय, विनोद दिसलो की ते भावनेक योग्य रुप दिवन कलाकृती सजोवपाची सहज वृत्ती मनशाकडेन आसता. जिणेंत विविध घडणूकांचे वेगवेगळेपण कशें घडलां हाचो अणभव तो हेरांक सांगूक सोदता. ताका चैन पडना. तो हुरहुरता. देखूनूच तो चितारप, गायन, नाट्य, आनी लेखनांतल्यान अ दो स्वतःच्या भावनांची अणभवाच्या आगिष्काराची वेगवेगळी साधना आपणाल्या आयुष्यांत दुसऱ्यांक सहभागी करून घेतना तो ही सगळी साधना हाताळटा. हांतूतल्यानूच अंक अंक कला निर्माण जाता. कथेचोय जल्म हांतूतच जाला.

कथा म्हणजेच बरोवप्याच्या कल्पनेतल्यान, मनाच्या हारशांतल्यान, घडये अणभवाच्या हारशांतल्यान पळोवन चितारिल्लो समाजाचो देखावो मनशाची प्रेरणा सौंदर्यशास्त्रां आनी भावशास्त्रांच्या नेमानुसार कार्य करूंक लागता तेन्ना ती कलाकृती उकृष्ट जाता हातूंत दुबाव ना. काळ बदलत वता तसो हीचो आकार, आंग, लांबी-रूंदी तिचे अलंकार बदलत रावता. पुणून तिचो जो गाभो आसता तो बदलना निमाणी कथा ही कथाच अुरता.

आमच्या देसांतल्या हेर भाशावांगडाच 'कोंकणी' भाशेतूय सुमाराभायर कथेची पिकावळ जाल्या गोंयांत मराठी साहित्य जें करूंक पावलें ना ते कोंकणी मनशाच्या प्रतिभेत 'कोंकणी' साहित्यान करून दाखयलें. अका वेळार कोंकणी भाशा हेर भाशांच्या चेंपणा पोंदां घुस्मट्टाली. आमचें म्हानपंडीत कांप्रच निर्मूक पावले ना पुणून जेन्ना आत्मतत्वांचे सत्य तांका गावले तेन्नाच ताणी विड्डले माडिल्लें मनीमपण वयर काडलें. कोंकणी साहित्याक मोलादीक सावळ घालून रोपटें वाडयलें आनी ती खूपूच फळेच्या संवसारात नामना मेळोवपी साहित्यिक आमच्यात जावन गेले. आमच्या साहित्याचो बावटो अभिमानान हेर साहीत्या पंकती उंच हुबूक लागलो. अवघ्या ल्हान काळांत गोंयच्या भाशेची सांस्कृतीक महत्ता कथाकारांनी आत्मसात केली. देखूनूच नामना जोडील्ले साहित्यीक शणै गोंयबाब (सर्गेस्त) आनी भौमानेस्त रविंद्र केळकार, चंद्रकांत केणी, सर्गेत बाकिबाब बोरकार, पुंडलिक नायक आदी आमच्या गोंयांत जल्मले. ते आसतनाच तांच्या विचारसरणीर नवी पिळगी तयार जाल्या आनी जातात. आतां कोंकणी साहीत्य फाटीं अुरलां म्हणपाक कोणाकूच कापासदाद ना कारण तें आतां हेरा परस चड सुदारलां. अुंचल्या पांवड्यार पावलां. कोंकणीत 'म्हाभारत' घडलो गीत, प्रवचना (सार्थ भगवतगिता) घडली. कोंकणीत व्हड व्हड

ग्रंथ रचल्यात, केदो व्हड अभिमान हो. समाजाकडेन, सैमाकडेन, सांस्कृतीक परंपरेकडेन अंकरुप जावन, अपूर्ण वास्तवतेचेर आदर्श संस्कार घालून साहित्य निर्माण केले. कविनेचे पोरमूं फुलयतलें, कथेचे आंगण सोबयलें. लेख निवंधांनी गोंयची अस्मिताय राखली.

कथेच्या आंगणात मोठीच नामना जोडून कोंकणी समाजाचो स्वाभिमान जागयला. आयज त्यो वाचतना अभिमानान हड्डें भळत येता. शणै गोंयबाब 'म्हजी बा खंय गेली' असो काळजाक पीळ घालपी प्रस्न घालून आपूणच 'बा'च्या मोदांत गेलो. तांच्या अुपरांत आमच्यांत आसा ते भौ. चंद्रकांत केणी, पुंडलिक नायक, मावजो, म्हाबळेश्वर सैल, गजानन जोग, तुकाराम शेट, एन. शिवदाम तर बायलां मदी मीना काकोडकार, शीला नायक, जयमाला दणावत, हेमा नायक आदी भौमानेस्त कथाकार 'आदर्श' म्हूण अुमे आसात. त्या भायर नवी पिळगी मोठ्या हांत्रेसानी कोंकणीच्या विकासापासत वावुरता: तांचीय तोखणाय करता तितली थोडीच.

कोंकणी भौसांतली कथा आमच्या काळजांत नांगर भोवडायता... आमच्या सामाजिक जाणविकायेतल्यान सौंदर्य आनी भावनेच्या पाठांतल्यान, सुख-दुःखांच्या भोवऱ्यांतल्यान भोवून फुडाराची सुलूस लायता. मनशाचे मनोव्यापार नियाळून, तांच्यो मोठ्यो व्यथा अुगतायल्यो, काळजांत घरां करून राविल्यो कांय कथांचेर दोन अुतरां बरोवपाक मन हुळहुळटा देखून यत्न करतां...

भौ. चंद्रकांत केणी :- 'हिप्पी चली'

कोंकणी सरस्पतीच्या देवळांत कथेक नव्यो आंकऱ्यो, फुटोवपी, कथेच्या आंगार नवे नवे अलंकार शिरगारपी, नव्या पर्वाक खंड पडनास्तना चालू दवरपी भौ. केणी हांच्या कथांक भोवतणचे मात-येचो तसोच गोंयचो वास येता. तांची कथा भोवतणच्या संवसाराक बांदून अुरता. संवसारातली सगळी मळां भोवून संवसाराचे दर्शन कथांतल्यान घडोवपी आदर्श पिळगेंतलो प्रतिनिधी. ह्या कथाकारान गोंयच्या वयेंक बांदून दवरिल्लें कथेचे दावें सोडन तिका हात-पांय मेरुळे करपाक मळार चरूंक सोडल्या. संवसारातल्या हेर भासांतल्या साहीत्याचे संस्कार तांच्या साहीत्याचेर जाल्यात आनी देखूनूच तांची कोंकणी कथा संवसारीक कथेच्या पंक्तीक बसता.

प्रादेशिक मळ सोडून संवसारीक मळार बरयिल्ली 'हिप्पी चली' म्हाका खूप मानवली. वास्तवतेंतले ल्हान ल्हान प्रसंग लांब-रूंद जावन पातळटा. सद्दच्या जिवनात दिसपी प्रसंग बरेच कुणलतायेन हाताळल्यात. अलंकार वो वर्णनानी भाशेचें आंग शिरंगारुंक ना. सादच्या सैमांतूच खरें सौंदर्य दाखोवन दिलां. 'हिप्पी चली' हे कथेंत घडटा खूप थोडें पुणून 'हिप्पी चली' पिम्बोलांत घेवन

लेखकान जिवीतांतले अेक व्हड तत्वगिन्यान अुयतायलां. जिविताचेर खोलायेन नदर मारून या तत्वज्ञानांचेर ही कथा अुंचल्या पांवड्यार पावयल्या. हिप्पी चलयेचें मन आनी देह मन अुलयता. खाशेली आनी परकी संस्कृताय केळोवन सादचा प्रसंगाचेरूच भावनेचे विश्व निर्माण केलां. मनशाचे आचार-विचार खूप घुस्पागोंदळाचे आसतात पुणून ते सोडोवन, पचोवन तांतूतल्यान वाट काडून अुभे मानेन जियेवपाक लावपी हो कथाकार म्हाका खूप आदर्श थारता.

गोंयच्या संस्कृतायेक मारक थारपी 'हिप्पी चली' कडसून व्हड तत्वांचो अभ्यास करता आसतनाच वासना मनांतल्यान काडून अुडोवंक वावूरतानाच तो नकळत हिप्पी चलये भोवतणी घुस्पून अुरता. नकळत वासना तांका अेक करता आनीक वासनेच्या भकीक पडून जाल्या घुस्मटमाराचें चित्र आत्मनिवेदनान, संवादात्मक रुपान लेखकान अतिसुंदर अशें बरयलां. हिप्पी लोकांकडेन पळोवपाची नदरूय बदलता, तांच्याविशी मायेची ओड लायता, आपलेपण जोडटा. अेकेवटेन सभ्यतायेच्या नांवान आमी आमचो विकार कसो दामून दवरतात आनी दुसरेवटेन हिप्पी चली सगळे-तरेचे भोग घेवन लेगीत अलिप्ततायेन कशी जगता हांचो संघर्श ह्या काणयेंत बरें रितीन दाखयलां. आनी भोवतणी वासनामय अशें वातावरण आसतना लेगीत जो तांतूतल्यान मुक्त रावता तोच साधक अशी घडये लेखकाची कल्पना आसूंये. हिप्पी चलयेची मुक्त वागणूक आनी भारतीय लोकांची बंधनात जखडलेली जीण हांचे दर्शन ह्या कथेंतल्यान घडटा. वेगवेगळ्या संस्कृतायेतल्यान आमचेर संस्कार कशें घडटात हें भौ. केपीन भेस बरें समजायलां.

श्री. पुंडलीक नायकांची 'बळार'

तुबकाकार येसुल्याच्या शिरकोणीक आकार दिवन तिच्यांतल्या बळारीची जिवी तट्टीत म्हूर्त घडोवन आमचे नदरेमुखावेली 'बळार' अुडूंक दिना. शिरकोणीत बशिल्या बळारीचो बरोच नियाळ केला. मनशाचो सभाव आत्मसात करून नियाळान सहानूभूती दाखोवन, संवसारातले सत्य आजमावन ह्या बळारीवतीन ताणे तत्वगिन्यान मांडलां.

भर. दनपारच्या बारां कडार खणी घालूंक नाशिल्या येसुल्याच्या शिरकोणी ती अुभी आसा. त्या शिरकोणीतले जांव नाशिल्लें काम पळोवन ती अंतस्कर्गान खेदता, चिंतता येसुल्याच्या बापायच्या वेळार ती शिरकोणी शोकानशेक पसवल्ली आसताली पुणून आतां आटत चल्या. शेताकुडको हातचो सोडून हातात तुबक धरपी येसुल्याचे जिवे तट्टीत रूप बळारीन त्या शिरकोणीत अुबें केलां. येसुल्याच्या येवजणेतूच ती आपणाल्या हेर बळारींक दुशणा दितात. 'हांका दुसऱ्यांचे सुखदुःख कांयच ना. हुंवाळून वडयिल्या मारक्यो फुक्यानीच दुसऱ्याच्या शेतांतल्यो खोरवो बेबकां खाल्ली म्हूण जाली... फाल्यां ही शेता अशी पडींग पडल्यार हांगा ताळो आलो करपाक तरी मेळटा ?' अशें अुलोवन जिवीतांतले अेक व्हड तत्वगिन्यानाचेर अुजवाड घालता. येसुल्याच्या चितने तनरेंत हेर बळारीनी तिका मारील्ले अुले तिच्या कानार पडला आनिक शेवटाक येसुल्याक भांगराची सकाळ आंवडेत आसताना नकळत येसुल्याच्याच तुबकांतल्यान सुटील्ली गुळी तिच्या

New Projects, Diversification or Expansion
Before you decide on a course of action
Spend a little time with EDC

We have professionals with personal touch
We offer you everything from Project
Identification, Plant location to finance

It is time you considered Goa as your new
industrial location.

Please call on us for more details

Development
is our
Middle Name

**Business Services Division,
Economic Development Corporation of
Goa, Daman & Diu Limited,**

1st/4th Floors, Trionora Apartments,
Near El-Dorado Theatre, PANAJI-GOIA 403 001.
Tel : Panaji 4541 (5 lines)
Gram : EDCIN Telex : 0194 304 EDC

Bombay Office :

404 Regent Chambers,
208 Nariman Point, Bombay 400 021 Tel : 235229, 242380

मानेंतसून आरपार जाता. कथा वाचतना ही गुळी आपल्याच मानेंतल्यान गेल्यावरी भासता. आनी बळारेंच्या व्यथांनी वाचप्याचो स्वास अंदता. कथेचो सार आनी मोल अेका वाक्यार झेलून वाचप्यांचे मन विछीन्न करून अडयता. गुळी लागना फुडे 'येसुलो बळारी सरी येता आनी तेन्ना बळारीक तांका सांगचे पडटा' तुजो तीर चुकला.' खरेंच येसल्याचो तीर चुकून ताणें सज्जन बळारीचो बळी घेतिल्लो. कथा खूपच मानवता. 'बळार' मरतना आक्रोशाचे सुर लेगीत काडपाक पावना, शैलींत भडकता ना. रोसाळ शैलीन कथा वाचप्यांक भुल्लसायता.

पुंडलीकबाबाची कथा कोंकणी साहित्याक नवें तेज हाडटा. ताजी मुळावी नदर भुयेंत खोल खोल रोमता आनिंक भुयेंवांगडा नातें जोडून नवें बीं किल्लायतां. जमनीतलें सारें घेवन शेकानशेक पसवता. भोवतणच्या सैमांतल्या गांवगिऱ्या जिणेंचे ताडा-मुळा पारखून वेगवेगळ्या थरांवेल्या मनशाच्या काळजांत घर करून रावता. पुंडलिकबाबाच्या कथेंतलें अतरान अतर जिवें जावन दोळ्यांमुखार मिरोवंक लागता. मन विछीन्न करून, काळजाक घाये घालून, दोळ्यांतल्यान दुखां हाडटनाच तिडकीक दोळ्यांत जल्म दिता. तांच्या प्रतिभावंत बरपांतल्यान तंत्र-मंत्र केन्नाच पयसावलेना. तांच्या फळेल्या बुद्धितल्यान विशयांतली खोल नदर. पोन्न्यात नवे सोदपी, आनी नव्यांत नवे निर्माण करपी नदरेंतल्यान संस्कारी मन अतरा कणकणी अुगतें अुलोवंक लागता. कथेंतले सैमय अुलोवंक सांगता. देखूनूच हिंदीतल्या प्रेमचंदावरी ह्या पुंडलिक बाबान कोंकणी सरस्पतीच्या गळ्यांत घातलेल्या ह्या कथा वळेम-रातलीं फुलां आंयजमेरेन म्होवाळ परमळान परमळत आसा आनी परमळत रावतलीं.

अन्यायाच्या, अत्याचाराच्या वज्यापोदां घुस्मटल्या लोकांचे जिवीताचो अभ्यास करपी, तांच्या मुखदुखांक, आशा-निशेंणीक वाट मेकळी करून दिवपी जापसालदारकी ताणें भेस बरी सांबाळल्या. तांका हांव तसोच हेर गोंयकार विसरूंक शकना.

‘दोंगर चंवरला’ : मीना काकोडकार

मीना बायच्या लेखणेन कोंकणी कथांचो दोंगर चंवरला. आपल्या कथानी आमच्या भोंवतणच्या मनशाच्या तसेच संवसारीक व्यथा भावना, तांचो मुख दुखां, अुमेद, इत्सा, हांवेस, तांचे वेगळेपण सभाव आनी व्यक्तिमहत्व हांका बरे रितीन हाताळून तांतूत जीव ओंतून वाचप्यांमुखार दवरपाची तिका कला बेस बरी जमल्या. नदरूय गावल्या. मीनबायच्यो कथा वाचप्याच्या भावनांचे बांद हुंपता. कथेक मर्यादा घालून ज्युस्तूच आळाबंदा घातल्या. जेन्ना कथाकार वास्तवता पचयता तेन्नाच वेव्हारांतल्या मनशांकडेन आपले पण व्यक्तिमजगतींतले वेगळेपण तांका अणभवता आनी हें मीना-बायक बरें अणभवलां अशें म्हणपांत दुबाव ना.

‘दोंगर चंवरला’चे कथानक मनाक चंवर हाडटा. लेखिकेचो घोव बँक मॅनेजर, ताची बदली पिसोळ्यांत जातगीर शारांत दिस सारपी लेखिकेक खेड्यांत कशें रावप हाजो प्रश्न पडटा. मनाक खंत जाता निशेंत पुणून थोड्याच दिसां अपुरांत वेगवेगळे अलंकार शिरगारून अुभे राविल्लें गांवगिरे सैम, खेंडे तीचें मन जिखता.

तिका भुल्लयता, आनिंक मागीर लेखिका तांच्यातलीच अेक जाता. तांतूतच रमता. भानुदासावांगडा दोंगरार वचून परिपक्व सैमांतल्या फुलां-फळांचो अणभव, गोडी घेता. गांवगिऱ्या जिणेंतली संस्कृताय ती अणभवता. अुमेदीनूच ती रमता. कितलें सुंदर चित्रण मीना बायन करून कथेचो दोंगर चंवरला !

कथेच्या वातावरण निर्मितीत मीनाबाय सफळ जाल्या. आशयाच्या दृष्टीन कथा बरीच श्रेष्ठ थारता. ह्या कथेंतल्या वेग-वेगळ्या व्यथांचे धांवते वेगळेपण वाचप्याच्या काळजाक हात घालता. देखूनूच ती म्हाका अविस्मरणीय थारता.

वसंत भगवंत सावंताची ‘नागपंचम’

नव्मा पिळगेंतलो म्हजो आवडटो कथाकार. आपल्या कथांनी मन आनी बुद्धी जागृत करून मनीसपणाचो वाट दाखोवपी कथाकार कथेंतल्या पात्रांच्या सभावांतल्यान मनोविश्लेषण दिसून येता. समज निर्मित दुखांकडेन पळोवपाची ताची नदर तोखणाय करी सारकी आसा. ताच्या कथेंतलो प्रसंग मुळावे आसात. ते मुद्दाम घडयल्यात अशें केन्नाच दिसना. पात्रां जिवीं करून वाचप्यां मुखार दवरतात. सावंत म्हणजे नव्या पिळगेंतलो नवो अुकुष्ट कथाकार. तो वाचप्याच्या मनाक सुख-दुःखांची, वायट बऱ्याचो जाणविकाय आपले कथांतसून दिता, सातत्यान बरवप चालू दवरल्यार मुजरत कोंकणी सरस्पतीच्या गळ्यांत आनीकय परमळीत हार पडटले हांतूत दुबाव ना आनी कोंकणी सरस्पतीची सेवा बरे रितीन करून कोंकणीचो विकास चड फळेतले अशें दिसता.

जल्मतनाच वखदांचे कासूल तोंडात घेवन आयिल्लो हरी भगताचो चलो तिसऱ्याय ‘नागपंचमी’क अवर्शन हाडटा अशीं चिन्हां दिसतात. हरी आनी ताची घरकान्न ही तिसरी नागपंचम चेड्याचो जोर निवळून, तो सुमाराचो जावन ती मनोवपाक मेळल्यार पुरो म्हण आंवडेतात. चेडो जोरांतल्यान निवळचो म्हण सगळ्या देवांक गाराणे घालतात. हरी धोंपरभर अुदकांतल्यान पुरसाच्या देवळांत वचून थंयची बिबूत घेवन येता. अपुरांत देवाच्या कृपेन चेड्याचो जोर देवूक लागता, तें पळोवन दोगांय फाल्यां येवपी नागपंचमीची तयारी करतात. सगळी तयारी जाल्याअपरांत हरी बांदार वता आनी हेवटेन तागेल्या चेड्याक पर्थून मारून येता... आनी... चेड्याची निखटी नाडी चलता ती पळोवन जमिल्ले गांवकार आशा सोडटात. हरी ‘नागपंचम आनी चेडो’ ह्या दोन चितनातूच घुस्पून घुस्मट्टा... शेवटाक नागपंचमीक खणपाक मेळचे ना देखून जड अंतस्कर्णान फाल्यां मरतल्या आपणाल्या चेड्याखातीर फोंड खणूक लागता .. वसंत वाचप्यांचीय काळजां खण्टा. ...तांका धाय धाय रडयता...

‘नागपंचम’ वाचून मन विछीन्न जाता. मनशाच्या जिणेंत आपसुकच घडपी, काळजाक पीळ घालपी घडणूकांचेर बरयिल्ली ही कथा वाचप्याक चुरचुरे हाडटा. चुरचुर्यांनी मनाक रडयता. वसंता-कडेन स्वतःचे भाशा-सामर्थ्य आसा. मनाचो थाव घेवपासारकें व्यक्ति चित्रण, आशय, आसा. रसाळ भाशेन कथेंतल्या विविध आंगाचें आनी संवगाचें दर्शन घडयलां. घडये ती आमीय आंसू शकता असो दिश्टावो जाता. वसंताच्यो कथा काळजांत कसल्यातरी

वेगळ्याच तत्वगिन्यानाचो झरो व्हांवयता. मन तृप्त करता...
झऱ्यावरीं म्हजें जालां...

‘रक्तवंबाळ पावलां’ – जयंती नामदेव नायक

मनशाच्या जिवीतांतल्यो बारीकसाणी रूचीन वर्णन करून अडेची वेगड लायनास्तना केल्ले वातावरण, संवसारांत बायलांचेर जावपी अत्याचार, पिळवणूक, हांतूतल्यान बायल मनीस आपणाक कशी सांवरून घेता, हाचो बाय जयंती नामदेव नायक आपणाल्या कथांत बरे रितीन आसपाव करता. मनशाच्या सभावांतलें सत्य जयंतीक मेळलां आनी ह्याच बळग्यार तंत्राचो बरो वापर करून तें कथा जिवीत करता. प्रत्येक वाचप्यांच्या काळजांत नांगर घालपी कथा निर्माण करता.

‘कुळांगरांत’ जैतिवंत जाल्ली ‘रक्तवंबाळ पावलां’ म्हाका खूपूच आवडली ‘रक्तवंबाळ पावलां’ म्हणजे अेका गरीब आनी कश्टाळू समाजाचें प्रतिक तांतूतली ‘गंगा’ ही बायल परिस्थितीच्या भोवऱ्यांत सांपडून निरुपायान स्वतःचें शील विकतल्या बायलांचे प्रतिनिधी. बायलांक आपणाल्या शिला अितले ह्या संवसारांत कांयच प्रिय ना. म्हण्टात न्हय ‘बायलेचे शील म्हळ्यार कंवचेचें आयदन.’ ती जिवाचें हाल करून तें बाटोवंक दिना पुणून जिणेंत असोय अेक वेळ येता की तिका आनीक कांयच पर्याय अुरना. भीयर भितर रक्तवंबाळ जावन तिका ताचोय त्याग करचो पडटा. तांचे रक्तान माखिल्लें मन कोणूच वळखना. समाज्याकडल्यान तर तिची हेडसावणी जाता, ती पापी थारता. काम, धंदो करिनास्तना आयते वसून तांच्या मड्यार वडे भाजून खावपी बेजबाबदार नीच, निर्लज घोव बाय जयंतीच्या कथेंत आसपावतात.

समाजात दादल्याकडसून बायलांची विटवना, गंगासारकीं या बायलांच्या असहायतेचो फायदो घेवपी समाजातले ‘अनास,’ संवसाराक पोवणूरी वासना, ह्यो गजाली बाय जयंतीच्या कथांतल्यान आपसुकूच व्यक्त जातात बाय जयंतीच्यो कथा पुंडलीकबावांच्या कथांची याद करता. आस्तेन, भविष्याचो अुजवाड दोळ्यांमुख र दवरून कथा बरोवपी जयंती नायक नव्या पिळगंतले अेक अुकु ठ, कथाकार आपणाल्या कथातसून बोध घेवन समाजतली ही छळणूक पयस करची आनी सगळ्यांक बरें जिये जियोवपाक मेळचे अशें हांवेंस वाळगील्या जयंतीचे मन कथांतल्यान अणभवता. ‘रक्तवंबाळ पावलां’ वाचप्याचें मन ‘रक्तवंबाळ’ करता म्हजें वी.

गजानन जोगांची ‘रुद्र’

बायो भटणीचेर आयिल्या विधवेपणान ती माळवेच्या घरांत अेकटी अेकगुरी अुरता. त्या घरांतली तिची मोनी व्यथा वाचून मन हळहळटा तिची मोनी व्यथा देवाकडेन झगडटा... लग्न जातगीर अेका दिसा देवळांत गेल्लेकडेन तिचो ल्हानपणातलो वांगडी, दत्तभट फकाणाच्या चाळवणेतलो ‘घोव’ तिचो हात धरता पुणून त्या मोहाक ती बळी पडना वेल्यान दत्तभटाच्या मुस्कटार अेक थापट फुडयता. हाचेवेल्यान तिचेर जे संस्कार जाल्यात, तांचे दर्शन बरोवपी घडयता. त्या संस्कारी मनान वासनेचेर जैत मेळयल्लें आसना तिच्यांतले संस्कार वामनेक बन्नी पडना. विधवा जाल्या अुपरांत रसरशीत आंगलोट्याच्या बायोभटणीक केन्ना-केन्नाय दत्त भटाची

याद येता. ती ताका विसरना. तागेर जावरी रुद्राची खबर कळना-फुडें ती चिट्मीट्टा. विचारांच्या तनरेत आसतनाच त्या राती तो थंय पावता. ती ताका आगो करून जेवपाक बसयता. ताच्या आवडीची निरपणसाभाजी ताका वाडटा. जेवन तृप्त जातगीर दत्तभट फाटली याद काडटा ‘बायो... तुजे ते एका थापटान, बायो तुजां भांगर झालां आणी तुजे बरोबर माझे सारखे फटिंगांचाय कल्याण जालां... रौरव नरकांतनी तूं माला ओडूनि काडलोस.’ अुपकार मानून सपनातसून वता. आनी बायोचो घुस्मटमार जाता. असल्या सपनांचेर ती भरवंसो दवरीना... खूपूच तळमळटा... कथाकारान वास्तवतेच्या अभ्यासान विशयांत वातावरण आनी आशय ज्युस्ता ज्युस्तच बसयल्यात.

मदीच अंदून पडील्लो घुस्मटमाराचो खतखतोय वोतोवन सोडटा. हड्डेंभर अर्दकुट्या सपनांच्या जोगुलांनी अर्दकुटे अुजवाड तिच्या जिवितांत फांकल्या, ताचे वर्णन ओड लावणे जालां ब्राह्मण भौसांतली भास वापरून शैलीची शान वाडयल्या ताची कथा काळजाक भेदता, आशय आनी विशय नव्या बरोवप्यांक स्फुर्त दिता. सामाजीक जाणविकायेन, उच्च, नीच, दलीत हांच्यातले संबंध सैमातल्या वेगवेगळ्या रुान दाखयल्यात. कमी अुतरांनी व्हड तत्वा मांडपाच्या ह्या कथाकाराची तोखणाय कशी करप ? ताका लाख लाख परबीं.

शीला नायकांची ‘बेबी’

शीला नायकान चितारील्ली व्यक्ति चित्रां वाचप्याच्या मनाकडेन उपाट करुणेन भरील्या नदरेन सडसडीत अुलोवंक लागतात. वाचप्यांचें, समाजाचे अंतरविश्व जागयता, थोड्याच प्रसंगानी व्हड तत्वा सांगीत आपली कथा फुडयता. रांगोळेवरी. केन्ना भागेरंगात ओलवाण घेवन तर केन्नाय जीवसाण घेवन वास्तवतेचेर कलेचे संस्कार घातून खंयच्याय व्यक्ति वा घडणुकीचेर प्रभाव घालून नवें चितारता. तिणे गुंथिल्या कथा वळेपरांतले अेक अेक फुल परमळत रावता.

‘बेबी’ परथून मनपड्यार खळखळून हांसता अुडयो मारून नाचू लागता. निष्पाप, निरागस, मुक्त बेबी आपल्याच घरचेंशें दिवता. वाचप्यांच्या मनांत करणे करणेतच्यान विनोद निर्माण केला. कथा वांचताना तोंडार सतत हांशे अुरता. ल्हान भुरग्यांच्या मनोविश्लेषणाचो शिलावायन बरोच अभ्यास केला मनशाच्या आयुश्यांतलीं सगळी सत्यां लेखीकेक ‘बेबी’ नांवाच्या कमेंरातल्यान टिपल्यांत.

आजो, आजो, आई, बाबा, आनी मुम्याआत्याच्या सडवासांत आशिल्या घरांत आनी घराभायर जें कितें घडटा तें सगळें बेबीन टिपलां पुणून कांयच आण्णावंकना. ‘अज्ञानातूच खरें ल्हान’ दाखोवन बेबीक ल्हान केलां. कथेंतलो मुळावें विनोद अचकित तोंडार हांशें फांकारतात आनी धाकटुल्या निष्पाप, निरागस बेबीची लक्तुवाय दिवता. खऱ्यानीच हांव ‘बेबीक’ कशें विसरूं. तें तर आमच्या-नुमच्या घरांतलेंच...

गोंयचें शिक्षण

— चंद्रकांत कृष्णा नायक

राष्ट्राचो वा देशाचो बरो फुडार हो शिक्षणाचेरूच थारता. आमच्या देशांतले लोक चड करून गरीब आनी मध्यमवर्गीय. चडांत-चड भुरग्यांनी शिकप घेवन देशाक व्हड मानाचे सुवातेर व्हरप हेंच आयच्या भुरग्यांचे कर्तव्य ! ह्याच खातीर कांय कोण जाणा-सरकारान शिक्षण दिवचेली जापसालदारकी आपल्याचेर घेतल्या.

१९ डिसेंबर १९६१ वर्सा गोंय स्वतंत्र जालें. गोंयकारांच्या जिणेंत पंचविस वर्सांच्या काळाक खूब म्हत्व आसा. ह्या पंचविस वर्सांत जी प्रगती जाली ती फाटल्या १०० वर्सांत जालीना आनी जी प्रगती चड जाली ती चड करून शिक्षणाच्या मळारूच हातूंत इल्लोय दुबाव ना.

मुटके आदलें गोंयचें शिक्षण

गोंयांचेर राज्य करून गोंयकारांक पुर्तुगेज करप हो पुर्तुगेजाचो हेत आसलो. खावपा-जेवपांत, न्हेसपां-पांगुरपांत, बसपांत-उलोवपांत लेगीत पोर्तुगाली बांदावळ करपाचोय तांचो हावेस आसलो. भारतीय भासो तांका खूब नसाय आसल्यो. तरी पुण गोंयकारानी खूब त्रासांतल्यान गोंयांत मराठी प्राथमिक शाळा आनी अँग्लीश माध्यमांतलीं मराठी हायस्कुलां चलयलीं. मराठी प्राथमिक शाळांक स्वतःची अशी शाळाघरां नाशिल्लीं. चडश्यो शाळा देंवळानी नातर गांवच्या भाटकाराल्या घरांत भरताल्यो. अँग्लीश माध्यमांतलीं स्कुलां तर चड करून भाड्याच्या घरांनी भरताली. हाका अपवाद फकत मिशनरी शाळांचो. मराठी आनी अँग्लीश शिक्षणांक पुर्तुगेज सरकाराकडल्यान अेक पैसोसुद्धां मेळनाशिल्लो. मात सरकारान चलयल्ल्या पुर्तुगेज प्राथमिक शाळांक, इस्कोलांक जायत्यो सवलती आशिल्ल्यो. इस्कोलाचो आकार चौखणी, भोंवतणी मेकळी सुवात, वारांद, दारां जनेलां व्हडलीं, भरपूर उजवाड. वारेंय भरपूर मेकळेंपणान व्हांवतालें. इस्कोलांत एक प्रोफेसर- चड करून फांत, ग्रावाद सापात घाल्लो. तोच प्रोफेसर सगळे विशय शिकयतालो. पोर्तुगेज, गणित, भुगोल, इतिहास बी. पयलीं मुळावें प्रिमेरू तोमु आनी सेगुद तोमु. मागीर प्रिमेरू ग्राव. प्रिमेरू ग्राव आनी सेगुद ग्रावाची परिक्षा भायलें प्रोफेसर घेताले.

परीक्षांच्या वेळार सगळ्या गांवांक वोवाळ आस्तालो. बरोवपाचे परिक्षेवांगडा तोंडी परीक्षा आस्ताली. परीक्षेक गुड्डेय चलताले. प्रोफेसरांक साग्वोद दिवन चड मार्क घालूंकय सांगताले.

सेसुंद ग्रावाद उपरान्त लिसेव. लिसेवाची सगळीं मेळून सात वर्सां, निमाणे वर्स सेतमान. सेतमान म्हळ्यार आतांचे हायर सेकंडरीचें बारावें वर्स. पुण ते वेळार सेतमान म्हळ्यार सातवें वर्स. तेच सेतमान म्हळ्यार एम. ए. परस व्हडलें शिकप. सेतमान पास जालो ताणे मळबाक हात तेंकयल्ल्यावरी भावना आशिल्ली. इस्कॉलांच्या प्रोफेसराच्या मानापरस लिसेवांच्या प्रोफेसरांक चड मान मेळतालो. गोंयां रावन दोतोर जांव येताले. घरा अभ्यास करूच आदवोगादाचें कार्त काडूंक मेळतालें. पुण हेर अभ्यासाची हांगा कसलीच वेवस्था नाशिल्ली. बी. ए. , बी. एस. सी. , इंजिनेर जावपाक मात गोंयांत मेळनाशिल्ल्यान त्या शिक्षणाखातीर गोंयांभायर वचचेंच पट्टालें.

१९०० ते १९६१ मेरेन खूब गोंयकार भुरगे हिंदू आनी किरिस्तांव गोंयांत शिकून मागीर फुडलें शिक्षण घेवपाक गोंयांभायर मुंबय, पुण्यां, बेळगावां, धारवाडा, कराची, आंगोल अशा जाग्यांनीं वताले. गोंयकारानीं मुखार सरून जर शाळा काडूंक नाशिल्ल्यो जाल्यार फक्त पुर्तुगेजांच्याच कबजांत उरून शिक्षणीक फुडार कसो जातलो आसलो तें कळपाक मार्ग ना. खूब त्रास सोंसून गोंयचे भुरगे जिद्दीन आनी व्हडा अुमेदीन लांबचो कंटाळवाणो प्रवास, खावपा-जेवपाची, न्हिदपा-उठपाची वेवस्ता, परीक्षेची सुवात अनवळखी, रावपाचें घर अनवळखी, सुपरवायझर अनवळखी, खाण-जेवण वेगळें तरेचें अशे तरेन भुरग्यांच्या बलायकेचेर परिणाम जातालोच. पुण गोंयांभायर नव्या भोंवतणांत वावुरपाची संद मेळटाली, अनवळखी मनशांच्यो वळखी जाताल्यो, कांय दिसांचे कश्ट-दुगदुग सोंसून जिविताचो खर प्रवास करपाक मनाची तयारी जाताली. अशेतरेन गोंयचे भुरगे फुडें अजिनेर, दोतोर जाले. पुर्तुगेज शिकून आदवोगाद प्रोफेसर, दोतोर जावप नातर सरकारी आफिमानीं अॅप्रेगाद जावप म्हळ्यार गोंयचोच फुडार पळोवप. फक्त पुर्तुगेज शिकिल्ल्या मनशाक गोंयांभायर संद नाशिल्ली तरी खूबजाणानी अँग्लीश शिकून आपलो फुडार गोंयां भायरूय केलो.

THE BEEF FROM GOA MEAT COMPLEX IS SCIENTIFICALLY PRODUCED AND HIGH STANDARDS ARE MAINTAINED RIGHT FROM THE TIME OF SLAUGHTER TILL IT REACHES TO CONSUMER. IT IS TENDER AND TASTY TOO.

TAKE HOME THE RICHNESS OF THE FOOD VALUE. BUY, YOUR REQUIREMENT OF BEEF ONLY FROM AUTHORISED MEAT TRADERS AND FROM MEAT STALLS WHICH ARE OPENED AT PANAJI, MARGAO, PONDA & VASCO-DA-GAMA.

DON'T BUY YOUR REQUIREMENTS OF BEEF FROM UNAUTHORISED VENDORS.

ISSUED BY :

Directorate of Animal Husbandry & Veterinary Services

**Government of Goa,
PANAJI-GOA.**

स्वतंत्राये उपरांत गोंयचे शिक्षण

गोंयाक स्वतंत्रताय मेळ्ळ्या उपरांत गांवां-खेड्यांनी बेगोबेग कितल्योशेच शाळा तयार जाल्यो. मराठी शिकून जातकच चौथे उपरांत इंग्लीश कांय मराठी माध्यमाक वचप (धाडप) तें भुरग्यांचे आवय-बापूय थारायताले. मुळावें शिक्षण इंग्लिशेंतल्यान दिवप. केजीच्यो कांय शिक्षण संस्था आशिल्ल्यो ताचेखातीर फी फारीक करची पट्टाली. असल्यो संस्था फकत मुखेल शारांनीच आसल्यो. चड करून पाश्चात्य देशांचो छाप पडिल्ले आनी कांय प्रमाणांत गिरेस्त अशे लोकच आपल्या भुरग्यांक ह्या केजीत धाडटाले. केजीचें जबर-दस्त फंड आयज गोंयांत वाडूंक लागलां. आपली भास आपणांक सारकी कळूंक जाय. इंग्लीश ही परकी भास आशिल्ल्यान ती समजून घेवप विद्यार्थ्यांक भोव कठीण जाता. हाका लागून अभ्यासांत कितें आसा ताचो तांकां अर्थच समजना आनी भुरगे फुडल्या वर्गांत वचपा खातीर तोंड पाठ करपाचेर भर दिता. आनी खऱ्या गिन्यानापासून पैस उरता. तर कितल्याशाच जाणांच्या घरांत इंग्लीश कोणाक येना. दुसरे केजींत धाडटात, म्हण ते धाडटात. अशे तरेन त्या विद्यार्थ्यांचे लुकसाण जाता. पुण हें आजून गोंयकारांनी चितूंक ना. इंग्लिश भाशेचे गुलाम जावन आमी अजूनमेरेन दीस काडता. इंग्लेजीचें गिन्यान ना जाल्यार बऱ्यो नोकऱ्यो मेळनात असो आजून अणभव आसा.

गोंय स्वातंत्र जावचे पयलीं मार्च म्हयन्यांत महाराष्ट्र बोर्डांत गोंयच्या मुख्याध्यापक संघान केल्ले विनवणेंक मान दिवन एस. एस. सी. परिक्षा गोंयांतूच घेवपाक मान्यताय दिली. मडगांवां पणजे आनी म्हापश्या ह्या मुखेल शारांनी तीन केंद्रांनी ही परिक्षा सुरू केली. त्या पयलीं गोंयांभायर वचून मॅट्रीक परिक्षेक बसपाचें पट्टालें ते त्रास वाटावले. गोंय स्वतंत्र जावचे जावन मडगांवां आनी पणजे कॉलेजां सुरू जाली. कॉलेज शिक्षणाखातीर लाखांनी खर्च भुरग्यांक जातालो तो वांचलो. मात्शी मात्शी शिक्षणाच्या मळार खूब प्रगती जाली. गोंयचो बहुजन समाज जो शेंकड्यांनी वर्सा शिक्षण घेवंक पावनाशिल्ले. ताच्या दारांतल्यान शिक्षणाची गंगा व्हावूंक लागली. पुण आमच्यो परिक्षा मात पुणे बोर्ड आनी मुंबय विद्यापीठ घेताली. तांका गरजेप्रमाण केल्लो अभ्यासक्रम गोंयांत शिकयताले. मागीर १९७६ वर्सा स्वतःचो असो गोंय बोर्ड तयार जालो. तेन्ना सावन गोंयच्या एस. एस. सी. आनी बारावेच्यो परिक्षा गोंय बोर्ड घेता. दर्जो राखून भारतातूय गोंयकारांनी नामना जोडल्या.

शिक्षणाचें आयज चित्र बदल्लें. भारतीय भासांतल्यान प्राथमिक शिक्षण घेवचे सोडून इंग्लीश भाशेंतल्यान शिक्षण घेवपी भुरग्यांची संख्या चडत आसा. मराठी शिकोवपी मास्तर गरज आसा ताच्याकूय चड आसात. भारतांत परकी भाशेंत शिकप घेवपी भुरगे फकत गोयांतूच व्हड संख्येन आसा हें सिद्ध जालां. खरें म्हळ्यार हे शिकप कोंकणीतल्यांतूच (आवयभाशेंतल्यान) जावंक जाय. आनी जर अशे घडलें तर भुरग्यांच्या फुडाराबद्दल दुबाव घेवपाची गरज ना. कोंकणीतल्यान मुळावें शिकप घेवन दोतोर, इंजिनेर, नॅशनल डिफेंस अॅकॅडेमी सारकी कठीण परिक्षा पास जाल्ले भुरगे गोंयांत

आसा.

आयज माध्यमिक शिक्षणाचेर नदर भोंवडायल्यार खूब निराशा जाता. अर्धवट शिकप सोडून वचपी भुरग्यांचो नंबर खूब व्हड आसा. पयले यत्नेन १०० भुरगे भितर सरले जाल्यार तातूंतले फकत धा टक्के भुरगे एस. एस. सी. मेरेन पावतात. आनी तांतूतले फकत दोन तीन भुरगे पदवी घेतात.

गोंयच्या भुरग्यांखातीर गोंयकारांनी केल्लो असो वेगळो अभ्यासक्रम ना. आयज जें कितें शिकयतात तें सगळें महाराष्ट्र बोर्डाकडलें उसनें घेवन. अभ्यासक्रम, पुस्तकां, पेपर काडपाची तरा सगळेंच स्वरूप हें पुणे बोर्डाचे भशेन पदवी घे मेरेन तो अभ्यासक्रम मुंबय विद्यापीठाचोच शिकयतात. आतां गोंय विद्यापीठ जाला म्हण्टकच विद्यापीठांतले बुदवंत आनी गोंय सरकारचे बुदवंत आनी गिन्यानी मनशांनी अँकठांय येवन खूब विचार करचो पट्टलो. गोंयच्या भुरग्यांक पेलता अशीं पुस्तकां मुळाव्या पांवड्यार धरून विद्यापीठा मेरेन तयार जावंक जाय. आयज गोंयांत १२०० वयर प्राथमिक शाळा, ६०० सुमार मिडल हायस्कूलां, २० शेक हायर सेकंडरी स्कूलां आनी सोळा (१६) कॉलेजां आनी अँक युनिव्हर्समिटी पदवी उपरांत शिकप दिता. आयज गोंयच्या भुरग्यांक शेतकी सोडून बाकी सगळे तरेचें शिक्षण गोंयांत मेळना. गोंयची सहाची साक्षरता अदमामान ६४ टक्के आसा. केरळ आनी दिल्ली सोडल्यार गोंयच्या अितली साक्षरता भारतांत दुसरेकडेन आनी खंयच ना. आयज लोकांक शिक्षणाचें म्हत्व पटलां. तांकां शिकूंक जाय अशें दिसता. शिक्षणावांगडा ते आपलीय प्रगती साधूंक सोदतात. तांका फुडलें शिकप घेवंक प्रवेश ना दिवप चलचेंना. तांकां प्रवेश मेळूंकूच जाय. तांच्या जिवीताकडे खेळूंक उपकारना.

शिक्षण वायट मार्गार

मॅनेजमेन्ट, स्टाफ आनी स्टुडन्ट्स हे तीन शिक्षणीक मळार वावर करपी म्हत्वाचें घटक. फावोर करप, लांच घेवप, देणग्यो मेळवप आनी तरांतरांनी शिक्षणाचो धंदो करप असल्या कारणांक लागून वेवस्थापनांची हालीं खूब भातेरी भायर सल्ल्या. शिकपी भुरग्यांचें तर सांगूच नाका. वेशिस्त, शिकोवपी स्टाफाकडेन अनादर, लेक्चरां क्लासी चुकोवप, वायट व्यवसायाच्या नादाक लागप, नातर चल्यांफाटल्यान लागून अनैतिक वेव्हार करप, तरणाट्या वयाक आशिल्ल्या साबार धोक्यांचे भक्तीक पडपाची प्रकरणां दिसानदीस वाडत आसा. अभ्यास करीनास्तना पास जावपाखातीर लटाफटी, नाका तितलें युनियनिझम आनी शिक्षणक्षेत्रांत राजकारणां हाडप ह्योच गजाली हालीं तेंपार विद्यार्थ्यांक ओडटात

शिकोवप हें एक Noble Profession मानताले. पुण आतां ह्या विशीं दुबाव येता. चडकरून कॉलेज पांवड्यार प्रोफेसरांनी ह्या वेवसायांतली Nobility सोपोवपाचो वावर हातांत घेतला अशें म्हणपा अितल्यो आजनेरी हाली गोयां चडयल्यान कांय दिमता. प्रोफेसरांच्यो स्कॅली वाडत आसात. तेंकालागून कोणाचे कोणूय चड पगार मेळना म्हण जोडीचेर नदर दवरून डिग्रयो घेवन प्रोफेसोर

Grow Vegetables Pulses and Oilseeds

1. Vegetable, Pulses and Oilseeds from an important item of human diet being rich in proteins.
2. Grow Pulses and Vegetable on hill slopes and rice follow lands.
3. Groundnut can be grown on sandy and light soils.
4. Agriculture Department also conducts demonstrations on pulses and groundnut on Farmers fields.

For technical details contact your nearest Zonal Agricultural Officers or the Directorate of Agriculture, Panaji-Goa.

Issued by –

Directorate of Agriculture

Govt of Goa,

Panaji-Goa

जातात. बरे हुशार आनी कार्यक्षम प्रोफेसोर मेळचे सोडून नाकाशिल्ले मेळूंक लागल्या म्हण तर शिक्षण क्षेत्राक सोवनाशिल्ले अनाचार, गैरवागणूक, आनी हळशीकपणा वाडटा. क्लासी चालू आसतना भुरगे चड क्लासांत आसाचना. ते लेक्चर चालू आसतना तवनासपणा आनी बोवाळ घालीत रावतात. दिसा स्वप्ना तोखेत झेमो काडता. प्रोफेसर बडबडून वता. गणित आनी अँकाउंटंसी विशयाक बरेंच म्हत्व आयिल्ल्यान चड करून प्रोफेसरांक ही जोडपाक (पैसे करूंक) बरी संद मेळ्ळ्या. Internal Assessment लागू केल्ल्यान प्रोफेसरांकडे परिक्षांचे रिझल्ट आशिल्ल्यान ट्यूशनचा उबल चान्स मेळटा. कॉलेजींत शिकयताना आपल्याच विद्यार्थ्यांक फी घेवन भायर शिकोवप आनी कॉलेजांत क्लासी घेवंक हयगय करपाचे प्रकारूय घडत आसता. शिक्षणीक मळार संस्था वाडत आसता. तांच्या व्यापा वांगडा भ्रष्टाचार आनी स्कॅडलाय भरपूर जावंक लागल्यांत गोंयांत जायत्या कॉलेजांनी Management च्या वशिलीबाजीचेर प्रोफेसरांची नेमणूक करता ताचो शिकोवपाचो Standard कोणूच पळयना. तो त्या दर्जाक पात्र आसा कांय ना हेंय पळयनासतना सरळ नेमणूक करतात. आनी शिकपी भुरग्यांक परीणामांक रडचें पडता. कांय विद्यार्थ्यांक आपणालागीं शिकपाचीं शक्त आसून सुद्धां तांका प्रोफेसरांच्या ट्यूशन धंद्याच्या भकीक पडचे पट्टा. प्रोफेसरानीं बळजबत्या लादयल्ल्या अन्यायाक लागून आतां हे प्रोफेसर अशे... जाल्यार विद्यार्थी कशे? अशो प्रश्न पडटा. युनिव्हर्सिटी अँक्टाप्रमाण कॉलेजांत शिकोवपी प्रोफेसरान आपल्याच भुरग्यांक कॉलेजीभायर ट्यूशन दिव नज. कायद्यान आयज प्रोफेसरानी सुरू केल्ल्या धंद्याक बंधन आसा. प्रोफेसर हो विद्यार्थ्यांचो गुरू आनी होच गुरू विद्यार्थ्यांचे भविष्य बदलता.

आयचो विद्यार्थी हो फाल्यांचो प्रोफेसर. मागीर होय विद्यार्थी प्रोफेसराच्याच पावलार पावल दवरचोता हें किदद्यावयल्यान? परिक्षानी मार्कांचे गौडबंगाल करप, क्लासांत सारकें शिकोवप ना, ट्यूशन दिवन काळोबाजार करप, ड्रग्स सारक्या प्रकाराकडे फुडो केल्ल्या विद्यार्थ्यांकडे दोळे धांपप अश्यो हेर कांय देखी तर ताच्या मुखार आसतातच, मागीर फुडले विद्यार्थी कशे? हें तर सांगचेली गरज ना. पुण ताचेर येन्नादरूच उपाय येवजिल्लो बरो. गोंयच्या शिक्षणखात्यांत- तरांतरां विभाग आसात आनी थंयचे वेगवेगळे अधिकारी ते सांबाळटात. दक्षता वा बारीक नदर दवरपी वेगळो एक विभाग वा स्वतंत्र 'सेल' गैरकारभार आनी लफड्यांचेर नदर दवरूंक सरकारान उपाय येन्नादरूच करूंक जाय. शिक्षणीक मळार भ्रष्टाचार वाढीक लागला ताचेर कडक नदर दवरपाक अधिकारी नेमताना सरकारान खासा जतनाय घेवचीच पट्टली.

राष्ट्रीय शिक्षण धोरण

समाजाच्यो सगळ्यो गरजो भागोवंक शकता अशा तरेच्या शिक्षणाची आयज गोंयकारांक गरज आसा युनिव्हर्सिटी ग्रांट्स कमीशनाच्या कायद्या प्रमाण आयज शिक्षकांक पयलीं परस चड क्वालिफिकेशन आसचें पडटा. कॉलेजींत शिकयतल्यांक त्या त्या

विशयांतल्या पोस्ट ग्रॅज्युएट डिग्री वांगडाच एम्. फीलचीय बी चड गरज आसा. चड क्वालिफिकेशन मेळोवपा खातीर युनिव्हर्सिटीन शिक्षकांक फावो त्यो सुविधा दिवच्यो पट्ट्यो. शिक्षकां खातीर वर्कशॉप, सैमिनार ह्योय गजाली घडोवन हाडच्यो पडटल्यो. नवी राष्ट्रीय शिक्षण पद्दत बऱ्या योग्य तरेन वापल्ली जाल्यारूच तिचो योग्यकारांक लाब जातलो.

गोंयांत उगते शिक्षण

मुखेलच्या टप्प्यांत सुरू जाल्ल्या देशांतल्या मतरा अभ्यास केंद्रामदीं श्री दामोदर व्यापार आनी अर्थशास्त्र म्हाविद्यालय मडगांव हांगा हो वावर चालीक लावून गोंय केंद्राचो आमपाव केला. व्यवस्थापन आनी अंतर शिक्षणाच्या डिप्लोमाचे विद्यार्थी ह्या केंद्रांत मेळपी सोयींचो पुराय लाव घेवंक लागल्यान.

राष्ट्रीय उगती शाळा

नवें शिक्षणीक धोरणार नवोदय विद्यालयाचो शिक्षणीक मळार आरंभ जाला. ही नवोदय विद्यालयां हुशार, गरीब भुरग्यांखातीर राष्ट्रवादी, राष्ट्रीय सभावाचे आदर्श, कर्तुपी नागरिक घडोवपा-खातीर स्थापन केल्यां. आठवे यत्ते उपरांत राज्याराज्यांतल्या विंगड विंगड भेसाभेसाच्या अस्मितायेच्या भुरग्यांमदीं आदलावदल जावपाची आशिल्ल्यान राष्ट्रीय एकचार वाडोवपाची आनी घट करपाची एक प्रक्रिया नेमान चालू जावपाची आसा. विज्ञानीक नदरेच्या समाज-वादी विचारांच्या बूदवंत आनी राष्ट्रवादी भारतीय तरणाट्यांची निर्मणी हेंच नवोदय विद्यालयाचें ध्येय आसा.

इंदिरा गांधी उगते विद्यापीठाची म्हत्वाची खाशेलपणा अशीं; प्रवेशाचे नेम सदळ, शिक्षण विद्यार्थ्यांचे गतीन आनी सोयीप्रमाण, साबार विशयांतल्यान विशय वेंचून काडपासवंदी लवचिक धोरण; जंय विद्यार्थी रावता थंयच्यानूच सोंपेपणो विद्यापीठाकडेन संपर्क आनी सामन्या हालीच्या शिक्षणीक आनी प्रसारण विज्ञानीक तंत्र-ज्ञानाचो उपकार.

उद्दिष्टां

१. चडांत चड लोकांमेरेन शिक्षणाच्यो संदी पावच्यो आनी तेरववी समाजाची शिक्षणीक उदरगत करप.

२. 'Distance Education' अंतर शिक्षणाच्या विचाराक मुळावण मेळून ही पद्दत सबंद देसभर रुजून फांकारून फळादीक करप.

३. फाटीं उरिल्ल्या गरीब दुबळ्या वंचित विद्यार्थ्यांक आनी समाज वर्गणांक उंचेल्या शिकपाच्यो संदी मेळून ज्ञान आनी तंत्र सुदारप.

४. शिकूंक सोदतल्यांच्या दारामेरेन शिक्षण पावोवप.

५. राष्ट्रीय एकचार आनी मनशाच्या व्यक्तिमत्त्वाची सर्व-कष वाड घडप.

६. विद्यापीठ पांवड्याचें वयले प्रतीचें शिकप मेळोवन वप.

The national education policy (NEP)
 र्थवाहीची कार्यावळ वयल्या शिक्षणांत आनी ताच्या उदरगतींत
 कोवपाचे रीतींत सुदारप, नवीनताय आनी प्रयोगशीलताय विचार
 आनी कल्पना विकास शिक्षकांचे तंत्र आनी मूल्यांकन आनी ताची
 अपसालदारकी हांचेर भर दितात. राष्ट्रीय एकज्वाराचो पुरस्कार
 रपी नवी शिक्षणीक येवजण आमची ज्या देशाची परंपरा कितें हें
 णा जांवन ह्या भूंयेचो एकचार तिगोवत दवरपाखातीर आमकां
 भीरतायेन ह्या नव्या शिक्षणीक येवजणेकडेन पळोवचें पडटलें आनी
 रज पडत जाल्यार शिक्षकानूय भुमिकेफुडली समाज सुधारपाची
 मिका घेवन ही आनी असल्यो हेर शिक्षणीक येवजण्यो राष्ट्रीय
 कचाराखातीर रावोवच्योय पडटल्यो. नव्या शिक्षणीक येवजणेंत
 आनान जगून एकविसाव्या शेंकड्याकडे वचपाचो हक जण एकल्याक
 असतलो.

शिक्षणाची गुणवत्ता वाडोवपाचेर सरकारान चड भर दिवंक

जाय. नव्या शिक्षण धोरणाच्या संदर्भांत आनी सामाजीक गरजांचेर
 भर दिवंक निर्मिल्ल्या कारणांक लागून सगळ्या फुडलो तो वावर
 जावन आसा. गोंयच्या तरनाट्यांच्यो आकांक्षा वा समाजांतल्यो
 गरजो शिक्षणांतले आंकडे वाडोवन भागच्यो नात. फाटल्या वीस
 वरसांनी केल्ले प्रगतिचेर शिक्षण खात्यान वोगी बसप योग्य न्हय.
 आनीक वरेंच संकल्प हातांत घेवन गोंयकारांक शिक्षणीक मळार
 उणे दवरचे न्हय !

गोंय सरकारान आख्या शिक्षणीक मळार आवयभाशेतल्यान
 शिक्षण दिवंचेली येन्नादरुच तजवीद करून कडक नदर दवरून
 गोंयच्या कोंकणी भूंयेर गोंय कोंकणीमय करचेली चड गरज आसा.
 परकी भाशेंतल्यान (अंग्लीश माध्यमांतल्यान) शिकप खूब भुरग्यांक
 जमना हें सत्य गोंयकार मानपाक तयार ना. हेंच सगळें गिन्यान जर
 कोंकणींतल्यान घेवंक मेळ्ळ्यार गोंयकारांचे मानगुटेर बशिल्लें
 अंग्लीश भाशेचें खेप ना जातलें आनी गोंयची भुरगीं मेकळेपणान
 शिकतलीं.

पावणी

चवीस लाख...
 तिस लाख...
 आठ्तीस लाख...
 सत्तास लाख...
 पावणी चडत आसा
 भण्टा कणकणी
 आंकडे आयकूंक येत आसात
 बोला कणकणी
 हांव घेतां की तूं घेता
 कोणाक पावणी मेळटली !
 पांच नखेत्री संस्कृतायेची
 कोणाक पावणी मेळटली
 सत्तास लाख, साठ लाख
 पावणी चडत आसा
 बोल वाडत आसात
 दुरीझम मिनीस्टर
 कौतुकान पावणेक आयला
 राज्यपालूय हाजीर जाला
 गोंयचें गा कोणाक पडलां !
 साठ लाख...
 सत्तर लाख...

पावणी चडत आसा
 बोला आयकूंक येत आसात
 पांच नखेत्री हाँटेलां आयल्यार
 गोंय बरे सुदरतले
 येतले ते टुरोस्ट गोंयच्या बायलांक
 सनबाथ घेवंक शिकयतले
 गोंयची पावणी कशी करची
 हाची मिटींग मांडवीत भरता
 पांच नखेत्री हाँटेलांत त्या
 घातकी मास्टर प्लॅन शिजता
 सत्तर लाख . अशी लाख
 पावणी चडत आसा
 बोल आयकूंक येत आसात
 पावणी चल्ल्या गोंयची
 आमच्या आवयभुंयची
 हिजड्यानी चलयल्या पावणी
 आमच्या संस्कृतायेची
 गांवचेडी कोणाकुय मेयटा
 तशी पावणी कोणेय चडोंव येता
 गोंयच्यो आमच्यो सोबीत वेळो
 सिंग, शाहा कोणूय घेता
 अशी लाख णवद लाख
 पावणी चडत आसा

बोल वाडत आसा
 गोंय आमचे पावणेक काडलां
 नीज गोंयकार मनांत भियेला
 आमच्या भूंयेर आमीच परके ?
 काळजांतल्यान निरशेला
 आमकां बंदी वेळेर वचूंक
 आमकां कुस्तार सिर्वीस मेळूंक
 आमच्या खातीर नायरो सदांच
 हे तयार जाल्यात गोंय विकूंक
 नीज गोंयकार मनांत चित्ता
 काळजांन राग धगधगता
 आवाज मात्सो चडयल्यार
 हांगा आमी कादयेत पटटात
 आरे हांगा किदें चल्ला ?
 आमचे गोंय विकूंक काडलां .
 अशी लाख, णवद लाख
 आमच्या गोंयची पावणी चल्ल्या
 ना आमी सोडचेना गोंय दिवचेना
 हांगा रगत व्हांवतले
 गोंयची पावणी जांवचीना
 गोंयची पावणी जांवचीना.

— शांती सदानंद प्रभु तेंडुलकार

सर्तीततले आंकडे

अेक हाडलो केक
दोन आयस्क्रीम कोन
तीन फावट
घंटा वाजली
टींग टींग टींग

चार पांच चाकी
खावपाक येयलो बुकी
भियोन पळ्ळे
स हुनीट
सट सट सट

साता फाटल्यान आठ
बुकी घर फाट
णव धा 5
पोपी तूय
धांव धांव धांव

कूय

कावळ्या काक्या
कावळ्या काक्या
मामागेर गेल्लो
मामान किदे दिलें ?
खाकू दिलो ?
पिपी दिली ?
दिवना !
कूय कूय कूय

— तुकाराम शेट

बापायचे काकुळतीक

पोरा, दोन बुकां शिकशीत तर...!
पेजेचो निवळ घेतलय —
आनी अशीच तवनासपणा करशीत तर ...!
आमचे बशेन माथ्यार गुणें घेतलय —
बापायन ल्हानपणात
मोठ्या काकळुतीन सांगलेले...!
तरी पोट तिडकीन धा बुका शिकलों
सदाच चुलीर चडतलो म्हुड बुडकलो !
पुण बापायचे काकळुतीक
आंकुरच येवना !

— रोहिदास ह. कोरगांवकार

मेल्ल्याचो जीव मेल्याक उणों

‘मरण कितें...? हांवें स्वप्नाकुच विचालें,
स्वप्न म्हजें काळक्या रातिचें
काळे-काळे दोळे धांपिल्ले.
तिनसांजचें वेळेक बोट दाखयत सुर्याक
आदेव्स करचेलें.

मरण कोणाकूच चुकना
वायट करतना बरें करपाक हांवें कित्याक विसरचें

बरे केल्यार स्वर्गार वच्चेले
वायट केल्यार मरणाक भियेंवचे.
स्वप्न म्हजे मरणाचे
कोणाच्या दोळ्यांत मानग्या दुकां
हांसतात काळजां

आतां बांदूक मेळ्ळीं भांगरा घरां
तूं फक्त मर गा
हांव तुकां पुरतां
तूं जगतां गा
हांव तुकां चेपतां...

— आरमांद एल. फेर्नादीस

जायो

जायांच्या दिसांत
जायांचोच वास
जायांच्या वासांत
तुजे जडजडशे श्वास

मांव

तुजो बापूय म्हळ्यार
म्हजो मांव
म्होंवूय खांव
विखूय खांव

— सतीश प. नायक

कविता

हांव हांसलों
सूर्य उदेंतता
हांव रडलों
सूर्य अस्तंमतना
हांव हांसलों
फुलां फुलतना
हांव रडलों
फुलां बावतना.
हांव हांसलों
जिण जगतना
हांव रडलों
जीण सोपतनां

— अशोक शिलकार

दी कविता

— केदारनाथ अगरवाल
अणकार : अशोक भोंसले

य ही त्या शेतकाराची
य ही त्या शेतकाराची
बैलांच्या खांदाचेर
ळसळत्या पावसांत भाग्यांचें जू दवरता
ळसळत्या वाऱ्या वांगडा नांगर शेताक तोपता
ळजाभेरेन नांगर तोपून जोत भोंवडायता
वन मातयेक घाम आपलो, बी ओंपता
व्या वर्सांत नवें पीक
काच्यो राशिर राशी
य ही त्या शेतकाराची.....
य कृष्णाची, न्हय रामाची
य भीम, सहदेव नकुलाची
य पार्थाची, न्हय रावाची, न्हय रंकाची
य धारवंत तरसादीच्या धर्माची
भूंय कोणाचीच न्हय, न्हय कोणाचीच.
भूंय फकत शेतकाराची
य ही त्या शेतकाराची.....
तिलेशेच खेपो सुर्या अुदेलो, सुर्या अस्तांमल्लो
गंगार भांगर शिंपडलें
ण हिका मोलोवंक शकलोना.
ळावांत आकान्ताची कुपां गडगडली
ण भूंयेक केन्ना हारोवंक शकलीना
डू-बुडून प्रलयाच्या म्हापुरांत
ल्ल्या वयर फुलत-फळत ही भूंय
नाश-भूकम्पांतूय ही सोंपलीना
य ही त्या शेतकाराची.....
तो मातयेची पुराय पारख करपी
पत, जळत, जियेत, मरत
ारता आपले जिवीत
तो मातये भितर पळयता भांगराचे सपन
मातयेची किर्त गायत, मातयेच्याच काळजांत
थून आपल्या मनचो साद
मातयेक जिती दवरता, स्वता जियेता
य ही त्या शेतकाराची
य ही त्या शेतकाराची.....

खेळणे

मूळ पुर्तूगेज कवी : मिगेल तोर्गे,
अणकार : शंकर रामाणी

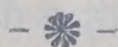
म्हाका एक सपन पडलें :
सपनांत
एक नखेत्रसो पतंग :
एक सणीसुताचे गुठल आनी
एक भुरगो लाळेळ
मागीर
एका वेगळ्याच विश्वांत
गुल्ल जावन पावल दवल्ल्यावरी
भुरग्यांन पतंग सोडलो
भुरगो
सूत हातांत घट्ट घरून उबो
आनी पतंग
वयर वयर वचत रावलो.
पतंग खूपच वयर
दिसना इतलो वयर गेला
तें पळोवन
भुरगो मुमुखोच हांसलो
आनी एकदम
हातांतलें सूत सोडूनच दिलें...

—०—

‘गोंय आमचें’

गोंय आमचें भांगराचे, गा भांगराचे.
नखेत्र जशें मळवातले
सोबीत सुंदर गोंय आमचें.
व्हावता वारें हांगा खुशालकायेचे.
गोंय आमचे भांगराचे ..
सैमान भरिल्ले गोंय आमचे
रुप पळय, देवळां अिगजेंचें
गोंय आमचें
आंव्या फणसानी गा भरसल्लें
माड माडयानी गा नटील्लें
गोंय आमचें,
तिथंक्षेत्र गा जुवारी मांडवीचे
गोंय आमचे नीज गोंयकारांचे
गोंय आमचे गावड्यांचे
गोंय आमचे रेदेंरांचें
गोंय आमचे पागण्यांचे
गोंय आमचे गोंयकारांचे.

— सुनिता बोर्डेकार

गोंयकारांच्या कल्याणाखातीर

गोंयकारांचो अेकवट राखप ; गोंय-
कारांचो अेकवट राखपी, अस्मिताय तिगोवपी
आनी हीत सांबाळपी अेकटी कोंकणी भास
राजभास लागू करप ; गोंयचे मनीस बळगें
आनी मत हांचो विचार करून गोंयच्या वाता-
तरणाक फावासारकेच उद्देग उभारप ; गोंयच्या
पारंपारिक उद्देगधंद्याक पालव दिवप ; गोंयच्या
शेतजमीनीचें न्हयदर्याच्या उदकांतले आनी हेर
उत्पादन वाडोवप ; उत्पादन वाडचें ही नदर
दवरून जमीन धारण कायदो (Land Ceiling
Act) करप ; गोंयची जमीन भायल्या लोकांक
विकती न दिवप ; गोंयच्या कोंकणी संस्कृतायेची
राखण आनी पोसवण करप ; थळाव्या भाशेची
राखण, तिचो उपेग आनी वाड करप ; गोंयकार
गोंयांत अल्पसंख्य जांवचेनात अशी तजवीज
करप ; गोंयाक बाधिकार न जाता असो
पर्यटनाचो मर्यादित विकास राखप ; गोंय-
कारांक नोकरी धंद्याची संद फावा करप आनी
गोंयकार पोटापाण्याखातीर गोंयांभायरो जाता
अशी दशा टाळपाचो यत्न करप ; गोंयच्या
शिक्षणाचें माध्यम कोंकणी करप.

— कोंकण टायम्सच्यावतीन

18. K. Gokuldas Prabhu
Corporation Bank,
H.O. Human Resources Dept.,
Mangalore 575 001.

